

Criminele carrières over de levensloop

Is de militaire dienst van invloed op het verloop
van iemands criminele leven?

- Doctoraalscriptie sociologie -

Marieke van Schellen
Vakgroep sociologie
Rijksuniversiteit Groningen
Augustus 2005

Begeleider intern: Prof. Dr. T.A.B. Snijders
Begeleider extern: Dr. P. Nieuwbeerta
Referent: Dr. R. Veenstra

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Onderwerp	
1.2	Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	
1.3	Probleemstelling	
1.4	Opbouw scriptie	
2.	Criminele carrières over de levensloop	11
2.1	De levensloopbenadering	
2.2	Criminologische theorieën	
2.2.1	Een statische visie op crimineel gedrag	
2.2.2	Een dynamische visie op crimineel gedrag	
2.2.3	Een typologische visie op crimineel gedrag	
2.2.4	Algemene hypothesen	
2.3	Het mechanisme tussen levensloopgebeurtenissen en criminele carrières nader bekeken	
3.	De militaire dienst als levensloopgebeurtenis	25
3.1	De militaire dienst in Nederland	
3.2	Eerder onderzoek op verwante terreinen	
3.3	De militaire dienst en criminele carrières	
3.3.1	Het effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière	
3.3.2	Selectie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst	
3.3.3	Het effect van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière	
3.3.4	Interactie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst	
4.	Onderzoeksopzet	43
4.1	Beschrijving datasets	
4.1.1	De Criminele Carrière en Levensloop Studie	
4.1.2	Aanvullende gegevens uit B-kaarten en militaire dienstdossiers	
4.2	Operationalisering van centrale begrippen	
4.3	Methode van dataverwerking en analyse	

5.	Resultaten	55
5.1	Het verloop van de criminele carrières over het leven	
5.1.1	Beschrijvende onderzoeksvragen	
5.1.2	Basismodel Latent GOLD	
5.2	Selectie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst	
5.3	Het effect van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière	
5.4	Het effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière	
5.4.1	Latente-klassenanalyses met persoonskenmerken als predictoren	
5.4.2	Latente-klassenanalyses met behulp van ‘propensity scores’	
5.5	Interactie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst	
6.	Conclusie en discussie	79
6.1	Beantwoording onderzoeksvragen	
6.2	Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek	
6.3	Ter afsluiting	
	Literatuur	87
	Bijlagen	93

1. Inleiding

1.1 Onderwerp

Op welke leeftijd begaan mensen voor het eerst een misdrijf en wanneer beëindigen ze hun criminele carrière? En waarom stoppen sommige criminelen eigenlijk met het overtreden van de wet, terwijl anderen hier mee doorgaan? In de huidige ontwikkelings- en levensloopcriminologie wordt naar een antwoord op dit soort vragen gezocht door veranderingen in crimineel gedrag *binnen* personen te benadrukken.¹ Onderzoek naar individuele criminele carrières en de factoren die het verloop van deze carrières beïnvloeden, neemt daarbinnen een belangrijke plaats in. Criminele carrières worden daarbij gedefinieerd als longitudinale opeenvolgingen van delicten gepleegd door individuele delinquenten (Piquero, Farrington & Blumstein, 2003). Met deze scriptie zal aangesloten worden bij dit onderzoek door criminele carrières en het criminele leven van volwassenen als onderwerp centraal te stellen. Daarbij zal het niet alleen gaan om het beschrijven van het verloop van de carrières over het leven, maar vooral om het zoeken naar verklaringen voor de geconstateerde patronen.

Binnen de criminologie worden verschillende verklaringen gegeven voor het verloop van individuele criminele carrières over het leven. Allereerst zijn er de aanhangers van dynamische theorieën die wijzen op de mogelijke invloed van levensloopgebeurtenissen (Sampson & Laub, 1993; Laub & Sampson, 2003). Levensloopgebeurtenissen worden gedefinieerd als belangrijke gebeurtenissen die zich voor kunnen doen tijdens de (vroege) volwassenheid en die iemands leven totaal kunnen veranderen. Ze kunnen er bijvoorbeeld toe leiden dat een schijnbaar onvermijdelijke criminele carrière toch wordt afgebroken. Levensloopgebeurtenissen worden ook wel ‘keerpunten’, ‘wendingen’ of ‘veranderingen in levensomstandigheden’ genoemd. Voorbeelden van levensloopgebeurtenissen zijn: trouwen, kinderen krijgen, werkloos worden, verhuizen en in dienst gaan. In deze scriptie zal de laatstgenoemde levensloopgebeurtenis centraal staan: de militaire dienst. De vraag is of een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst inderdaad van invloed is op het verloop van de criminele carrière.

Een andere verklaring voor de ontwikkeling van criminele carrières wordt namelijk gegeven door onderzoekers met een statische visie op crimineel gedrag, zoals Wilson en Herrnstein (1985) en Gottfredson en Hirschi (1990). Zij zijn van mening dat gebeurtenissen tijdens de volwassenheid er weinig meer toe doen. Verschillen in de neiging tot crimineel gedrag ontstaan al in de vroege jeugd en blijven stabiel gedurende de rest van het leven (Horney, Osgood & Marshall, 1998). In dit onderzoek zal rekening worden gehouden met deze alternatieve verklaring door ook de mogelijke invloed van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière vast te stellen. Persoonskenmerken worden daarbij gedefinieerd als individuele eigenschappen die al tijdens de vroege jeugd vastliggen of gevormd worden en relatief stabiel blijven gedurende de rest van het leven. Verder veronderstellen de statische theoretici dat iemands criminele geneigdheid niet alleen van invloed is op het verloop van de criminele carrière, maar ook op het feit of levensloopgebeurtenissen zich al dan niet voor zullen doen. Mensen met bepaalde persoonskenmerken zouden zowel meer delicten plegen, als een kleinere kans hebben om in dienst te treden. Ook aan dit mogelijke selectie-effect tussen persoonskenmerken en levensloopgebeurtenissen zal aandacht besteed worden in dit onderzoek.

---

¹ In de criminologie richt men zich van oudsher vooral op verschillen in crimineel gedrag *tussen* personen (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b).

Een derde positie wordt ingenomen door de aanhangers van typologische theorieën. Typologische theoretici gaan ervan uit dat er groepen delinquenten bestaan die onderscheiden kunnen worden op basis van verschillen in de ontwikkeling van hun criminele gedrag over het leven. Aan deze uiteenlopende ontwikkelingspaden zouden verschillen in persoonskenmerken ten grondslag liggen (Moffitt, 1993). Daarnaast zijn zij van mening dat het effect van een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst verschilt tussen dadertypen (Moffitt, 1997). Het gedrag van persistente daders zou bijvoorbeeld minder beïnvloed worden door veranderingen in levensomstandigheden dan het gedrag van adolescentiegelimiteerde daders. Tot slot zal daarom onderzocht worden of er mogelijk sprake is van een interactie-effect tussen persoonskenmerken en levensloopgebeurtenissen.

Om het onderzoek uit te kunnen voeren, zal allereerst gebruik worden gemaakt van gegevens uit de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS) van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving. In het kader van dit project is de gehele criminele geschiedenis in kaart gebracht voor 4 procent van alle personen van wie de misdrijfzaak in 1977 onherroepelijk is afgedaan. Het gaat dus om zaken waarover een rechter uitspraak heeft gedaan en om zaken die het Openbaar Ministerie heeft afgedaan als ‘beleidssepot’ of als ‘sepot wegens onvoldoende bewijs’. Daarnaast zijn aanvullende militaire dienstgegevens verzameld bij een onderdeel van het ‘Defensie Archieven-, Registratie- en Informatiecentrum’ in Kerkrade. De mannen voor wie dit gedaan is, vormen de onderzoekspersonen die centraal staan in deze scriptie.

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Onderzoek naar criminele carrières en naar de invloed van levensloopgebeurtenissen op het verloop van deze carrières is om verschillende redenen relevant te noemen. Allereerst dient onderzoek naar criminele carrières een maatschappelijk belang, omdat op deze manier inzicht kan worden verkregen in het gedrag van veelplegers. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat daders die herhaald delicten plegen verantwoordelijk zijn voor een onevenredig deel van de criminaliteit (Grapendaal & Van Tilburg, 2002; Tracy, Wolfgang & Figlio, 1990). Dit maakt inzicht in het gedrag van deze recidivisten van groot belang voor veiligheids- en justitieel beleid.

Daarnaast is kennis over de factoren die van invloed zijn op crimineel gedrag belangrijk, omdat hieruit kan worden afgeleid welke beleidsmaatregelen het meest effectief zullen zijn (Blumstein, Cohen, Roth & Visser, 1986). Wanneer vooral persoonskenmerken het criminele gedrag gedurende het leven lijken te bepalen, dan ligt een nadruk op vroeg en preventief ingrijpen voor de hand. Blijken vooral latere levensloopgebeurtenissen een belangrijke invloed te hebben, dan pleit dat juist voor interventies tijdens de volwassenheid.

Onderzoek naar criminele carrières is ook vanuit een wetenschappelijk oogpunt relevant te noemen. Een reden hiervoor is dat theorieën die crimineel gedrag beogen te verklaren zich juist goed laten toetsen op een groep personen die gedurende het leven verscheidene delicten pleegt (Blokland & Nieuwbeerta, 2004a). Door een longitudinaal perspectief te hanteren, kan genuanceerder worden ingegaan op de vraag waarom de ene persoon crimineel is en de andere niet. Het verschil tussen crimineel en niet-crimineel blijkt namelijk niet zo eenvoudig te zijn. Onder de criminelen zijn bijvoorbeeld verschillende soorten carrières te onderscheiden. Sommige personen hebben een lange carrière waarin zij veel verschillende delicten plegen, terwijl andere personen gedurende een korte periode het criminele pad betreden.

Een punt van wetenschappelijk vooruitgang dat specifiek voor deze scriptie geldt, is dat gebruik zal worden gemaakt van gegevens van een groot aantal personen over een lange periode. Daarnaast zal het onderzoek niet zozeer gericht zijn op jeugdige daders, maar meer op de criminele carrières van volwassenen. Voor veel studies die in Nederland en het buitenland uitgevoerd zijn, geldt juist dat kleine aantallen personen werden onderzocht. Ook werden de criminele carrières in veel gevallen slechts voor een korte periode bestudeerd en dan met name tijdens de jeugd. Hierdoor is slechts weinig bekend over herhaald crimineel gedrag op de lange termijn en over ontwikkelingspatronen van crimineel gedrag in de volwassenheid (Blokland & Nieuwbeerta 2004a). Recent hebben Blokland en Nieuwbeerta (2004a; 2004b), Blokland, Nagin en Nieuwbeerta (2004) en Nieuwbeerta, Blokland en Wittebrood (2004) in Nederland onderzoek gedaan dat een uitzondering vormt op de hiervoor genoemde studies. Deze scriptie vormt een vervolg op het onderzoek dat door hen verricht is.

Een ander punt van vooruitgang is dat nieuwe gegevens verzameld zullen worden, waardoor op een aantal punten verbeteringen mogelijk zijn ten opzichte van het onderzoek van Blokland en Nieuwbeerta (2004b). Een eerste beperking binnen hun onderzoek is dat alleen gekeken werd naar de effecten van 'trouwen' en 'kinderen krijgen' op het verloop van de criminele carrière. In navolging van internationaal onderzoek (Sampson & Laub 1993; Laub & Sampson 2003) zal in deze scriptie gekeken worden naar het effect van een andere levensloopgebeurtenis: de militaire dienst. Een andere beperking is dat de operationalisatie van het concept 'persoonskenmerken' te wensen overlaat. Blokland en Nieuwbeerta beschikken niet over goede maten voor dit concept en hebben daarom, bij gebrek aan beter, de variabelen 'geslacht' en 'startleeftijd van probleemgedrag' gebruikt. Door nieuwe data te verzamelen (zie paragraaf 4.1.2) kunnen persoonskenmerken op een meer directe manier vastgesteld worden.

1.3 Probleemstelling

Doelstelling

Het doel van de scriptie is om een bijdrage te leveren aan de kennis die bestaat over de ontwikkeling van criminele carrières over de levensloop. Daarbij zal het niet alleen gaan om het beschrijven van het verloop van de carrières over het leven, maar vooral om het zoeken naar verklaringen voor de geconstateerde patronen. Het specifieke doel is om meer inzicht te verkrijgen in de mogelijke effecten van levensloopgebeurtenissen die zich voordoen tijdens de (vroeg) volwassenheid. In deze scriptie zal de militaire dienst als levensloopgebeurtenis centraal staan. Bij het onderzoeken van de invloed van deze levensloopgebeurtenis zal rekening worden gehouden met mogelijke controle-, selectie- en interactie-effecten van persoonskenmerken. Door aandacht te besteden aan al deze effecten kan worden vastgesteld in hoeverre er ondersteuning wordt gevonden voor elk van de zojuist genoemde theoretische invalshoeken.

Vraagstellingen

Op basis van de dynamische, statische en typologische theorieën kunnen vier verklarende onderzoeksvragen geformuleerd worden. Allereerst is het echter van belang om met behulp van een beschrijvende vraag vast te stellen of er variatie zit in het verloop van de criminele carrières over het leven. Deze variatie is noodzakelijk om eventuele invloeden van levensloopgebeurtenissen en persoonskenmerken op crimineel gedrag vast te kunnen stellen. Blokland & Nieuwbeerta (2004a) hebben eveneens beschrijvend onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van crimineel gedrag gedurende het leven. Een verschil is dat het in deze scriptie om een subgroep van de door hen onderzochte populatie zal gaan: de 899 mannen voor wie aanvullende gegevens verzameld zijn in Kerkrade. Daarom zal in de scriptie ook aandacht worden besteed aan een beschrijvende onderzoeksvraag. De nadruk zal echter liggen op de verklarende onderzoeksvragen.

De beschrijvende onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen luidt als volgt:

Hoe verlopen de criminele carrières van de veroordeelden over het leven?

- Op welke leeftijd beginnen ze hun criminele carrière en wanneer beëindigen zij die weer?
- Voor hoeveel strafbare feiten worden zij gedurende hun criminele carrière veroordeeld?
- Voor wat voor soort strafbare feiten worden zij veroordeeld?

Met veroordeelden worden de 899 mannen bedoeld waarvoor keuringsgegevens en militaire dienstgegevens verzameld zijn. In 1977 werden zij voor een misdrijf veroordeeld of hun zaak werd door het Openbaar Ministerie afgedaan als ‘beleidssepot’ of als ‘sepot wegens onvoldoende bewijs’. Hoewel bij de laatste deelvraag een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende typen delicten, zal bij de verklarende onderzoeksvragen alleen gekeken worden naar het totale aantal delicten. De reden hiervoor is dat de omvang van dit onderzoek slechts beperkt kan zijn.

De vier verklarende onderzoeksvragen die centraal staan in deze scriptie zijn:

1. In hoeverre is de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’ van invloed op het verloop van de criminele carrière?
2. In hoeverre zijn persoonskenmerken, zoals gemeten tijdens de dienstkeuring, van invloed op het zich voordoen van de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’?
3. In hoeverre beïnvloeden deze persoonskenmerken het verloop van de criminele carrière?
4. In hoeverre verschilt de invloed van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière voor (groepen) individuen met uiteenlopende persoonskenmerken?

Wat in dit onderzoek precies onder criminele carrières, de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’ en persoonskenmerken wordt verstaan, zal nader worden toegelicht in paragraaf 4.2 bij de operationalisering van deze concepten.

1.4 Opbouw scriptie

Allereerst zal in hoofdstuk 2 het algemene theoretische kader worden besproken waarop deze scriptie gebaseerd is. In de eerste paragraaf zal ingegaan worden op de zogeheten levensloopbenadering, die zowel binnen de sociologie als de criminologie een belangrijke plaats inneemt. In de tweede paragraaf komen drie soorten criminologische theorieën aan bod die onder de levensloopbenadering te plaatsen zijn. Op basis van deze theorieën worden vervolgens verschillende verwachtingen geformuleerd over de mogelijke invloed van levensloopgebeurtenissen en persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière. Ten slotte zal een aantal andere theoretische invalshoeken beschreven worden op basis waarvan eveneens een relatie verwacht zou kunnen worden tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag.

In hoofdstuk 3 zal het algemene theoretische kader worden toegepast op de levensloopgebeurtenis die in deze scriptie centraal staat: de militaire dienst. Eerst zal echter een beeld geschetst worden van hoe de militaire dienst er in Nederland heeft uitgezien. Vervolgens zal een overzicht gegeven worden van eerder verricht onderzoek op het gebied van de militaire dienst. Het zal daarbij vooral gaan om Amerikaanse studies, omdat in Nederland geen onderzoek is verricht naar de relatie tussen de militaire dienst en crimineel gedrag. De onderzoeksresultaten zullen worden besproken en daaruit zullen verschillende hypothesen worden afgeleid.

In het vierde hoofdstuk zal worden ingegaan op de datasets die gebruikt zijn om de hypothesen te toetsen. Ook zullen een aantal centrale begrippen nader gedefinieerd en geoperationaliseerd worden. Verder zal toegelicht worden op welke manier de dataverwerking en -analyse hebben plaatsgevonden. In hoofdstuk 5 zullen vervolgens per onderzoeksvraag de resultaten van de analyses besproken worden.

Het zesde hoofdstuk bestaat uit een conclusie en discussie. Allereerst zal een antwoord op de vraagstellingen geformuleerd worden, waarbij de uitkomsten besproken zullen worden in het licht van de theorie en eerdere onderzoeksresultaten. Vervolgens zal worden ingegaan op de beperkingen die aan het onderzoek verbonden zijn en zullen aanbevelingen voor verder onderzoek worden gedaan. Tot slot zullen de belangrijkste bevindingen kort worden samengevat en zal eveneens aandacht worden besteed aan de sterke kanten van het onderzoek.

2. Criminele carrières over de levensloop

Dit hoofdstuk vormt het algemene theoretische kader waarop het onderzoek gebaseerd is. In de eerste paragraaf zal ingegaan worden op de levensloopbenadering en de concepten die bij deze benadering een rol spelen. De levensloopbenadering heeft in de criminologie een plaats gekregen binnen het deelgebied van de ontwikkelings- en levensloopcriminologie. In de tweede paragraaf zal het ontstaan van deze stroming behandeld worden en er zal ook ingegaan worden op de plaats die het onderzoek naar levensloopgebeurtenissen daarbij inneemt. Daarna zullen drie theoretische invalshoeken besproken worden die op dit type onderzoek van toepassing zijn: statische, dynamische en typologische theorieën. Binnen al deze theorieën wordt aandacht besteed aan de mogelijke invloed van persoonskenmerken (criminele geneigdheid) en levensloopgebeurtenissen op het verloop van de criminele carrière. Uit deze verschillende theorieën zullen tot slot algemene hypothesen worden afgeleid.

2.1 De levensloopbenadering

Binnen andere vakgebieden, met name de sociologie, wordt ook onderzoek gedaan naar de invloed van belangrijke gebeurtenissen op het verdere verloop van iemands leven.² Het verschil is dat binnen de sociologie gekeken wordt naar economische, sociale en culturele gevolgen van levensloopgebeurtenissen en niet zozeer naar de gevolgen voor criminele carrières. Beide typen onderzoek zijn echter te plaatsen binnen hetzelfde levensloopperspectief.

De levensloopbenadering gaat uit van de veronderstelling dat ervaringen eerder in het leven, zowel op de korte termijn als op de lange termijn, van invloed zijn op de wegen die iemands leven zal volgen. Binnen het levensloopp onderzoek wordt niet alleen gekeken naar stabiele individuele kenmerken, maar ook naar omgevingsinvloeden. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat iemands leven niet volgens bepaalde wetmatigheden verloopt. Levens zijn vaak onvoorspelbaar en dynamisch en worden beïnvloed door allerlei factoren die buiten het individu liggen (Gade, 1991).

Trajecten en transities zijn concepten die binnen de levensloopbenadering een centrale plaats innemen. De gedachtegang is dat iemands leven onderverdeeld kan worden in verschillende trajecten, die ook wel dynamische ontwikkelingspaden worden genoemd. Met deze trajecten worden belangrijke aspecten van het leven, zoals een beroeps carrière of huwelijk, in beeld gebracht. Binnen trajecten kunnen zich transities voordoen, die van invloed zijn op de richting waarin de trajecten zich verder ontwikkelen (Elder, 1991; Gade, 1991). Voorbeelden van transities zijn: het ouderlijk huis verlaten, in of uit militaire dienst gaan, een baan krijgen, werkloos worden, samenwonen, trouwen, scheiden, kinderen krijgen, het uit huis gaan van de kinderen, het overlijden van de partner, verhuizen en in of uit detentie gaan. Hoewel iedereen een levensloop heeft, maakt niet iedereen dezelfde transities mee. Ook zijn er verschillen in het moment waarop mensen transities meemaken (Kalmijn, 2002; Nieuwbeerta, 2005). Of er daadwerkelijk verandering plaatsvindt en of er gesproken kan worden van een keerpunt hangt vervolgens niet alleen af van de impact die een transitie heeft, maar wordt ook beïnvloed door de eigen wil van het individu (Sampson & Laub, 2003).

De levensloop wordt ook wel gedefinieerd als een opeenvolging van levensfasen, waarbinnen bepaalde sociale normen gelden over hoe men zich hoort te gedragen. Volgens deze visie gaan levenslooptransities vaak gepaard met gebruiken en rituelen die de overgang naar een nieuwe fase bekrachtigen (Kalmijn, 2002).

---

² Zie voor een overzicht van de voornamelijk Nederlandse sociologische en sociaal-demografische literatuur over levensloopeffecten het artikel van Kalmijn (2002).

Binnen de algemene levenslooptheorie worden de effecten van levensloopgebeurtenissen op verschillende manieren genuanceerd (Elder, 1986; Kalmijn, 2002; Nieuwbeerta, 2005). Bij het vaststellen van de mogelijke invloed van levensloopgebeurtenissen is het belangrijk om met deze transitie-effecten rekening te houden.

Allereerst kan er een onderscheid gemaakt worden tussen een algemeen en een conditioneel transitie-effect. Sommige mensen zullen wel een verandering ondervinden van een bepaalde gebeurtenis en anderen niet. Daarnaast zullen de veranderingen in sterkte variëren. Bij een algemeen transitie-effect gaat het om het gemiddelde van al deze veranderingen. Bij een conditioneel transitie-effect staat de vraag centraal hoe individuele verschillen in veranderingen afhangen van andere kenmerken van een persoon. Een voorbeeld hiervan is dat het effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière zou kunnen verschillen voor uiteenlopende dadertypen.

Daarnaast wordt er binnen de levensloopbenadering op gewezen dat het belangrijk is om te kijken naar de termijn waarop het effect werkt. Hoe langer het transitie-effect aanhoudt, hoe relevanter het effect is. Ten eerste kan een eventuele verandering optreden tijdens of rondom de transitie. In dat geval is er sprake van een soort schokeffect. Ook kan de verandering aanhouden tijdens de gehele nieuwe fase in de levensloop. Een voorbeeld hiervan is dat de kans op crimineel gedrag kleiner blijkt te worden voor jongens die in militaire dienst zitten. Het effect van een transitie kan zelfs nog langer aanhouden. Dat is het geval wanneer blijkt dat mannen die ooit in militaire dienst geweest zijn minder delicten plegen dan mannen die niet in dienst zijn geweest. Tot slot kan het transitie-effect langzaam groter worden. De kans dat jongens stoppen met crimineel gedrag zou bijvoorbeeld groter kunnen worden naarmate zij langer in dienst zijn geweest.

Het effect van een levensloopgebeurtenis hangt tot slot ook af van het moment in het leven waarop de gebeurtenis plaats vindt (de timing). Levensloopgebeurtenissen zijn vaak geordend naar de sociale normen die binnen een samenleving bestaan over leeftijdsgebonden rollen en gedrag. Wanneer levensloopgebeurtenissen zich op de 'verkeerde' leeftijd voordoen, dan kan dit een negatieve invloed hebben op het latere leven. Zo blijkt het voor de effecten van de militaire dienst bijvoorbeeld uit te maken of jongens op vroege of late leeftijd in dienst zijn getreden. De dienst kan vaker als een positief keerpunt worden aangeduid voor jongens die op vroege leeftijd in dienst zijn gegaan. De ontwrichtende werking op het gebied van werk- en gezinsrelaties is daarentegen groter voor de late indienststreders (Elder, 1986; 1987).

Ook is er een aantal andere effecten waar rekening mee moet worden gehouden wanneer onderzoek wordt gedaan naar de gevolgen van levenslooptransities. Deze effecten kunnen een versturende invloed hebben op de gevonden relaties (Kalmijn, 2002; Nieuwbeerta, 2005).

Allereerst is het van belang om rekening te houden met selectie-effecten. Verschillende processen kunnen er namelijk voor zorgen dat de personen die een bepaalde gebeurtenis meemaken een selectieve groep vormen. Een eerste voorbeeld hiervan is dat persoonskenmerken, zoals impulsiviteit of intelligentie, zowel van invloed kunnen zijn op crimineel gedrag als op het zich voordoen van bepaalde levensloopgebeurtenissen. Wanneer deze persoonskenmerken niet meegenomen worden in het onderzoek, dan zou er onterecht een relatie lijken te bestaan tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag. Rekening houden met deze vorm van selectie kan door in de analyses zoveel mogelijk kenmerken mee te nemen waarvan wordt verondersteld dat zij dit versturende effect hebben. Omdat het niet mogelijk is om al dit soort kenmerken te meten, kan er ook gebruik worden gemaakt van statistische technieken die corrigeren voor ongemeten verschillen. Een voorbeeld hiervan zijn de multi-niveaumodellen die Blokland en Nieuwbeerta (2004b) en Laub en Sampson (2003) in hun onderzoek gebruiken om de effecten van verschillende levensloopgebeurtenissen vast te stellen.

Een tweede manier waarop selectie plaats kan vinden doet zich voor wanneer er een wederkerige relatie bestaat tussen levensloopgebeurtenissen en de afhankelijke variabele binnen het onderzoek. Bij de bestudering van criminele carrières kunnen bepaalde gebeurtenissen zowel de oorzaak zijn van crimineel gedrag als het gevolg. Voor mannen die criminaliteit plegen is de kans bijvoorbeeld groter dat zij niet in dienst gaan. Het feit dat zij niet in dienst gaan kan vervolgens weer van invloed zijn op hun criminele carrière. Ook hier dient in de analyses rekening mee te worden gehouden.

Verder is het belangrijk om aandacht te besteden aan leeftijdseffecten. Een leeftijdseffect is een geleidelijke verandering in iemands kenmerken naarmate deze persoon ouder wordt. Hoewel het bij transitie-effecten om stapsgewijze veranderingen gaat, is bij een leeftijdseffect veeleer sprake van een continu proces. Transitie-effecten kunnen worden overschat wanneer geen rekening wordt gehouden met leeftijdseffecten. Zo kan een afname in criminaliteit ook puur het gevolg zijn van het feit dat iemand ouder wordt. Rekening houden met leeftijdseffecten kan door in de analyses leeftijd op te nemen als controlevariabele.

Tot slot wordt erop gewezen dat het belangrijk is om rekening te houden met de sociaal-historische veranderingen waarin het leven van een persoon is ingebed (cohort-effecten). Er is niet alleen een invloed van het ouder worden of van het doorlopen van de verschillende levensfasen, maar er is ook een invloed van de periode waarin men leeft en waarin men bepaalde transities meemaakt. Levenslopen omvatten veelal een aantal decennia met zeer verschillende omstandigheden in de samenleving. Zo zijn er bijvoorbeeld belangrijke historische veranderingen waar te nemen in de wijze waarop tegen criminaliteit wordt aangekeken, hoe (vaak) misdaden worden opgespoord en de straffen die worden uitgedeeld. Ook de militaire dienst is gedurende de tijd aan veranderingen onderhevig geweest (zie paragraaf 3.1). Om cohort- en transitie-effecten uit elkaar te halen moeten de levenslopen van mensen van verschillende leeftijden op verschillende historische tijdstippen bestudeerd worden.

2.2 Criminologische theorieën

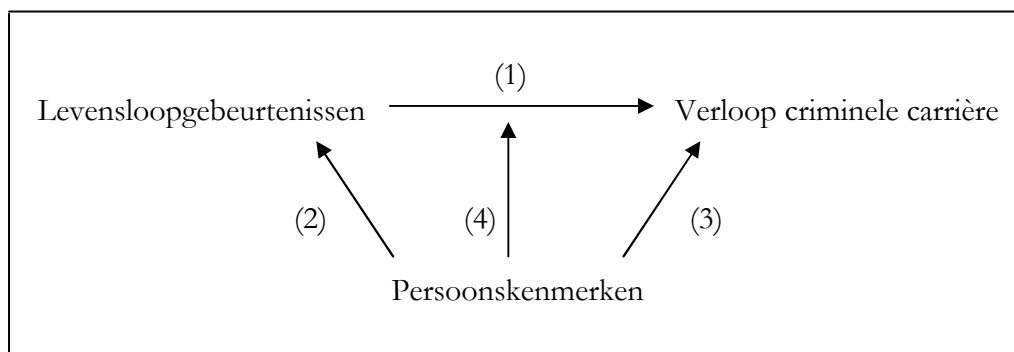
Zoals hiervoor al kort is aangegeven, is de levensloopbenadering ook van invloed geweest op de theorievorming binnen de criminologie. Van oudsher zijn criminologische theorieën gericht op het verklaren van verschillen in crimineel gedrag tussen personen. De vraag die dan centraal staat is waarom de ene persoon wel crimineel is en de andere niet. De ontwikkelings- en levensloopcriminologie richt zich echter op het verklaren van individuele veranderingen in crimineel gedrag over het leven en sluit daarmee aan bij de hierboven beschreven levensloopbenadering.

De ontwikkelings- en levensloopcriminologie vormt een verdere uitwerking van het criminele carrière paradigma dat in de jaren tachtig een belangrijke plaats innam binnen de criminologie (Blumstein et al., 1986). In die periode is de kennis over verschillende aspecten van criminele carrières, zoals de beginleeftijd, de continuering en het stoppen met crimineel gedrag, enorm toegenomen. Er werd echter minder aandacht besteed aan risicofactoren en levensloopgebeurtenissen die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van criminele carrières. Als reactie op het beschrijvende, niet-theoretische criminele carrière paradigma zijn in de jaren negentig binnen de ontwikkelings- en levensloopcriminologie drie andere onderzoekslijnen ontstaan. Allereerst is er het onderzoek dat zich richt op het identificeren van belangrijke risicofactoren en de ontwikkeling van preventiemethoden (o.a. Farrington, 2000). De tweede onderzoekslijn is de ontwikkelingscriminologie waarbij de ontwikkeling van delinquentie van de kindertijd tot in de volwassenheid centraal staat (o.a. LeBlanc & Loeber, 1998). Ten derde is er de levensloopcriminologie waarbinnen onderzoek plaatsvindt naar de effecten van (belangrijke) gebeurtenissen op crimineel gedrag (o.a. Sampson & Laub, 2003).

Hoewel er drie verschillende onderzoekslijnen onderscheiden kunnen worden, is er ook sprake van overlap tussen de verschillende stromingen. Binnen de ontwikkelingscriminologie wordt bijvoorbeeld ook onderzoek gedaan naar risicofactoren en de levensloopcriminologie richt zich naast risicofactoren ook nog op de ontwikkeling van crimineel gedrag (Farrington, 2003). Een meer sociologische benadering (zoals beschreven in paragraaf 2.1), waarbij nadrukkelijk rekening wordt gehouden met de betekenis van maatschappelijke ontwikkelingen en maatschappelijke instituties voor het verloop van criminele carrières, is binnen de ontwikkelings- en levensloopcriminologie het minst goed uitgewerkt. Een recente versie van de informele sociale controle theorie van Laub & Sampson (2003) lijkt hierbij het dichtst in de buurt te komen. In deze scriptie zal de invloed van de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’ op de ontwikkeling van crimineel gedrag onderzocht worden en het onderzoek is dus te plaatsen binnen de laatstgenoemde onderzoekslijn: de levensloopcriminologie.

Binnen de criminologie zijn drie groepen theorieën te onderscheiden waarmee een verklaring wordt gezocht voor de ontwikkeling van crimineel gedrag over de levensloop: dynamische, statische en typologische theorieën (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b). De afgelopen jaren heeft er in de criminologie een felle discussie plaatsgevonden, waarbij de aanhangers van statische en dynamische theorieën lijnrecht tegenover elkaar stonden (zie o.a. Piquero & Mazerolle, 2001). Het debat ging met name over de vraag of er al dan niet een relatie zou bestaan tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag. Onderzoekers met een statische visie op crimineel gedrag zijn van mening dat levensloopgebeurtenissen geen enkele invloed hebben op het verloop van iemands criminele carrière. Voorstanders van een dynamische visie zijn er daarentegen van overtuigd dat er wel degelijk een relatie bestaat tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag (Cohen & Villa, 1996). Een derde standpunt werd ingenomen door de aanhangers van typologische theorieën. Zij nemen een middenpositie in door te veronderstellen dat de invloed van levensloopgebeurtenissen verschillend is voor groepen personen met uiteenlopende persoonskenmerken.

Naast levensloopgebeurtenissen zeggen al deze theorieën dus ook iets over de mogelijke invloed van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière. De theorieën verschillen echter in het belang dat zij toekennen aan elk van deze verklaringen. In de onderstaande figuur zijn de mogelijke relaties weergegeven die verwacht kunnen worden op basis van de drie theoretische invalshoeken. Daarbij verwijzen de cijfers naar de verschillende verklarende onderzoeksvragen die in paragraaf 1.3 geformuleerd zijn.

Figuur 2.2 Mogelijke effecten van levensloopgebeurtenissen en persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière

Er zouden in deze figuur nog meer relaties weergegeven kunnen worden tussen levensloopgebeurtenissen, persoonskenmerken en criminele carrières. Zo kan bijvoorbeeld gesteld worden dat het verloop van iemands criminele carrière van invloed is op het zich voordoen van bepaalde levensloopgebeurtenissen. Ook zouden veranderingen in levensomstandigheden ervoor kunnen zorgen dat iemands persoonlijkheid deels verandert. Aan deze relaties zal echter geen aandacht worden besteed in dit onderzoek. In deze scriptie gaat het namelijk om het verklaren van crimineel gedrag over het leven. Daarmee vormen criminele carrières de afhankelijke variabele die centraal staat in het onderzoek. Het doel is om vast te stellen wat het effect is van de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst' op deze afhankelijke variabele. Daarbij zullen persoonskenmerken als controlevariabele in de analyses worden meegenomen. Ook zal rekening worden gehouden met mogelijke selectie- en interactie-effecten tussen persoonskenmerken en levensloopgebeurtenissen. Al deze mogelijke relaties zijn weergegeven in figuur 2.1. De figuur zal hieronder nader toegelicht worden door achtereenvolgens de inhoud van dynamische, statische en typologische theorieën te bespreken.

2.2.1 Een statische visie op crimineel gedrag

Binnen statische theorieën wordt het criminele gedrag van personen toegeschreven aan een latente karaktereigenschap. Deze karaktereigenschap wordt wel iemands criminele neiging of criminele geneigdheid genoemd. Voor iedereen geldt dat zijn of haar criminele neiging stabiel blijft gedurende de rest van het leven en niet beïnvloed wordt door veranderingen in levensomstandigheden. Levensomstandigheden worden, net als crimineel gedrag, beschouwd als manifestaties van iemands criminele geneigdheid. Een eventueel te constateren samenhang tussen crimineel gedrag en levensomstandigheden is daarmee schijn (Blokland & Nieuwbeerta 2004b).

Binnen de statische theorieën neemt de zelfcontrole-theorie van Gottfredson en Hirschi (1990) een belangrijke plaats in. Gottfredson en Hirschi gaan ervan uit dat er één controle-mechanisme bestaat dat van invloed is op verschillende vormen van crimineel en afwijkend gedrag: 'zelfcontrole'. Het centrale idee is dat sommige mensen al in hun kindertijd een lage zelfcontrole ontwikkelen. Zij hebben er moeite mee om zichzelf te beheersen en kunnen weinig weerstand bieden aan verleidingen op de korte termijn. Personen met een lage zelfcontrole kenmerken zich door een grotere gerichtheid op het hier en nu, weinig doorzettingsvermogen, een voorliefde voor avontuurlijke en fysieke activiteiten en impulsief gedrag. Bovendien zijn zij minder geïnteresseerd in investeringen in de toekomst. Het aanleren van vaardigheden waar een langdurige inzet voor nodig is zien zij als overbodig. Ook neigen personen met een lage zelfcontrole naar ongevoeligheid voor de noden van anderen.

Aangeboren kenmerken hebben volgens Gottfredson en Hirschi wel enige invloed op het ontstaan van een lage zelfcontrole, maar de echte 'geboren crimineel' zou niet bestaan. Een effectieve socialisatie door de directe omgeving is in principe altijd nog mogelijk. Het uiteindelijke niveau van zelfcontrole wordt volgens hen bepaald door de mate waarin iemand zorg ontvangt binnen een gedisciplineerde omgeving. Een verkeerd opvoedingspatroon wordt daarmee als belangrijkste oorzaak gezien van het ontstaan van een lage zelfcontrole. Gottfredson en Hirschi wijzen erop dat ouders het gedrag van hun kinderen in de gaten moeten houden en misdragingen moeten herkennen en straffen. Als dit niet gebeurt, dan zullen kinderen niet leren om de gevolgen van hun acties te overzien en de bevrediging van hun behoeften uit te stellen. Naast het gezin speelt ook de school een rol bij de opvoeding van kinderen, maar die rol wordt als aanmerkelijk kleiner gezien.

In de grondoorzaak van een lage zelfcontrole zijn nog gedachten uit de oude bindingstheorie van Hirschi (1969) te herkennen.³ De aanwezigheid en sterkte van banden met ouders en met school worden in de kindertijd geacht van invloed te zijn op zelfcontrole en daarmee op later delinquent gedrag. In de volwassenheid is er in de zelfcontroletheorie geen causale rol meer weggelegd voor sociale factoren (Weerman, 2001). Eenmaal verkregen is een lage zelfcontrole namelijk een stabiele eigenschap. Deze eigenschap zou niet alleen tot verschillende vormen van regelovertrekend gedrag leiden, maar ook de kans op ander riskant gedrag vergroten (zoals roken, drugs- en drankmisbruik en roekeloos rijden). De negatieve effecten van een lage zelfcontrole zouden ook doorwerken op sociaal gebied. Instabiele huwelijken, verstoorde werkrelaties en moeite met het behouden van vrienden zouden het gevolg zijn.

Volgens Hirschi en Gottfredson (1995) neemt crimineel gedrag af met de leeftijd. Deze afname geldt voor iedereen en is voor elk tijdstip en elke plaats hetzelfde. Veranderingen in zelfcontrole bieden geen verklaring voor het stoppen met crimineel gedrag, omdat het gaat om een stabiele eigenschap die niet verandert gedurende het leven. Gottfredson en Hirschi verklaren de daling in criminaliteit door te wijzen op de biologische en fysieke processen die gepaard gaan met het ouder worden en het zich in mindere mate voordoen van gelegenheden waar crimineel gedrag vertoond kan worden.

Zelfcontrole is een maat waarbij een aantal persoonskenmerken samengenomen worden. Binnen de psychologie worden ook andere statische kenmerken genoemd die van invloed zouden zijn op crimineel gedrag. Deze kenmerken hangen nauw samen met het begrip zelfcontrole. Allereerst wordt *agressiviteit* op jonge leeftijd als een belangrijke factor gezien bij het ontstaan van persistent antisociaal gedrag. Canadees onderzoek (Vitaro, Tremblay, Gagnon & Pelletier, 1994) laat bijvoorbeeld zien dat kinderen die in de crèche andere kinderen relatief vaak met speelgoed op het hoofd slaan een grotere kans op een criminele carrière maken dan kinderen die dat veel minder doen. Ook een lage *intelligentie* wordt genoemd als een factor die van invloed zou zijn op het vertonen van delinquent gedrag gedurende het leven. Daarnaast worden de persoonlijkheidsdimensies *psychoticisme*, *neuroticisme*, *impulsiviteit* en *extraversie* als belangrijke voorspellers van crimineel gedrag genoemd. Kinderen die hoog scoren op deze dimensies zouden een sterk verhoogde kans hebben op het ontwikkelen van een persistente antisociale persoonlijkheid.

Aan de ontwikkeling van deze psychologische kenmerken kunnen zowel biologische factoren als omgevingfactoren ten grondslag liggen. Genetische invloeden, prenatale invloeden en complicaties rond de geboorte zouden bijvoorbeeld bijdragen aan het ontstaan van zogenoemde neuropsychologische gebreken. Wanneer kinderen opgroeien in ongunstige sociale omstandigheden, dan is de kans groot dat deze neuropsychologische gebreken later tot uiting komen in de vorm van cognitieve-, motorische- en gedragsproblemen. Het gaat om omstandigheden als een gebrekkige verzorging tijdens de jeugd, een hardhandige en inconsequente opvoeding, het opgroeien in een achterstandsbuurt en het hebben van werkloze ouders met een laag opleidingsniveau (Van Koppen, Van Doorn, Donker & Pakes, 2001).

In verschillende onderzoeken wordt ondersteuning gevonden voor de statische visie op crimineel gedrag. Persoonskenmerken blijken in veel gevallen inderdaad van invloed te zijn op de criminele carrière. Een extreem statische interpretatie van crimineel gedrag over het leven blijkt echter verworpen te moeten worden. Zo komt uit recent onderzoek van Blokland en Nieuwbeerta (2004b) naar voren dat individuele criminaliteitspaden weliswaar in hoogte verschillen, maar dat de vorm van deze paden ook verschilt tussen personen.

---

³ Volgens Hirschi (1969) wordt delinquent gedrag mogelijk wanneer iemands binding met de samenleving is verzwakt of verbroken. De binding met de samenleving bestaat uit vier elementen: 'attachment', 'commitment', 'involvement' en 'belief'.

Hoewel de één aanvankelijk criminel is dan de ander, betekent dat niet dat er gedurende het leven geen veranderingen meer mogelijk zijn. Laub en Sampson (2003) komen tot een soortgelijke conclusie: persoonlijke kenmerken zijn voorspellend voor de hoogte, maar niet voor het verloop van de kans op crimineel gedrag tijdens het leven. Deze onderzoeksresultaten komen niet overeen met de door Gottfredson en Hirshi (1990) geformuleerde verwachting dat criminele carrières voor alle delinquenten hetzelfde verloop zouden kennen.

Andere onderzoekers wijzen erop dat de persoonskenmerken die samenhangen met deviant gedrag in de vroege jeugd en de adolescentie lang niet altijd voorspellend zijn voor de ontwikkeling van crimineel gedrag tijdens de volwassenheid (Raskin White, Bates & Buyske, 2001). Blijkbaar zijn er ook nog andere factoren die het verloop van de criminele carrière tijdens de volwassenheid bepalen. Tot slot komt uit veel studies naar voren dat degenen die op een vroege leeftijd beginnen met delinquent gedrag ook op latere leeftijd vaak nog actief zijn op crimineel gebied. Andersom wordt dit verband echter niet gevonden. Een deel van de criminelen start pas op late leeftijd met de criminele carrière en heeft geen delinquente voorgeschiedenis. Ook hieruit blijkt dat er tijdens de volwassenheid nog veranderingen in crimineel gedrag plaats kunnen vinden (Laub & Sampson, 2003).

2.2.2 Een dynamische visie op crimineel gedrag

In tegenstelling tot statische theorieën veronderstellen dynamische theorieën dat veranderingen in levensomstandigheden tijdens en na de adolescentie van directe invloed zijn op het criminele gedrag in die periode. Binnen dynamische theorieën wordt minder waarde gehecht aan individuele kenmerken of kenmerken van delinquent gedrag tijdens de jeugd als voorspellers van het verdere verloop van crimineel gedrag over het leven (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b).

Het optreden van veranderingen in levensomstandigheden en het plegen van criminaliteit worden als deels toevallig beschouwd (Laub, Nagin & Sampson, 1998). Hiermee wordt bedoeld dat iedereen op een bepaald moment in zijn leven een geschikte partner tegen kan komen, werkloos kan worden of een delict kan plegen, zonder dat dit te maken heeft met iemands criminele geneigdheid. Hierdoor kunnen personen, los van hun criminele geneigdheid, onderling verschillen in de ontwikkeling van hun levensloop en criminele carrière afhankelijk van de aard en het aantal transities en de tijdstippen waarop deze veranderingen worden doorgemaakt (Nagin & Paternoster, 1994).

De leeftijdsgebonden informele sociale controle theorie van Sampson en Laub (1993; 1998; Laub & Sampson 2003) neemt binnen de dynamische theorieën een belangrijke plaats in.⁴ Het centrale idee is dat bindingen met leeftijdsrelevante conventionele instituties een remmend effect hebben op de ontwikkeling van crimineel gedrag. Volgens Sampson en Laub (1993) zorgt een structuur van wederzijdse afhankelijkheden en interpersoonlijke relaties ervoor dat de mensen in een samenleving met elkaar en met informele instituties (zoals familie, school en werk) verbonden raken. Deze instituties worden ook wel bronnen van informele sociale controle genoemd, vanwege het toezicht en de discipline die ervan uitgaan.

De veronderstelling is dat sterke bindingen met deze instituties een gunstige invloed hebben op de richting waarin levenspaden zich ontwikkelen. Hoewel Sampson en Laub in hun theorie met name ingaan op het begrip sociale controle, zijn zij van mening dat ook het concept sociaal kapitaal belangrijk is om de relatie tussen bindingen en crimineel gedrag te kunnen begrijpen. Bij sociaal kapitaal gaat het om specifieke relaties tussen personen, zoals de relatie tussen ouder en kind of werkgever en werknemer. Deze relaties kunnen binnen informele instituties ontstaan en worden gezien als een vorm van sociale investering.

---

⁴ De theorie is een verdere uitwerking van Hirschi's bindingstheorie (1969).

De hoeveelheid sociaal kapitaal wordt onder meer bepaald door de mate waarin een relatie bruikbare (sociale en psychologische) hulpbronnen bevat. Sociaal kapitaal maakt het mogelijk dat iemands doelen op een andere manier worden bereikt dan via delinquent gedrag. Sterke bindingen met informele sociale instituties zouden het ontstaan van sociaal kapitaal bevorderen. Tijdens de kinderjaren en de adolescentie worden met name de bindingen met instituties als de familie en de school van belang geacht. Structurele achtergrondkenmerken en individuele kenmerken zouden eveneens van invloed zijn op delinquent gedrag, maar dan op een indirecte manier: via de bindingen aan familie en school. Net als Gottfredson en Hirschi gaan Sampson en Laub uit van de veronderstelling dat er sprake is van een grote mate van continuïteit in antisociaal en crimineel gedrag vanaf de kindertijd tot in de volwassenheid. Een belangrijk verschil is dat Sampson en Laub van mening zijn dat tijdens de volwassenheid wel degelijk veranderingen in iemands criminele geneigdheid plaats kunnen vinden. Deze geneigdheid zou met name bepaald worden door de bindingen die een persoon op een bepaald moment heeft.⁵ Tijdens de (vroeg) volwassenheid kunnen levensomstandigheden, zoals het vinden van werk of het doormaken van een echtscheiding, deze bindingen versterken of juist verzwakken. Veranderende levensomstandigheden kunnen daarmee leiden tot veranderingen in crimineel gedrag (Sampson & Laub, 1993).⁶ Naast trouwen, kinderen krijgen en het hebben van werk onderscheiden zij ook de militaire dienst als een belangrijke bron van informele sociale controle tijdens de (vroeg) volwassenheid.

Sampson en Laub benadrukken dat het om de sterkte van de sociale bindingen gaat en niet zozeer om het zich voordoen of de timing van bepaalde levensloopgebeurtenissen. Trouwen op zich hoeft bijvoorbeeld geen toename in sociale controle teweeg te brengen. Het gaat om de combinatie met een sterk gevoel van verbondenheid en hechte emotionele bindingen aan de partner. Deze bindingen zorgen voor afhankelijkheid tussen twee personen en zouden moeten leiden tot het in mindere mate vertonen van crimineel gedrag. Daarnaast is het belangrijk dat er bindingen ontstaan met de juiste personen. Wanneer er sterke bindingen met delinquente personen ontstaan, dan zal dat doorgaans niet voor een afname in crimineel gedrag zorgen.

In de herziene versie van hun theorie besteden Laub en Sampson (2003) ook aandacht aan concepten als routine-activiteiten, 'human agency' en de historische context waarin gebeurtenissen zich voordoen. De theorie sluit daardoor beter aan bij de levensloopbenadering zoals die is beschreven in paragraaf 2.1. In de tweede versie van hun theorie gaan Laub en Sampson ervan uit dat levensloopgebeurtenissen niet alleen voor veranderingen in sociale controle of sociaal kapitaal kunnen zorgen, maar ook voor veranderingen in routine-activiteiten. Deze routine-activiteiten zijn vervolgens weer van invloed op crimineel gedrag. Hoe dit mechanisme precies in zijn werk gaat, zal in paragraaf 2.3 nader worden toegelicht. Daarnaast benadrukken Laub en Sampson dat ook de vrije wil van het individu een belangrijke rol speelt bij het verloop van iemands criminele carrière. Individuen maken keuzes en zijn actieve vormgevers van hun eigen leven. Tot slot wijzen zij erop dat levensloopgebeurtenissen zich altijd voordoen binnen een bepaalde historische context. De invloed die een gebeurtenis heeft kan dus verschillen afhankelijk van de periode waarin deze zich voordoet.

---

⁵ Ook het ouder worden en het toenemende afschrikwekkende effect van sancties zouden iemands criminele geneigdheid doen veranderen.

⁶ De theorie veronderstelt eigenlijk dat er een wederkerige relatie bestaat. Crimineel gedrag zou de binding met conventionele instituties verzwakken, waardoor een delinquente levensstijl verder bevorderd wordt (proces van cumulatief nadeel). Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek zal alleen gekeken worden naar de invloed van levensloopgebeurtenissen (bindingen) op crimineel gedrag.

Het gebruik van dynamische theorieën wordt ondersteund door het onderzoek dat Sampson en Laub verricht hebben naar de effecten van levensloopgebeurtenissen (Laub & Sampson, 2003; Sampson & Laub, 1993). Uit hun onderzoek blijkt dat trouwen en het hebben van werk de kans op crimineel gedrag verlagen. Hetzelfde verband wordt gevonden voor de militaire dienst. Na controle voor het effect van getrouwd zijn blijkt het al of niet hebben van kinderen er niet toe te doen. Al deze effecten blijven bestaan wanneer gecontroleerd wordt voor individuele verschillen in criminele geneigdheid. Ook uit Nederlands onderzoek komt naar voren dat trouwen en kinderen krijgen de kans op en de frequentie van crimineel gedrag negatief beïnvloeden. Hoewel eveneens ondersteuning wordt gevonden voor de statische theorieën, blijken zij niet de enige verklaring te vormen voor de ontwikkeling van crimineel gedrag over de levensloop (Blokland en Nieuwbeerta 2004b).

2.2.3 Een typologische visie op crimineel gedrag

Ook bij typologische theorieën wordt er vanuit gegaan dat veranderingen in levensomstandigheden een zelfstandig effect hebben op crimineel gedrag. Typologische theorieën veronderstellen echter dat die invloed verschilt tussen typen daders. Voor sommige personen zullen levensloopgebeurtenissen een grote invloed hebben op later crimineel gedrag, terwijl die relatie bij andere personen minder sterk of zelfs afwezig is. Het criminele gedrag van deze dadertypen kent een geheel eigen oorzaak en brengt met zich mee dat daders verschillen in de ontwikkeling van hun criminele gedrag over de levensloop. Een verschil met de statische en dynamische theorieën is dat typologische theorieën niet uitgaan van de veronderstelling dat crimineel gedrag een algemene oorzaak kent. Hoewel de eerste twee soorten theorieën verschillen in de nadruk op interne of externe factoren, hebben zij met elkaar gemeen dat de voorgestelde processen voor iedereen geldig worden geacht (Blokland et al., 2004).

Een van de belangrijkste typologische theorieën is het ‘twee paden-model’ van Moffitt (1993). In dit model wordt een onderscheid gemaakt tussen twee soorten delinquenten: persistente en adolescentiegebonden delinquenten. De persistente delinquenten vormen een relatief kleine groep, die al op zeer jonge leeftijd criminaliteit bedrijft en ermee doorgaat ook nadat zij twintig zijn geworden. Deze groep omvat ongeveer 5 procent van alle delinquenten, maar zou verantwoordelijk zijn voor zeker 50 procent van alle criminaliteit en met name van de ernstigere vormen daarvan. De overige 95 procent van de delinquenten is adolescent en bedrijft alleen tijdens die periode van het leven criminaliteit.

De twee groepen verschillen niet alleen in de levensfase waarin zij crimineel of antisociaal gedrag vertonen. Belangrijker is het verschil in oorzaak van criminaliteit bij beide groepen. Bij de persistente delinquenten vormt een combinatie van biologische, psychologische en sociale factoren de oorsprong en motor van het criminele gedrag. Het delinquente gedrag van deze groep ontstaat al in de vroege jeugd. Door het samengaan van neurologische risicofactoren met een problematische gezinsachtergrond ontstaat een levenslang patroon van antisociaal en crimineel gedrag. Dit gedrag wordt gedurende het leven gecontinueerd en uitgebreid doordat persistente delinquenten steeds weer in verschillende situaties terechtkomen waar zij zich onaanpast kunnen gedragen. Daarnaast wordt het door hun criminele verleden ook steeds moeilijker om het conventionele pad te betreden. De persistente delinquenten raken op deze manier steeds verder verstrikt in hun delinquente gedragspatroon.

Bij adolescentiegebonden delinquenten zou crimineel gedrag voornamelijk veroorzaakt worden door een sociale factor die kenmerkend is voor de adolescentieperiode: onvrede met de onvolwassen status en het daarmee gepaard gaande streven om zich te manifesteren als autonoom individu (zie ook Warr, 2002).

Persistente delinquente leeftijdsgenoten worden als rolmodel gekozen, omdat het lijkt of deze met hun criminele gedrag een volwassen status hebben weten te verwerven. Met het overtreden van de door volwassenen gestelde regels benadrukken adolescentiegebonden delinquenten hun onafhankelijkheid en verkrijgen zij serieuze (maar negatieve) aandacht van volwassenen. De omgang met delinquente leeftijdsgenoten vormt daarmee de belangrijkste risicofactor voor het ontstaan van adolescentie-gelimiteerd antisociaal gedrag.

Een (deels) andere verklaring voor het ontstaan van adolescentiegebonden delinquent gedrag wordt gegeven door Luijpers (2000). In de vroege adolescentie zouden biologische, psychologische en sociale veranderingen plaatsvinden die van invloed zijn op de intentie tot exploratie van jongeren. Vanaf de vroege adolescentie komen jongeren vaker in situaties die onbekend zijn. Het nieuwe gedragsdomein is groter en minder persoonlijk en de bewegingsruimte neemt toe. Adolescenten gaan daarom experimenteren met gedrag. Ook hier is het uiteindelijke doel om de status van volwassene te bereiken. Hoewel in eerdere levensfasen ook al de neiging bestond om te experimenteren met gedrag, zijn er op een aantal punten duidelijke verschillen met de adolescentiefase. Zo wordt op adolescenten minder toezicht uitgeoefend en vragen de situaties waarin adolescenten zich bevinden meer om verkenning. De intentie tot exploratie onder adolescenten kan leiden tot tal van gedragingen, waarvan delinquent gedrag er een is.

Volgens Moffitt (1993) beginnen de gelimiteerde daders tegen het einde van de adolescentie de voordelen in te zien van een conventionele levensstijl. Ongehinderd door een problematische achtergrond en een lange delinquente geschiedenis zijn de adolescentiegebonden delinquenten ook daadwerkelijk in staat om weer het rechte pad op te gaan nu dat aantrekkelijker is geworden. In tegenstelling tot de persistente delinquenten beschikken zij namelijk over het benodigde sociale gedragsrepertoire om criminaliteit slechts een tijdelijk onderdeel van hun levensstijl te laten zijn. Over het gedrag van adolescentiegebonden daders wordt ook gezegd dat het meer beïnvloed zou worden door veranderingen in levensomstandigheden dan het gedrag van persistente daders. Bij adolescentiegebonden delinquenten zouden veranderingen in criminele geneigdheid mogelijk zijn, terwijl dit bij persistente delinquenten niet het geval is (Moffitt, 1997).

Het bestaan van verschillende dadertypen wordt ondersteund door talrijk onderzoek. Blokland et al. (2004) geven een overzicht van deze studies en daaruit blijkt dat telkens drie tot zes verschillende dadertypen gevonden worden. Al deze onderzoeken vinden een grote groep personen die zich niet of nauwelijks schuldig maken aan crimineel gedrag. De meeste studies laten ook groepen zien van wie de ontwikkeling van het criminele gedrag overeenkomt met het door Moffitt voorgestelde adolescentiegelimiteerde patroon. Daarnaast komt uit veel onderzoeken een kleine groep naar voren die ook op latere leeftijd zeer actief is op crimineel gebied. Het is echter niet geheel duidelijk of er daadwerkelijk een groep persistente daders bestaat die gedurende het hele leven crimineel gedrag vertoont. Longitudinaal onderzoek door Laub en Sampson (2003) laat zien dat zelfs voor de meest frequente daders het criminele gedrag daalt met de leeftijd. Het idee van een persistente groep berust volgens hen op een foutieve voorstelling van zaken, doordat de meeste longitudinale studies niet de periode na het 35^e levensjaar bestrijken. Ook uit longitudinaal onderzoek van Blokland et al. (2004) komt naar voren dat voor deze dadergroep het criminele gedrag uiteindelijk afneemt met de leeftijd, vooral vanaf de leeftijd van 55 jaar.

Naar de veronderstelling dat de invloed van levensomstandigheden per dadertype zou verschillen is weinig onderzoek gedaan. De studies die deze relatie wel onderzocht hebben vinden weliswaar verschillen, maar de ontwikkelingspaden van deze groepen blijken weinig gelijkenis te vertonen met de door Moffitt onderscheiden adolescentie-gelimiteerde en persistente daders (Nieuwbeerta, 2005).

2.2.4 Algemene hypothesen

Uit de hiervoor beschreven theorieën kunnen verschillende verwachtingen worden afgeleid over de sterkte van de relaties tussen levensloopgebeurtenissen, persoonskenmerken en de criminele carrière. Deze verwachtingen worden weergegeven in de onderstaande tabel. De cijfers in de bovenste rij verwijzen naar de verschillende verklarende onderzoeksvragen (zie paragraaf 1.3)

Tabel 2.2 *Verwachte sterkte van de relaties tussen levensloopgebeurtenissen (LG), persoonskenmerken (PK) en de criminele carrière (CC) voor elk van de theoretische invalshoeken*

	(1)	(2)	(3)	(4)
	LG → CC	PK → LG	PK → CC	LG → CC ↑ PK
Statische theorieën	0	++	++	0
Dynamische theorieën	++	(+)	+	(+)
Typologische theorieën	+	(+)	++	++

0 = er bestaat geen relatie + = er bestaat wel een relatie ++ = er bestaat een sterke relatie ( ) = er wordt geen duidelijke uitspraak gedaan

Uit de bovenstaande tabel kunnen algemene hypothesen worden afgeleid over de verwachte relaties tussen persoonskenmerken, levensloopgebeurtenissen en het verloop van de criminele carrière. In dit onderzoek staat echter één levensloopgebeurtenis centraal (de militaire dienst) en er zal gekeken worden naar een aantal specifieke persoonskenmerken. Zoals uit de bespreking van de verschillende soorten theorieën is gebleken, wordt in plaats van persoonskenmerken ook wel over criminele geneigdheid gesproken. Wat precies onder dit begrip wordt verstaan is echter onduidelijk. Zo hebben Gottfredson en Hirschi (1990) het over iemands zelfcontrole, die met name bepaald zou worden door de mate waarin er binnen het gezin een effectieve socialisatie heeft plaatsgevonden. Moffitt (1993) gaat er daarentegen vanuit dat de leeftijd waarop iemand begint met het vertonen van probleemgedrag de belangrijkste indicator vormt voor iemands criminele geneigdheid. De levenslooppersistente criminelen kenmerken zich door een vroege start met probleemgedrag. Daarbij spelen zowel risicofactoren op gezinsniveau, als biologische risicofactoren (neuropsychologische gebreken) een rol. Adolescentiegebonden delinquenten beginnen daarentegen relatief laat met het vertonen van antisociaal gedrag en stoppen er weer vroeg mee. De omgang met delinquente vrienden is volgens Moffitt de belangrijkste factor die aan dit gedrag ten grondslag ligt. Tot slot wordt binnen het criminele carrière-onderzoek ook naar andere individuele kenmerken gekeken die nauw samenhangen met het begrip criminele geneigdheid. Wat in dit onderzoek precies onder persoonskenmerken wordt verstaan, zal in hoofdstuk 4 bij de operationalisering van het begrip nader worden toegelicht.

In hoofdstuk 3 zal meer concreet worden ingegaan op theorieën die zich richten op de effecten van de militaire dienst als levensloopgebeurtenis en de rol die verschillende persoonskenmerken daarbij spelen. Op basis van deze theorieën en het bijbehorende onderzoek kunnen specifiekere hypothesen geformuleerd worden. Allereerst is het echter van belang om meer aandacht te besteden aan het mechanisme tussen levensloopgebeurtenissen en criminele carrières. Waarom zou een gebeurtenis als indiensttreding nu van invloed kunnen zijn op iemands criminele gedrag?

2.3 Het mechanisme tussen levensloopgebeurtenissen en criminele carrières nader bekeken

In de vorige paragraaf is de leeftijdsgebonden informele sociale controle theorie van Sampson en Laub (1993; Laub & Sampson, 2003) al besproken. Volgens deze theorie vormen sociale bindingen het belangrijkste mechanisme tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag. Een visie die hierbij aansluit is dat levensloopgebeurtenissen veranderingen in sociale contacten teweeg zouden brengen en op deze manier van invloed zouden zijn op crimineel gedrag (Warr, 1998). In de criminologische en sociologische literatuur bestaan echter ook andere ideeën over de reden waarom er relaties zouden bestaan tussen levensloopgebeurtenissen en (crimineel) gedrag. Een overzicht hiervan wordt gegeven door Nieuwbeerta (2005). Met dit onderzoek is niet vast te stellen welke van de genoemde mechanismen de beste verklaring bieden. Het versterkt wel het idee dat er een relatie verwacht zou kunnen worden tussen levensloopgebeurtenissen en criminele carrières.

Allereerst wordt wel verondersteld dat de relatie tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag verloopt via de economische afweging van kosten en baten van criminele activiteiten. De kern van deze benadering wordt gevormd door de veronderstelling van doelgericht keuzegedrag: mensen trachten zoveel mogelijk hun voorkeuren te realiseren, of het nu gaat om rijkdom, plezier, gezondheid of sociaal aanzien. Verklaringen voor gedrag moeten niet gezocht worden in verschillen in voorkeuren, maar in verschillen in gedragsbeperkingen en gedragsmogelijkheden (kosten en baten). De gedachtegang is dat naarmate voor een persoon op een bepaald moment de te verwachten baten van crimineel gedrag groter zijn en de te verwachten kosten kleiner, de kans groter is dat hij criminaliteit pleegt. Factoren als de pakkans, de zekerheid dat men gestraft zal worden, de snelheid van straffen en de behoefte aan geld of goederen spelen bij deze afweging een rol. Theorieën die binnen deze stroming vallen worden ook wel rationale keuzebenaderingen genoemd (Kleemans, 2001). Levensloopgebeurtenissen kunnen op verschillende manieren de kosten en baten van crimineel gedrag veranderen. Wanneer iemand werk vindt kan het bijvoorbeeld minder relevant worden om via criminele activiteiten geld of aanzien te bemachtigen. De mogelijke kosten van delinquent gedrag, zoals gevangenisstraf en het verliezen van de baan, gaan nu relatief zwaarder wegen. Ook de militaire dienst zou voor een afname in crimineel gedrag kunnen zorgen. Binnen deze gedisciplineerde omgeving zijn de pakkans en de zekerheid dat crimineel gedrag bestraft wordt groter dan in de 'gewone' samenleving het geval zou zijn. Levensloopgebeurtenissen kunnen er ook voor zorgen dat de kosten op sociaal gebied veranderen. Wanneer er veel geïnvesteerd wordt in de relatie kan een huwelijk bijvoorbeeld gepaard met een afname in crimineel gedrag. De kosten van delinquent gedrag worden groter, doordat er meer op het spel komt te staan. Volgens deze redenering zou een scheiding er juist voor zorgen dat de kosten van criminele activiteiten minder groot worden.⁷

De Sociale Productie Functie theorie van Lindenberg (1996) valt ook onder deze rationale keuzebenadering. Hoewel de theorie zich niet specifiek bezig houdt met de relatie tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag, is hij wel toe te passen op dit verwachte verband. De SPF-theorie gaat uit van de veronderstelling dat mensen proberen om bepaalde universele doelen zo optimaal mogelijk te bereiken binnen de mogelijkheden van de hen ter beschikking staande hulpbronnen en beperkingen. Met het bereiken van deze doelen produceren zij hun eigen welbevinden. Volgens de theorie zijn fysiek welbevinden en sociaal welbevinden de twee universele doelen waar ieder mens naar streeft.

---

⁷ Deze redenering is ook terug te vinden in de informele sociale controletheorie van Sampson en Laub (1993) en Laub en Sampson (2003). Het verschil is dat in hun theorie wordt uitgegaan van de veronderstelling dat iedereen in principe in staat is om criminaliteit te plegen. Dat de meeste mensen het niet doen, komt doordat hun sociale bindingen met de samenleving sterk genoeg zijn. Binnen rationale keuzebenaderingen wordt er daarentegen van uitgegaan dat crimineel gedrag een individuele keuze is. Deze keuze wordt niet bepaald door biologische verschillen, verschillen in socialisatieprocessen of sociaal leergedrag (Kleemans, 2001).

Deze universele doelen kunnen worden bereikt door middel van de zogenoemde instrumentele doelen. Zo zou fysiek welbevinden gerealiseerd worden door middel van twee instrumentele doelen, namelijk stimulatie en comfort. Sociaal welbevinden wordt bereikt door middel van drie instrumentele doelen: status, gedragsbevestiging en affectie. Wanneer mensen niet over legale hulpbronnen beschikken, kunnen zij ervoor kiezen om op een alternatieve manier welbevinden te realiseren. Via criminele activiteiten zou iemand bijvoorbeeld ook aan een inkomen kunnen komen, waardoor zijn status en uiteindelijk zijn (sociaal) welbevinden vergroot worden. Een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst zou daarentegen een legale hulpbron kunnen vormen die het vertonen van crimineel gedrag minder noodzakelijk maakt.

De invloed van routine-activiteiten en gelegenheidsstructuren op crimineel gedrag is een andere theoretische stroming die een belangrijke plaats inneemt binnen de rationele keuzebenadering.⁸ Deze theorieën leggen de nadruk op de omgeving waarin criminele gebeurtenissen plaats vinden en niet zozeer op de achtergronden van de dader. De belangrijkste oorzaak van criminaliteit zou liggen in het feit dat de gelegenheid daartoe op grote schaal wordt geboden (Kleemans, 2001). De gedachtegang is dat de kans om crimineel gedrag te plegen groter wordt wanneer iemand daarvoor vaker in de gelegenheid komt. Levensloopgebeurtenissen zouden de routine-activiteiten en gelegenheidsstructuur van een persoon kunnen veranderen. Iemand die getrouwd is zal bijvoorbeeld 's avonds vaker thuis blijven en minder tijd doorbrengen met eventuele delinquentie vrienden. Hierdoor komt deze persoon minder vaak in situaties terecht waar mogelijkheden bestaan tot het vertonen van crimineel gedrag. Ook de militaire dienst zou ervoor kunnen zorgen dat jongens uit hun oude criminele omgeving worden geplaatst.

Een ander voorgesteld mechanisme is dat de relatie tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag verloopt via veranderingen in normen en waarden. Verschillende criminologische theorieën, zoals de differentiële associatietheorie en de sociale leertheorie bieden ondersteuning voor deze visie. Binnen elk van deze theorieën wordt ervan uitgegaan dat crimineel gedrag geleerd wordt en ontstaat door contacten met personen die positief staan ten opzichte van dit gedrag. Levensloopgebeurtenissen kunnen ervoor zorgen dat men in aanraking komt met andere normen en waarden en deze (langzaam) incorporeert. Zoals in het volgende hoofdstuk besproken zal worden, zou de militaire dienst een omgeving kunnen vormen met zo'n resocialiserende functie.

Een laatste visie is dat de relatie tussen levensloopgebeurtenissen en crimineel gedrag verloopt via labelling en stigmatisering. Criminaliteit wordt beschouwd als een specifieke vorm van afwijkend gedrag, die mede het resultaat is van een proces van strafrechtelijke classificatie en categorisering. Vanaf het moment dat iemand het etiket 'crimineel' krijgt opgeplakt, wordt hij door zijn (directe) sociale omgeving op een stereotype manier bekeken en behandeld. Deze behandeling zorgt ervoor dat hij zich op den duur in overeenstemming met het stereotype gaat gedragen (Van Swaaningen, 2001). Levensloopgebeurtenissen als verhuizen of in militaire dienst gaan kunnen ervoor zorgen dat de druk van de omgeving (tijdelijk) verminderd wordt. Er kan een nieuwe start worden gemaakt, waarbij iemand de kans krijgt om zijn leven te beteren.

---

⁸ In de tweede versie van hun theorie (2003) houden Laub en Sampson ook rekening met de invloed van routine-activiteiten.

3. De militaire dienst als levensloopgebeurtenis

In dit hoofdstuk zal het algemene theoretische kader toegepast worden op de levensloopgebeurtenis waar het in deze scriptie om gaat: de militaire dienst. Allereerst zal echter een beeld worden geschetst van hoe de militaire dienst er in Nederland heeft uitgezien. Deze bespreking zal worden beperkt tot de periode waarin de onderzoekspersonen in dienst zijn getreden (1934 - 1984).⁹ Een reden dat eerst aandacht wordt besteed aan de dienst in Nederland is dat het onderzoek naar de militaire dienst en criminele carrières afkomstig is uit Amerika en betrekking heeft op de Amerikaanse situatie. Zoals zal blijken zijn er op een aantal punten echter grote verschillen geweest tussen de militaire dienst in Nederland en Amerika. Bij het formuleren van de hypothesen is het belangrijk om hier rekening mee te houden. Een tweede reden is dat er binnen de levensloopbenadering op gewezen wordt dat het van belang is om levensloopgebeurtenissen binnen de historische context te plaatsen waarin zij zich voordoen. Daarom zal worden ingegaan op de ontwikkelingen die destijds in de Nederlandse samenleving plaatsvonden en de oorlogen waar Nederland bij betrokken was.

Na deze beschrijving van de militaire dienst in Nederland, zal een overzicht gegeven worden van eerder verricht onderzoek naar de effecten van de militaire dienst. Hoewel er in Nederland geen onderzoek is gedaan naar de relatie tussen militaire dienst en criminele carrières, zijn er wel een aantal Nederlandse studies die verwantschap vertonen met het onderwerp van deze scriptie. Deze onderzoeken zullen kort besproken worden. Vervolgens komen Amerikaanse studies aan bod die niet zozeer hebben gekeken naar het effect van de militaire dienst op criminele carrières, maar naar andere afhankelijke variabelen. Het doel is om een indruk te geven van de verschillende soorten studies die verricht zijn en het gaat daarbij niet om het geven van een uitputtend overzicht. Ondanks het feit dat al deze studies naar andere afhankelijke variabelen kijken, bieden de uitkomsten van het onderzoek wel inzicht in de mogelijke effecten die van de militaire dienst uit zouden kunnen gaan.

Tot slot zal ingegaan worden op het Amerikaanse onderzoek dat zich daadwerkelijk heeft gericht op de militaire dienst en criminele carrières. Theorieën die zich specifiek richten op deze relatie zullen besproken worden samen met de resultaten uit eerder verricht onderzoek op dit terrein. Hieruit zullen vervolgens concrete hypothesen worden afgeleid.

3.1 De militaire dienst in Nederland

De dienstplicht is in Nederland in het begin van de negentiende eeuw ontstaan. De voornaamste reden om de dienstplicht in die tijd in te voeren was om te waarborgen dat het land binnen Europa een grootmacht zou blijven. Vanaf die tijd is de militaire dienst van invloed geweest op het leven van vele honderdduizenden jongens die rond de leeftijd van 18 jaar in dienst zijn gegaan. Met de afschaffing van de dienst in 1996 is de dienstplicht veranderd in een opkomstplicht. Dit houdt in dat de regering alleen in geval van grote dreiging (zoals een oorlog in eigen land) kan besluiten om mannen op te roepen voor de dienst. Sinds 1997 bestaat het Nederlandse leger alleen uit beroepsmilitairen die op vrijwillige basis voor het leger hebben gekozen (Jongbloed, 1996).

In de periode dat de dienstplicht nog van kracht was in Nederland, moesten jongens eerst gekeurd worden voordat zij opgeroepen konden worden voor de dienst. Deze keuring bestond uit drie onderdelen. Allereerst was er het geneeskundige onderzoek, waarvan de resultaten werden samengevat in de zogenoemde ABOHZIS-formule.

---

⁹ Zie Jongbloed (1996) of Kors (1996) voor een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van de dienstplicht in Nederland.

Deze afkorting staat voor *Algemene fysieke toestand, Bovenste ledematen, Onderste ledematen, Horen, Zien, Intelligentie en psychische Stabiliteit*. Het tweede onderdeel van de keuring bestond uit een morsetest en schriftelijke tests waarmee praktisch inzicht, intelligentie en vaardigheden op het gebied van wiskunde en taal werden vastgesteld. Tot slot volgde er een persoonlijk gesprek met een selectieofficier, waarbij zaken als opleiding, beroep, studieplannen, hobby's en voorkeur voor een van de krijgsmachtonderdelen aan de orde kwamen. Dienstplichtigen die om welke reden dan ook lichamelijk werden afgekeurd, werden uitgesloten van de laatste twee selectieonderdelen (Bullinga, 1984).

De uitslag van de keuring kon 'geschikt', 'ongeschikt', of 'tijdelijk ongeschikt' luiden. Wanneer iemand ongeschikt was bevonden en toch in dienst wilde, dan kon een herkeuring aangevraagd worden. Daarnaast kon iemand ook 'buitengewoon dienstplichtig' worden verklaard. Dat gebeurde onder andere met jongens die in principe gezond waren maar nergens in uitblonken. Zij vormden een te groot 'bedrijfsrisico' voor het leger. Vrijstelling van de dienstplicht kon onder andere worden verkregen wegens persoonlijke onmisbaarheid, kostwinnerschap, broederdienst, het bekleden van een geestelijk ambt, het werken in een ontwikkelingsland of wegens erkende gewetensbezwaren. Wie tijdig met een studie begon of om zakelijke redenen onmisbaar was, kon uitstel aanvragen en op een later tijdstip in dienst treden. Ten slotte konden jongens uitgesloten worden van de dienst wanneer zij meer dan zes maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf op hun naam hadden staan.

Sinds 1900 schommelde het percentage van de gekeurde jongens die hun dienstplicht moesten vervullen tussen de 30 en 40 procent. Het aantal nieuwe indiensttreders werd niet alleen bepaald door het aanbod, maar ook door de behoefte aan nieuwe krachten. Zo kon het gebeuren dat door demografische ontwikkelingen het aanbod groter was dan nodig. Er vond in dat geval een loting plaats om te bepalen wie uiteindelijk in dienst moest (Van der Meulen, 1984). De meeste dienstplichtigen kwamen terecht bij de landmacht, een kleiner aantal bij de luchtmacht of de marine. De duur van de dienstplicht varieerde gedurende de jaren van ongeveer 24 maanden aan het begin van de twintigste eeuw tot slechts zes maanden in de jaren negentig van diezelfde eeuw, toen het einde van de dienstplicht in zicht kwam. In die laatste jaren waren er minder mankrachten nodig en daar werd bij de selectie rekening mee gehouden door eerst die mannen te selecteren die graag in dienst wilden. Het eventuele tekort kon dan alsnog door middel van een loting worden aangevuld.

Al voor 1940 was de dienstplicht ingedeeld in drie periodes (Kors, 1990). Om te beginnen was er de Eerste Oefening, die onafgebroken op de kazerne werd doorgebracht. Dit werd ook wel de feitelijke dienstdienst genoemd. Dienstplichtigen volgden tijdens deze periode eerst een algemene militaire training van ongeveer een maand. In die periode werden ze ingelijfd in de militaire discipline, met andere woorden: ze leerden tijgeren, de stormbaan nemen, bivakkeren en gas- en atoombomaanvallen doorstaan. Na deze eerste maand volgde een training die functiegericht was en waarvan de duur ook afhankelijk was van de functie. De volgende stap was dat ze ingekwartierd werden bij hun definitieve legeronderdeel. Hier zaten ze de rest van hun dienstdienst uit. Na de Eerste Oefening begon een periode van enkele maanden die Klein Verlof werd genoemd. De militair was intussen al afgezwaid, maar stond nog onder bevel van zijn commandant en kon binnen 24 uur worden opgeroepen. De laatste periode van de dienstdienst werd Groot Verlof genoemd en duurde, afhankelijk van de functie, tot de leeftijd van 35, 40 of 45 jaar werd bereikt. Tijdens deze laatste periode was de dienstplichtige nog mobilisabel in geval van oorlog en kon hij worden opgeroepen voor herhalingsoefeningen (Bullinga, 1984).

In al die tijd dat de dienstdienst van kracht was in Nederland is de krijgsmacht nooit populair geweest. Ons land kent ook geen militaristische traditie, zoals dat in toenemende mate in Amerika wel het geval is. Het dienen werd door velen als een plicht gezien en niet als 'een gebeuren dat diende tot glorie van de staat en eer van het individu' (Jongbloed, 1996: 12). Vanaf de jaren zestig werd de dienst steeds vaker als een noodzakelijk kwaad gezien en hadden veel mensen kritiek op de lange duur van de dienstdienst (Kors, 1996).

Een ander verschil is dat Nederland in vergelijking met andere landen, met name Amerika, minder vaak betrokken was bij oorlogen. De meeste Nederlanders bleven daardoor tijdens hun dienstperiode in eigen land. De onderzoekspersonen die centraal staan in deze scriptie zijn geboren tussen 1914 en 1964 en zijn in de periode 1934-1984 in dienst getreden. Er zijn in deze periode drie oorlogen geweest waar Nederlandse dienstplichtige soldaten werden ingezet om te vechten: de Tweede Wereldoorlog (1940-1945), de strijd om Indonesië (1945-1950) en de oorlog in Korea (1950-1954). Verder zijn een aantal dienstplichtigen uitgezonden naar Nieuw-Guinea (1959-1962), Libanon (1979-1985) en de Nederlandse Antillen. Deze latere uitzendingen waren echter niet zozeer gericht op het voeren van oorlog, maar meer op humanitaire hulpverlening of handhaving van het gezag binnen het desbetreffende gebied. Andere buitenlandse ervaring werd opgedaan doordat soms oefeningen plaats vonden in Duitsland of Frankrijk. Tot slot kregen de dienstplichtigen in deze periode te maken met de dreigingen die veroorzaakt werden door de Koude Oorlog (1950-1989) (Kors, 1996). Voor de onderzoekspersonen geldt zeer waarschijnlijk dat zij weinig met oorlog of het buitenland te maken hebben gekregen. Alleen in de oudere dossiers staat vermeld dat personen naar Indonesië, Suriname of Engeland (tijdens de Tweede Wereldoorlog) werden gestuurd, maar het gaat om zeer kleine aantallen. Deze dossiers zijn bovendien niet meegenomen in de uiteindelijke analyses (zie paragraaf 4.3).

De cultuur die in die tijd binnen het Nederlandse leger bestond, vertoont daarentegen een groot aantal overeenkomsten met het buitenland. Orde en tucht werden net als in andere Westerse landen als de fundamentele basis gezien voor het goed kunnen functioneren van een militair. Ook in Nederland was het leger een totale institutie¹⁰, die het openbare en het privé-leven van iedere militair beheerste. Deze totale beheersing werd bereikt door ruimtelijk isolement ten opzichte van de maatschappij, discipline, uniformiteit, hiërarchie en groepsconformisme (Bullinga, 1988).

De kazerne zorgde ervoor dat de militairen het grootste gedeelte van de week afgesloten waren van hun oude leefomgeving. Ze werden opgenomen in een andere wereld met een eigen taalgebruik en andere normen en waarden (Van der Meulen, 1984). Binnen deze wereld gold een apart militair strafrecht waarmee discipline tot stand kon worden gebracht. Daarnaast werd de discipline binnen het leger bevorderd door militairen in alle opzichten gelijk te schakelen. Hetzelfde uniform, dezelfde gedragingen, dezelfde oefeningen. De militair moest leren te functioneren in een hiërarchie waarin alles vastgelegd werd. Ondergeschiktheid aan ieder hoger geplaatste, onafgebroken plichtsbetrachting en gehoorzaamheid waren daarbij kernbegrippen. Naast de zojuist beschreven functionele bindingen werd ook het ontstaan van kameraadschap erg belangrijk gevonden in het leger. Aan intense, gevoelsmatige bindingen, onderlinge solidariteit en teamgeest konden jongens de kracht ontlenen om (door) te vechten in geval van oorlog (Bullinga, 1984).

Tot ver in de jaren zestig was er in het Nederlandse leger sprake van de zojuist beschreven strenge discipline. Door maatschappelijke ontwikkelingen kwam daar aan het eind van de jaren zestig echter verandering in, toen de dienstplichtigen mondiger werden en niet langer als een nummer gezien wilden worden. Er ontstonden dienstplichtigenbonden die ervoor zorgden dat er een vermaatschappelijking van de krijgsmacht plaatsvond (Kors, 1996). Er kwam meer aandacht voor verschillende misstanden in het leger, zoals het gebruik van agressie en geweld. Tegen het einde van dienstplicht werd bijvoorbeeld een onderzoek gehouden onder Nederlandse dienstplichtigen naar de situatie in dienst. Hieruit kwam naar voren dat er destijds twee duidelijk van elkaar te onderscheiden opvattingen over de krijgsmacht bestonden. Allereerst bestond de opvatting dat de militaire dienst een belangrijke bijdrage leverde aan de persoonlijkheidsvorming.

---

¹⁰ Volgens Goffman (1961) kan een langdurig verblijf in een totale institutie leiden tot een afsterving van het 'ik'. Onder een totale institutie verstaat hij een instelling waarvan men voor alle dagelijkse behoeften (eten, drinken, werken, slapen) afhankelijk is. In een totale institutie wordt een bepaald facet van iemands persoonlijkheid versterkt en worden andere eigenschappen irrelevant. Het leger is een voorbeeld van zo'n institutie waarbij met name het versterken van iemands gehoorzaamheid centraal staat.

Je leerde verantwoordelijkheid te dragen, voor jezelf op te komen en je op een correcte manier te gedragen. Lijnrecht daartegenover stond de opvatting dat van de militaire dienst een depersonaliserende werking uitging: het slechte in de mens komt naar boven, er is geen plaats voor een persoonlijke mening, het gebruik van schunnige taal wordt aangemoedigd en de groep is alles, het individu is niets (Stoppelenburg, 1990).

Ook werd destijds meer open gesproken over de verveling die binnen het leger bestond. Deze verveling werd veroorzaakt doordat er in die tijd geen oorlogen waren waar Nederland bij betrokken was. Er zat voor de dienstplichtigen niets anders op dan zich goed voor te bereiden en te wachten. Tijdens de militaire dienstopleiding waren de dagen over het algemeen volledig ingevuld, maar er werd vaak teveel tijd ingepland voor de verschillende activiteiten en ook werden er onnodige taken verricht. De ontwikkelingen binnen de krijgsmacht en de internationale ontspanning (het einde van de Koude Oorlog) hebben uiteindelijk tot het einde van de dienstplicht geleid.

3.2 Eerder onderzoek op verwante terreinen

Hoewel de militaire dienst een belangrijke plaats heeft ingenomen in de Nederlandse samenleving en in het leven van veel Nederlandse mannen, is er in Nederland geen onderzoek gedaan naar de effecten van de dienst op het latere leven. Er zijn wel onderzoeken verricht die raakvlakken vertonen met het onderwerp van deze scriptie. Het gaat om studies naar geweld en agressie binnen de Nederlandse krijgsmacht.

Zo is allereerst onderzoek gedaan naar de invloed van het verblijf in militaire dienst op de attitude ten opzichte van geweld. Hieruit kwam naar voren dat de geweldattitude van dienstplichtigen niet werd verhoogd door de militaire dienst. Verder bleek er een groep personen te bestaan die al over een hoge geweldattitude beschikte voordat zij in dienst traden (Verlinden, 1990). Ook Tromp (1986) constateerde bij een onderzoek naar geweldsplegers in de krijgsmacht dat deze geweldsplegers nogal eens een criminele voorgeschiedenis hadden. Uit een ander onderzoek naar daders en slachtoffers van geweld binnen de krijgsmacht kwam onder meer naar voren dat lichtere vormen van agressie vaak voorkwamen en dat dit met name onder dienstplichtigen een geaccepteerde omgangsvorm bleek te zijn. Er zijn echter geen aanwijzingen gevonden dat ernstige vormen van agressief gedrag, zoals ernstig fysiek geweld, in de krijgsmacht meer voorkwamen dan in de samenleving als geheel (Stoppelenburg, 1990).

De militaire dienst blijkt volgens deze studies niet te zorgen voor een hogere geweldattitude of een toename van ernstige vormen van gewelddadig of agressief gedrag tijdens de dienstperiode. Degenen die gewelddadig of agressief waren voor de dienstitijd zijn dat in dienst nog steeds. Deze resultaten lijken met name ondersteuning te bieden voor de statische theorieën, waarbij verondersteld wordt dat er vanaf de kindertijd tot in de volwassenheid een grote mate van continuïteit in crimineel gedrag is waar te nemen. Dynamische (en typologische) theorieën gaan ook uit van deze veronderstelling, maar geven aan dat er tijdens de volwassenheid nog veranderingen plaats kunnen vinden. Veranderingen in negatieve zin werden in deze studies in ieder geval niet gevonden. Er moet echter rekening mee worden gehouden dat de onderzoekers alleen gekeken hebben naar veranderingen in attitudes en gedrag tijdens de dienstperiode. Over de periode na de dienst is niets bekend en het is goed mogelijk dat gedurende deze periode wel veranderingen in positieve of negatieve zin hebben plaatsgevonden.

Amerikaanse sociologen hebben zich ook beziggehouden met de invloed van de militaire dienst. Zij hebben echter gekeken naar de effecten van de dienst op een aantal andere aspecten van het latere leven. Zo is allereerst onderzoek gedaan naar de invloed van de dienst op andere levensloopgebeurtenissen, zoals trouwen, scheiden, kinderen krijgen en het vinden van een baan (o.a. Call & Teachman, 1993; Elder 1986, 1987; Pavalko & Elder, 1990).

Verder is er gekeken naar de relatie tussen militaire dienst en variabelen als de kwaliteit van leven, gezondheid, opleidingsniveau, hoogte van het inkomen, sociaal-economische status en latere attitudevorming op politiek en sociaal gebied (o.a. Elder 1986; Gade, Lakhani & Kimmel, 1991; Lippert, Schneider & Zoll, 1978; Shanahan & Clipp, 1994; Teachman & Call, 1996).

Uit een aantal onderzoeken kwam naar voren dat de dienst een potentieel keerpunt in positieve zin kon zijn. Dit gold vooral voor jongens die vroeg in dienst gingen en afkomstig waren uit een achterstandsmilieu. Hoewel de beroeps carrière van jongens uit een achterstandsmilieu ongeregelder verliep, wisten zij uiteindelijk wel de beroepsstatus van niet-veteranen te bereiken. Eveneens bleken zij een stabiel huwelijk te hebben dan mannen die niet in dienst waren geweest. Daarnaast lieten vroege indiensttreders een grotere toename in psychologische groei en gezondheid zien dan jongens uit een achterstandsmilieu die niet in dienst waren geweest. (Elder, 1986). Sampson en Laub (1996) wijzen op het belang van specifieke aspecten van de dienst, zoals overzees dienen, scholing en training. Deze aspecten zouden een positieve invloed hebben op de latere beroepsstatus en de stabiliteit van de carrière en bovendien het economische welzijn bevorderen. Ook hier bleek weer dat de positieve effecten groter waren voor jongens in een achterstandspositie, met name voor hen die vroeg in dienst gingen. Voor deze jongens gold dat er vaak nog geen serieuze bindingen aan werk, vervolgopleiding of familie tot stand waren gekomen. Zij stonden open voor veranderingen en hadden meer aan de (opleidings)mogelijkheden die het leger bood. Voor de late indiensttreders kon de dienst daarentegen een ontwrichtende werking hebben op het gebied van werk- en gezinsrelaties. Hoewel de bezigheden van deze groep tijdelijk anders waren geweest, probeerden zij na de dienst hun oude leven vaak weer op te pakken (Elder, 1987). Verder bleek de dienst ervoor te zorgen dat gebeurtenissen als het afronden van de opleiding, het krijgen van werk, trouwen en kinderen krijgen uitgesteld werden. Dit gold vooral voor degenen die vroeg in dienst gingen. Hoewel de timing van gebeurtenissen veranderde, bleek de militaire dienst geen invloed te hebben op de volgorde waarin andere gebeurtenissen zich voordeden (Elder, 1986; 1987).

Tot slot is de relatie tussen militaire dienst en latere emotionele en gedragsproblemen, zoals posttraumatische stress-stoornissen en alcohol- en drugsmisbruik, binnen de psychologie onderwerp van onderzoek geweest (o.a. Resnick, Foy, Donahoe & Miller, 1989; Shaw, Churchill, Noyes & Loeffelholz, 1987; Wright, Carter & Cullen, 2005). Hieruit bleek dat de dienst ook negatieve effecten op het latere leven kon hebben. Wie als soldaat doodsangsten heeft uitgestaan, gevangen genomen werd of heeft gezien hoe anderen om het leven kwamen, heeft een grote kans om een posttraumatische stress-stoornis te ontwikkelen. Vooral van het dienen tijdens de oorlog in Vietnam bleek een ongunstige invloed uit te gaan op het latere leven. Onder de jongens die gevochten hebben tijdens deze oorlog bleken emotionele problemen en problemen als alcohol- en drugsmisbruik relatief vaak voor te komen.

Uit deze verschillende onderzoeken komt naar voren dat de dienst wel degelijk veranderingen in het latere leven teweeg kan brengen. Het gebruik van dynamische (en typologische) theorieën wordt daarmee ondersteund. Positieve effecten werden met name gevonden voor jongens afkomstig uit een achterstandsmilieu en voor hen die vroeg in dienst gingen. Bij jongens die laat in militaire dienst gingen bleek de dienst vaker geen enkel effect of zelfs een negatief effect te hebben. Negatieve effecten werden ook gevonden voor jongens die tijdens een oorlog gediend hebben.

3.3 De militaire dienst en criminele carrières

Uit de vorige paragraaf is gebleken dat de militaire dienst van invloed kan zijn op verschillende aspecten van het latere leven. De vraag is nu wat er bekend is over de mogelijke effecten van de dienst op het verloop van criminele carrières. In deze paragraaf zullen theoretische achtergronden en resultaten uit eerder onderzoek besproken worden die zich specifiek richten op deze relatie.

Allereerst zal in de onderstaande tabel een overzicht worden gegeven van de verschillende Amerikaanse studies die verricht zijn op het gebied van de militaire dienst en criminele carrières. Per studie zal onder andere worden aangegeven in welk jaar deze verricht is, wat voor soort data gebruikt zijn en welke relaties onderzocht zijn. Voor al deze onderzoeken geldt dat in ieder geval is gekeken naar de invloed van de militaire dienst op crimineel gedrag. Persoonskenmerken zijn in de meeste onderzoeken als controlevariabele meegenomen en bij een kleiner aantal studies is ook rekening gehouden met selectie- en interactie-effecten.

Tabel 3.3 Eerder onderzoek naar de effecten van militaire dienst op crimineel gedrag

Auteur	Jaar	Soort onderzoek	Aantal onderzoeks- personen	Soort onderzoeks- personen	Dienstperiode*	Hoe is crimineel gedrag gemeten?	Bestudeerde relaties**
Allen	2000	Longitudinaal (drie geboorte- cohorten en een panelstudie)	155, 243, 565, 4570***	Mannen die in 1942, 1945 of 1949 geboren werden en op het moment van de dataverzameling in Philadelphia of Racine woonden Mannen die geboren zijn tussen 1957 en 1960 en in 1978 in dienst zaten of in 1979 in Amerika woonden	Van het begin van de oorlog in Vietnam tot en met het begin van de vrijwillige periode	Officieel gerapporteerde politiecontacten voor en tijdens de volwassenheid tot een maximumleeftijd van 35 jaar	LG → CC PK → LG PK → CC
Allen – Bouffard	2003	Longitudinaal (twee geboorte- cohorten)	565, 243***	Mannen die in 1945 of 1949 geboren werden en op het moment van de dataverzameling in Philadelphia of Racine woonden	Oorlog in Vietnam	Officieel gerapporteerde politiecontacten voor en tijdens de volwassenheid tot een maximumleeftijd leeftijd van 30 jaar	LG → CC PK → LG PK → CC
Allen- Bouffard	2005	Longitudinaal (een panelstudie)	5406	Mannen die geboren zijn tussen 1957 en 1960 en in 1978 in dienst zaten of in 1979 in Amerika woonden	De vrijwillige periode	Zelfgerapporteerde gegevens over het al dan niet gepleegd hebben van gewelddadige delicten in 1979	LG → CC PK → LG PK → CC LG → CC ↑ PK
Allen- Bouffard & Laub	2004	Longitudinaal (drie geboorte- cohorten en een panelstudie)	62, 125, 173, 924***	Zie Allen (2000)	Van het begin van de oorlog in Vietnam tot en met het begin van de vrijwillige periode	Zie Allen (2000)	LG → CC PK → LG PK → CC
Hakeem	1946	Cross-sectioneel	510	Mannen die voor het eerst gedurende een tweejarige periode (juni 1943 t/m juni 1945) in een staatsgevangenis terecht kwamen	Tweede Wereldoorlog	Het hebben van een strafblad voor de dienstperiode, het aantal veroordelingen voor de dienstperiode, zelfgerapporteerde participatie in crimineel gedrag voor de dienstperiode, de mate van aanpassing tijdens de dienst	LG → CC PK → LG
Laub & Sampson	2003	Longitudinaal	52, 419***	Delinquente jongens die afkomstig zijn uit een achterstandsmilieu en opgegroeid zijn in Boston tijdens de Grote Depressie	Tweede Wereldoorlog en oorlog in Korea	Zelfgerapporteerde crimineel gedrag en officieel geregistreerd aantal delicten voor, tijdens en na de dienst tot een maximumleeftijd van 70 jaar	LG → CC PK → LG PK → CC
Laub & Sampson	2004	Longitudinaal	52	Delinquente jongens die afkomstig zijn uit een achterstandsmilieu en opgegroeid zijn in Boston tijdens de Grote Depressie	Tweede Wereldoorlog en oorlog in Korea	Zelfgerapporteerde crimineel gedrag voor, tijdens en na de dienst tot een maximumleeftijd van 70 jaar	LG → CC PK → CC

Vervolg tabel 3.3

Auteur	Jaar	Soort onderzoek	Aantal onderzoeks- personen	Soort onderzoeks- personen	Dienstperiode*	Hoe is crimineel gedrag gemeten?	Bestudeerde relaties**
Lunden	1951	Cross-sectioneel	156	Veteranen die zich gedurende het jaar 1949 in de Iowa State Reformatory bevonden	Eerste en Tweede Wereldoorlog	De mate van aanpassing tijdens de dienst, officiële en zelfgerapporteerde gegevens over aantal en soort gepleegde delicten na de dienst tot het jaar 1949	LG → CC
Mattick	1960	Cross-sectioneel	924	Mannen die tussen 1940 en 1947 door het Illinois Penitentiary System voorwaardelijk in vrijheid werden gesteld binnen het leger en een gematchte groep 'gewone' dienstplichtigen	Tweede Wereldoorlog	De mate van aanpassing tijdens de dienst en het al dan niet recidiveren in een periode van gemiddeld 8 jaar na de voorwaardelijke invrijheidsstelling	LG → CC PK → CC
Rand	1987	Longitudinaal	106	Mannen die in 1945 geboren zijn en tussen hun 10 ^e en 18 ^e levensjaar in Philadelphia woonden	De oorlog in Vietnam	Officieel gerapporteerde politiecontacten tot de leeftijd van 30 jaar	LG → CC LG → CC ↑ PK
Resnick et al.	1989	Cross-sectioneel	118	Jongens die in de periode tussen 1965 en 1975 gediend hebben en wegens oorlogsgelateerde problemen psychologische hulp zochten bij Veterans Administration Medical Centers in Los Angeles	De oorlog in Vietnam	Scores voor zelfgerapporteerd antisociaal gedrag voor, tijdens en na de dienst	LG → CC PK → CC
Sampson & Laub	1993	Longitudinaal	590	Jongens die afkomstig zijn uit een achterstandsmilieu en opgegroeid zijn in Boston tijdens de Grote Depressie	Tweede Wereldoorlog en oorlog in Korea	Zelfgerapporteerd antisociaal en delinquent gedrag tot de leeftijd van 32 jaar, officieel geregistreerde arrestaties voor en tijdens de dienst, de mate van aanpassing tijdens de dienst	LG → CC PK → CC
Sampson & Laub	1996	Longitudinaal	590	Jongens die afkomstig zijn uit een achterstandsmilieu en opgegroeid zijn in Boston tijdens de Grote Depressie	Tweede Wereldoorlog en oorlog in Korea	Zelfgerapporteerd antisociaal en delinquent gedrag en officieel geregistreerde arrestaties tijdens de jeugd, aantal arrestaties tijdens de militaire dienst en de kans op het ontslagen worden wegens gebreken	LG → CC PK → LG PK → CC
Shaw et al.	1987	Cross-sectioneel	61	Mannen in de leeftijd van 27 tot 47 jaar die in dienst zijn geweest tussen 1964 en 1975 en waarvan een deel zich in de staats-gevangenissen van Iowa bevindt	De oorlog in Vietnam	Gevangenschap op een bepaald moment na de dienstperiode	LG → CC
Wright et al.	2005	Longitudinaal	667	Jongens die in 1964 in het tweede jaar zaten van een van de middelbare scholen in Marion County (Oregon)	De oorlog in Vietnam	Zelfgerapporteerde en officiële geregistreerde arrestaties voor, tijdens en na de dienst tot een leeftijd van 30 jaar	LG → CC PK → LG PK → CC
Yager et al.	1984	Cross-sectioneel	1342	Jongens die tijdens de Vietnam-oorlog de leeftijd hadden om in dienst te kunnen gaan	De oorlog in Vietnam	Aantal zelfgerapporteerde arrestaties en veroordelingen gedurende een periode van 2 jaar voorafgaand aan het interview dat plaatsvond 6 tot 15 jaar nadat de jongens uit militaire dienst gingen	LG → CC PK → CC

* De dienstplicht werd in Amerika al in 1973 afgeschaft, de tijd die daarop volgt wordt de vrijwillige periode genoemd.

** LG = levensloopgebeurtenis (de militaire dienst); PK = persoonskenmerken; CC = criminele carrière.

*** Er worden verschillende aantallen genoemd, omdat gebruik is gemaakt van verscheidene datasets.

Hoewel al deze studies verricht zijn in Amerika, geldt ook voor dat land dat er relatief weinig onderzoek is gedaan. Bovendien bestaat er kritiek op het onderzoek dat wel verricht is. Zo wordt de onderzoekers verweten dat er veelal cross-sectionele analyses zijn uitgevoerd, waarbij onvoldoende rekening is gehouden met de invloed van persoonlijke kenmerken en gedrag voor de diensttijd. Op deze manier is het moeilijk vast te stellen of er daadwerkelijk een relatie bestaat tussen de militaire dienst en criminele carrières en zo ja, hoe die relatie er dan uit zou zien. Wanneer wel longitudinale data zijn gebruikt, dan geldt vaak dat de studies een beperkt deel van de levensloop beslaan (Allen, 2000). In de meeste onderzoeken is gekeken naar crimineel gedrag tot een maximumleeftijd van ongeveer 30 jaar. De zojuist genoemde kritiek is met name van toepassing op de oudere onderzoeken uit tabel 3.3. Als er in deze studies al gekeken is naar persoonskenmerken, dan zijn deze vaak alleen meegenomen als controlevariabele. Daarnaast zijn de studies gebaseerd op kleinere aantallen onderzoekspersonen en is er geen gebruik gemaakt van longitudinale data. Veel van de recente studies gaan daarentegen uit van een levensloopperspectief (zie paragraaf 2.1) en zijn gebaseerd op longitudinale data. Bovendien zijn er in deze onderzoeken vaker persoonskenmerken meegenomen die goede indicatoren voor iemands criminele geneigdheid vormen. Aan de resultaten die uit de recente studies naar voren komen kan daarom meer gewicht worden toegekend. Voor alle onderzoeken uit de bovenstaande tabel geldt dat rekening moet worden gehouden met de periode waarin de onderzoekspersonen in dienst zijn geweest. Zoals zal blijken zorgen verschillende diensperiodes voor uiteenlopende onderzoeksresultaten. Verder is het bij de interpretatie van de resultaten belangrijk om rekening te houden met het feit dat soms erg selecte groepen als onderzoekspersonen geselecteerd zijn. Ook hierdoor worden de uitkomsten van het onderzoek beïnvloed.

Voor de verdere opbouw van de paragraaf zal gebruik worden gemaakt van figuur 2.2 (pagina 11). Hoewel het in de figuur over levensloopgebeurtenissen in het algemeen gaat, zal in deze paragraaf de militaire dienst als levensloopgebeurtenis centraal staan. In figuur 2.2 worden vier mogelijke relaties weergegeven tussen levensloopgebeurtenissen (in dit geval de militaire dienst), persoonskenmerken en criminele carrières. Dit zijn relaties die op basis van statische, dynamische en typologische theorieën verwacht zouden kunnen worden. Voor elke relatie zal hieronder in een aparte subparagraaf ingegaan worden op de theoretische achtergronden en op de onderzoeksresultaten die uit de Amerikaanse studies naar voren komen. Tot slot zullen per subparagraaf verscheidene hypothesen worden geformuleerd.

3.3.1 Het effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière

Toegepast op de militaire dienst zouden de aanhangers van dynamische en typologische theorieën van mening zijn dat deze gebeurtenis een (positief of negatief) effect kan hebben op het verloop van de criminele carrière. Dit geldt ook wanneer gecontroleerd wordt voor eventuele verschillen in criminele geneigdheid tussen personen. Onderzoekers met een statische visie op crimineel gedrag zouden het hier niet mee eens zijn en verkondigen dat een gebeurtenis als de militaire dienst er niet meer toe doet. Iemands criminele geneigdheid wordt al gevormd tijdens de kindertijd en latere gebeurtenissen hebben geen invloed meer op iemands criminele carrière. Het leger vormt slechts een nieuwe omgeving waar doorgegaan kan worden met het oude delinquentie gedrag. Deze verschillende theoretische verwachtingen over de effecten van de dienst zijn ook terug te vinden binnen de studies die zich specifiek richten op de relatie tussen de militaire dienst en crimineel gedrag.

Allereerst wordt gewezen op het feit dat de militaire dienst ervoor zorgde dat jaarlijks een grote groep jongens rond de leeftijd van 18 jaar tijdelijk deel uitmaakte van een andere maatschappij. Het ging om jongens afkomstig uit verschillende regio's en lagen van de samenleving, met verschillende culturele achtergronden en religies. Zij kwamen met elkaar in aanraking zoals dat in geen andere periode tijdens hun leven gebeurde (Elder, 1987). Vanwege deze unieke ervaring wordt gezegd dat de dienst wel veranderingen in iemands leven teweeg moest brengen. Over het specifieke mechanisme dat hierbij een rol speelt, verschillen de meningen echter. Ten eerste worden in de literatuur verschillende redenen aangegeven waarom de dienst een positieve invloed zou kunnen hebben op het latere leven. Afgesloten van familie en andere bekenden bood de militaire dienst een goede mogelijkheid om opnieuw te beginnen en het leven een andere wending te geven (Elder, 1986). De militaire dienst vormde een nieuwe sociale context met nieuwe rollen en verantwoordelijkheden (Allen Bouffard, 2003). Met name voor jongens afkomstig uit een achterstandsmilieu of met een crimineel verleden zou dit belangrijk zijn. Jongens uit een achterstandsmilieu werden verwijderd van verkeerde invloeden, zoals een slechte buurt en criminele vrienden. Voor jongens met een strafblad gold dat zij even geen last meer hadden van de gebruikelijke stigmatisering door de directe omgeving. Bovendien zorgde de dienst ervoor dat routine-activiteiten veranderden, waardoor het vertonen van crimineel gedrag ook minder goed mogelijk werd. De militaire dienst bood een gestructureerde omgeving, waarbij de dagen grotendeels van tevoren waren ingevuld met oefeningen en andere werkzaamheden.

Verder wordt gewezen op de resocialiserende functie die de dienst, met name voor jongens met een minder gunstige achtergrond, kon hebben. Tijdens de militaire dienst werden vaardigheden aangeleerd waarover jongens uit lagere sociale milieus van huis uit niet altijd beschikten. Het ging om kwaliteiten als het functioneren binnen een gedisciplineerde omgeving en het leren aangaan van coöperatieve relaties (Elder, 1986). Er werden nieuwe ervaringen opgedaan die iemands horizon verbreedden, zelfredzaamheid vergrootten en identiteitsveranderingen mogelijk maakten (Elder, 1987). Laub en Sampson (2004) wijzen er daarnaast op dat de militaire dienst kansen bood, zoals training en onderwijs, die de latere binding aan werk en partner konden vergroten. Op deze manier zou de militaire dienst eveneens voor veranderingen in crimineel gedrag kunnen zorgen.

Tot slot wordt het uitstellen van de transitie naar volwassenheid (met name bij vroege indiensttreding) als een belangrijk positief effect van de dienst gezien. Trouwen, kinderen krijgen en het afronden van een hogere opleiding waren gebeurtenissen die veelal nog niet hadden plaatsgevonden. Dit uitstel zorgde voor onafhankelijkheid waardoor persoonlijke groei en volwassenheid bevorderd werden (Elder, 1987; Elder, Shanahan & Colerick Clipp, 1991).

Ten tweede wordt in de literatuur ook ingegaan op de mogelijke negatieve invloed van de militaire dienst. Zo was het voor de meeste dienstplichtigen de eerste keer dat ze het ouderlijk huis min of meer permanent verlieten. Gedurende een lange periode hadden jongens weinig contact met familie en vrienden en dit vormde voor sommigen een stressvolle ervaring (Allen Bouffard, 2003). Het bij elkaar plaatsen van jongens uit verschillende lagen van de samenleving zou bovendien voor extra spanningen kunnen zorgen. Daarnaast konden door de dienst verkeerde vriendschappen ontstaan of goede banen misgelopen worden (Jongbloed, 1996).

Verder konden verlies van zelfstandigheid en beperking van de persoonlijke vrijheid een ongunstige invloed hebben op het geweldgebruik van militairen (Bullinga, 1988: 19). Specifiek voor Nederland geldt dat leegloop en verveling als factoren werden gezien die het gebruik van agressie binnen het leger bevorderden. Aan de andere kant wordt juist gewezen op de negatieve effecten die gepaard gingen met de zware stress, de lichamelijke uitputting en de afmatting waar dienstplichtigen mee te maken kregen. Een ander kenmerk van de dienst dat als negatief wordt ervaren is dat jongens geleerd werd om conflicten op te lossen door middel van agressie en wapens (Castle & Hensley, 2002; Hakeem, 1946). Dit zou met name voor problemen kunnen zorgen wanneer zij hun 'gewone' plaats in de samenleving weer innamen.

Ten slotte konden zich ongelukken voordoen bij oefeningen en ook kon tijdens de dienstitijd een oorlog uitbreken, waarbij zwaargewonden en doden zouden kunnen vallen. Met name de deelname aan een oorlog zou voor psychologische en gedragsproblemen gedurende de rest van het leven zorgen.

De zojuist beschreven argumenten die betrekking hebben op de positieve en negatieve effecten van de dienst sluiten aan bij de dynamische theorieën uit paragraaf 2.2. Ook zijn in de argumenten een aantal mechanismen uit paragraaf 2.3 te herkennen, zoals sociale bindingen, routine-activiteiten en stigmatisering. Hoewel er verscheidene positieve en negatieve effecten aan de militaire dienst verbonden worden, wordt ook wel verondersteld dat de dienst geen enkel effect zou hebben op het latere leven. Degenen die voor de militaire dienst al succesvol waren, zijn dezelfde die dat tijdens en na de dienst ook nog zijn. Het omgekeerde geldt voor jongens met minder gunstige vooruitzichten. In militaire dienst en ook in het latere leven blijft een sociaal-economische achterstand of crimineel verleden hen achtervolgen (Allen Bouffard, 2003; Elder, 1986). Dit laatste argument komt overeen met een statische visie op crimineel gedrag.

De vraag is nu wat er uit eerder verricht onderzoek naar voren komt. Heeft de militaire dienst een positieve of negatieve invloed op crimineel gedrag? Of blijkt juist dat de dienst geen enkel effect heeft op het verloop van iemands criminele leven?

Allereerst zijn er veel studies waarbij een grote mate van continuïteit in crimineel gedrag werd geconstateerd. Dit geldt zowel voor de oudere studies, als voor de nieuwere onderzoeken waarbij gebruik is gemaakt van longitudinale data. Hakeem (1946) vergeleek bijvoorbeeld de strafbladen ('prison case records') van een groep gevangenen die in dienst zijn geweest met de strafbladen van een groep gevangenen die niet in dienst zijn geweest. Uit zijn onderzoek komt naar voren dat het merendeel van de delinquenten in beide groepen ook voor de dienstleeftijd al een strafblad had. Hieruit trekt Hakeem de conclusie dat van de dienst niet zozeer een criminogene werking uitgaat, maar dat er veeleer sprake is van een continuering in gedrag. Als van de militaire dienst daadwerkelijk een negatieve invloed uitging, dan zouden de delinquenten die in dienst zijn geweest voor die tijd relatief minder vaak een strafblad gehad moeten hebben. Nu wordt er echter geen verschil gevonden tussen de beide groepen. Hakeem vond ook geen ondersteuning voor de veronderstelling dat de dienst voor een toename in latere geweldsdelicten zou zorgen.

De continuering in gedrag komt eveneens naar voren wanneer gekeken wordt naar het gedrag tijdens de dienstitijd. De delinquenten die in dienst zijn geweest bleken ook tijdens hun dienstperiode relatief veel probleemgedrag te vertonen. Hoewel geen vergelijking mogelijk is met een groep niet-delinquenten, gaat Hakeem ervan uit dat de delinquenten relatief vaak de regels overtraden en vaker uit de dienst ontslagen werden vanwege hun slechte gedrag. Ook Lunden (1951) deed onderzoek onder een groep gevangenen, waarvan een deel wel en een deel niet in dienst is geweest en komt tot soortgelijke conclusies. In bijna driekwart van de gevallen bleek de verklaring voor het feit dat iemand na de dienst gearresteerd wordt, gezocht te moeten worden in kenmerken die voor de dienstitijd al vastlagen. Ook tijdens de dienstitijd zorgde deze groep voor meer problemen. Het zwakke punt van beide onderzoeken is dat er alleen is gekeken naar personen die na een eventuele dienstperiode in de gevangenis terecht zijn gekomen. Deze studies kunnen daardoor geen duidelijkheid geven over de mogelijkheid dat sommige jongens na de militaire dienst gestopt zijn met hun delinquentie gedrag.

Sampson en Laub (1993) bestudeerden de levensloop van 500 delinquenten en 500 niet-delinquenten vanaf hun vroege jeugd tot in de volwassenheid. Het onderzoek vormt een vervolg op de cohortstudie van Glueck en Glueck (1950). Ook uit dit meer recente onderzoek blijkt dat er een grote mate van continuïteit bestaat in crimineel gedrag gedurende het leven. Deze continuïteit is eveneens terug te vinden wanneer wordt gekeken naar antisociaal en crimineel gedrag tijdens de dienstperiode. Jongens die als kind al als crimineel werden geclassificeerd, bleken ook dan voor meer problemen te zorgen dan de niet-delinquenten. Zij pleegden vaker en ernstigere delicten en ook werden zij vaker ontslagen vanwege hun antisociale gedrag.

Uit diepte-interviews die Sampson en Laub met een aantal van de onderzoekspersonen hebben gehouden, kwam naar voren dat er ook delinquenten waren die zich goed aanpasten tijdens de dienstperiode. De militaire dienst kon bij hen als een positief keerpunt worden aangeduid. Met name de onderwijsmogelijkheden en trainingen tijdens de dienst zouden hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Uit kwantitatieve analyses blijkt dat hetzelfde gold voor overzees dienen en laat in dienst gaan. Ook deze aspecten van de dienst zorgden ervoor dat deviant gedrag tijdens de dienstperiode verminderd werd (Sampson en Laub, 1996).

In een latere studie hebben Laub en Sampson (2003; 2004) de dataverzameling uitgebreid, waardoor zij voor een aantal delinquenten uit het oorspronkelijke onderzoek de beschikking hebben over gegevens tot een maximumleeftijd van 70 jaar. Zowel uit kwalitatieve als kwantitatieve analyses komt naar voren dat de militaire dienst van invloed kan zijn op het verloop van de criminele carrière. De dienst zou met name voor jongens afkomstig uit een achterstandsmilieu of met een delinquent verleden een periode vormen waarin positieve gedragsveranderingen mogelijk zijn. Weer bleek overzees dienen belangrijk te zijn bij het maken van een nieuwe start. Daarnaast wordt ook gewezen op het belang van de zogeheten 'G.I. Bill'. Deze regeling was van kracht tijdens de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw en hield in dat degenen die hun taak in dienst op een goede manier volbrachten na de dienstperiode extra financiële ondersteuning kregen op het gebied van onderwijs en huisvesting. Voor de mannen die doorgingen met hun criminele gedrag, bleek de timing van de dienst achteraf uit te hebben gemaakt. De dienst zou voor hen positieve effecten gehad kunnen hebben als deze gebeurtenis op een ander moment in hun leven had plaats gevonden. Tot slot komt uit de kwalitatieve analyses naar voren dat de dienst voor sommige jongens een negatieve ervaring was door de oorlogservaringen die tijdens deze periode werden opgedaan.

Ook uit ander longitudinaal onderzoek (Allen, 2000; Allen Bouffard, 2003) komt naar voren dat crimineel gedrag na de militaire dienst vaker duidde op een continuering van eerder gedrag dan op het begin van een criminele carrière. Wanneer wel gedragsveranderingen plaatsvonden, dan was dat vaker in een positieve richting. Zo bleek de kans op een politiecontact tijdens de (vroeg) volwassenheid kleiner te zijn voor mannen die in militaire dienst waren geweest. Hetzelfde gold voor het aantal politiecontacten. Dit aantal bleek significant kleiner te zijn voor mannen die in dienst waren geweest tijdens de Vietnam-periode. In tegenstelling tot eerder onderzoek onder Vietnam-veteranen werd in deze studie geen relatie tussen de militaire dienst en later gewelddadig gedrag gevonden. De kans op een arrestatie voor een geweldsdelict en het aantal gepleegde geweldsdelicten tijdens de volwassenheid bleken niet groter te zijn voor de mannen die in dienst waren geweest. Dit verschil zou onder andere veroorzaakt kunnen worden doordat niet bekend is of de onderzoekspersonen daadwerkelijk tijd hebben doorgebracht in Vietnam, of ze gevochten hebben tijdens deze oorlog of dat ze gewoon in de Verenigde Staten gestationeerd waren. Daarnaast is in veel andere studies niet gecontroleerd voor eerdere gedragspatronen. Wat in deze onderzoeken op een toename in gewelddadig gedrag lijkt, kan daarom ook op een continuering van eerder gedrag duiden.

Uit onderzoek van Mattick (1960) blijkt dat de dienst vooral positieve effecten teweegbracht in het leven van delinquenten. Personen die voorwaardelijke invrijheidsstelling hebben gekregen en vervolgens binnen het leger geplaatst zijn, recidiveren minder vaak dan personen die in de 'gewone' maatschappij teruggeplaatst werden. Dit positieve effect bleek na acht jaar ook nog te bestaan. Het recidivepercentage was 11 procent voor de groep die in het leger werd geplaatst, terwijl het recidivepercentage voor de gehele bevolking 67 procent bedroeg. Verder vergeleek hij een groep delinquenten die binnen het leger geplaatst zijn met een groep 'gewone' dienstplichtigen. Volgens hem waren er weinig verschillen in de mate waarin deze groepen zich aanpasten en functioneerden tijdens de dienst. De promoties naar hogere rangen waren vergelijkbaar en ook waren er geen verschillen in het aantal en de soort medailles en onderscheidingen die deze groepen ontvingen. Wel werden de personen die voorwaardelijk in vrijheid waren gesteld vaker een rang teruggeplaatst.

Bovendien raakten zij vaker gewond en sneuvelden zij vaker tijdens hun dienstperiode. Er bleken ook verschillen te zijn in de mate waarin beide groepen zich hebben misdragen tijdens de dienstperiode. De delinquenten werden vaker bestraft en kwamen tijdens hun dienstitijd vaker in de gevangenis terecht. Uiteindelijk paste 79 procent van de voorwaardelijk in vrijheid gestelden en 91 procent van de 'gewone' dienstplichtigen zich goed aan tijdens de dienst. Dit duidelijke verschil in aanpassing tussen de twee groepen zou volgens Mattick veroorzaakt worden doordat de delinquenten anders behandeld werden tijdens hun dienstperiode. Het zou echter ook op een continuering van eerder gedrag kunnen duiden die geheel aan de delinquenten zelf te wijten is.

Wright et al. (2005) hebben onderzoek gedaan naar een groep jongens die vanaf hun vijftiende tot dertigste levensjaar zijn gevolgd. Een deel van deze groep is in dienst geweest en een ander deel niet. Bovendien deden de jongens die in dienst zijn geweest verschillende ervaringen op tijdens hun dienstperiode. Sommige jongens werden in Amerika gestationeerd, terwijl anderen naar Vietnam werden gestuurd of zelfs moesten vechten tijdens deze oorlog. Uit het onderzoek komt naar voren dat het dienen in Vietnam gepaard ging met een toename in drugsgebruik. Hoe later de jongens in dienst gingen, hoe groter deze toename in drugsgebruik was. De gevonden relaties bleven bestaan wanneer gecontroleerd werd voor verschillen in individuele achtergrondkenmerken. Het toegenomen drugsgebruik zorgde er vervolgens voor dat het aantal arrestaties in en na de dienstitijd groter werd. Er bleek echter geen directe relatie te bestaan tussen de militaire dienst en crimineel gedrag. Het dienen in Amerika of Vietnam had geen effect op het aantal keren dat men gearresteerd werd tijdens de volwassenheid.

Andere studies die onderzoek hebben gedaan naar de militaire dienst tijdens de Vietnam-periode vinden wel een direct verband tussen de dienst en later crimineel gedrag. Zo komt uit onderzoek van Yager, Laufer en Gallops (1984) naar voren dat gewelddadige ervaringen tijdens de Vietnam-oorlog voor verschillende emotionele en gedragsproblemen zorgden. Het opdoen van gewelddadige oorlogservaringen in dienst bleek een toename in later arrestaties en veroordelingen (met name voor niet-gewelddelicten) te veroorzaken. Bovendien kwamen drank- en drugsmisbruik bij deze groep relatief vaker voor. De dienstplichtigen die niet deelnamen aan de oorlog in Vietnam bleken echter niet veel te verschillen van degenen die niet in dienst zijn geweest. Ook uit onderzoek van Resnick et al. (1989) komt naar voren dat oorlogservaringen tot een toename in antisociaal gedrag tijdens de volwassenheid leidden. Oorlogservaringen vergrootten daarnaast ook de kans op het ontstaan van posttraumatische stress-stoornissen. Deze stoornissen hingen op hun beurt weer samen met antisociaal gedrag na de dienstitijd (zie ook Wilson & Zigelbaum, 1983).

Shaw et al. (1987) vergeleken een groep mannen die na hun dienstitijd in de gevangenis terecht waren gekomen met een groep mannen waarbij dat niet het geval was. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de stress die tijdens de Vietnam-oorlog ervaren werd, van invloed was op de ontwikkeling van posttraumatische stress-stoornissen. Hoewel er geen relatie werd gevonden tussen deze stoornissen en crimineel gedrag, wordt erop gewezen dat de dienst agressief en deviant gedrag op andere manieren zou kunnen bevorderen.

In 1973 werd in Amerika de dienstplicht afgeschaft en ontstond de zogenoemde vrijwillige periode. De enige studies waarbij onderzoek is gedaan naar de effecten van de dienst tijdens deze periode zijn verricht door Allen Bouffard (2005; Allen, 2000; Allen Bouffard & Laub, 2004). Uit dit onderzoek komt naar voren dat degenen die in dienst zijn geweest relatief vaker geweldsdelicten begaan dan degenen die niet in dienst zijn geweest.

Het onderzoek naar de invloed van de militaire dienst op crimineel gedrag heeft uiteenlopende resultaten opgeleverd. Voor een aantal studies geldt dat een grote mate van continuïteit in gedrag werd gevonden. Degenen die tijdens hun jeugd al delinquent gedrag vertoonden, gaan hier ook mee door tijdens en na de militaire dienstperiode. Naast deze continuïteit blijkt echter dat er wel degelijk veranderingen in positieve zin mogelijk waren.

Uit de meeste onderzoeken waarbij de onderzoekspersonen tijdens de Tweede Wereldoorlog of tijdens de oorlog in Korea in dienst zijn geweest, komt naar voren dat er een positieve invloed uit kon gaan van de dienst. Hoewel de jeugdige delinquenten zich niet altijd even goed gedroegen tijdens de dienstitijd, blijkt dat de dienst wel voor een afname in later delinquent gedrag kon zorgen. Degenen die in dienst zijn geweest blijken minder crimineel te zijn dan degenen die niet in dienst zijn geweest. Longitudinaal onderzoek (Sampson & Laub, 1993) laat bovendien zien dat ook tijdens de dienstitijd veranderingen in positieve zin mogelijk waren. In een aantal studies wordt gewezen op het belang van specifieke aspecten van de dienst, zoals trainings- en onderwijsmogelijkheden, de 'G.I. Bill' of overzees dienen. Op de trainings- en onderwijsmogelijkheden na zijn dit aspecten die niet van toepassing zijn op de militaire dienst in Nederland (zie paragraaf 3.1). Andere positieve aspecten die aan de dienst verbonden worden, gelden daarentegen ook voor de Nederlandse situatie. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het tijdelijk afgesneden zijn van een oude verkeerde omgeving, de mogelijkheid tot identiteitsveranderingen en de nieuwe gedisciplineerde omgeving waarin de dienstplichtigen terecht komen.

Uit een groot aantal cross-sectionele studies komt naar voren dat van de militaire dienst tijdens de Vietnam-oorlog vooral een criminogene werking uitging. Dit zou met name gelden voor de dienstplichtigen die tijdens deze periode gewelddadige oorlogservaringen opdeden. Ook het overmatige drugsgebruik tijdens de Vietnam-oorlog zou voor meer criminaliteit tijdens en na de dienst hebben gezorgd. Zoals in paragraaf 3.1 is beschreven, hebben de Nederlandse dienstplichtigen nauwelijks deelgenomen aan oorlogen en dat geldt eveneens voor de onderzoekspersonen die centraal staan in deze scriptie. Ook de periode na de Vietnam-oorlog is waarschijnlijk minder goed te vergelijken met de dienst in Nederland, omdat in die tijd de dienstplicht in Amerika al werd afgeschaft. De zojuist genoemde negatieve effecten van de dienst lijken daarom minder van toepassing op de Nederlandse situatie. Bovendien komt uit longitudinaal onderzoek (Allen, 2000) naar voren dat van de militaire dienst ook tijdens de Vietnam-periode een positieve invloed uit kon gaan. Dit verband bleef zelfs bestaan wanneer gecontroleerd werd voor de mogelijke effecten van persoonskenmerken. In overeenstemming met een dynamische visie op crimineel gedrag kan daarom de volgende hypothese worden geformuleerd:

- (1) De militaire dienst zorgt voor een afname in crimineel gedrag en dat geldt zowel voor de periode tijdens als na de dienst.***

Binnen de levensloopenadering wordt erop gewezen dat het bij het vaststellen van de invloed van levensloopgebeurtenissen belangrijk is om rekening te houden met een aantal andere aspecten die bij de bovenstaande hypothese niet aan bod zijn gekomen. Zo zou het allereerst van belang zijn om te kijken naar het moment waarop de levensloopgebeurtenissen zich voordoen. Ook uit studies op het gebied van de militaire dienst komt dit als een belangrijk punt naar voren. Een aantal onderzoeken laat namelijk zien dat de dienst minder positieve gevolgen kon hebben voor jongens die op latere leeftijd in dienst zijn gegaan. De verklaring die hiervoor wordt gegeven is dat vroege indiensttreders meer gehad zouden hebben aan de (opleidings)mogelijkheden die door het leger geboden werden (zie paragraaf 3.2). Voor deze jongens gold dat er vaak nog geen serieuze bindingen aan werk, vervolgopleiding of familie tot stand waren gekomen. Zij stonden daardoor meer open voor veranderingen. Voor de late indiensttreders kon de dienst daarentegen een ontwrichtende werking hebben op het gebied van werk- en gezinsrelaties.

Hoewel de bezigheden van deze laatste groep tijdelijk anders waren geweest, probeerden zij na de dienst hun oude leven vaak weer op te pakken (Elder, 1987). Op basis van deze onderzoeksresultaten kan de volgende hypothese geformuleerd worden:

- (2) *Voor jongens die op latere leeftijd in dienst zijn gegaan, is de afname in crimineel gedrag minder groot dan voor jongens die op vroegere leeftijd in dienst zijn gegaan.***

Met laat in dienst gaan wordt hier indiensttreding op of na de leeftijd van 20 jaar bedoeld. Bij deze hypothese gaat het eveneens om een interactie-effect (zie paragraaf 3.3.4), maar dan met de leeftijd waarop iemand in dienst gaat in plaats van persoonskenmerken.

Verder wordt er binnen de levensloopbenadering en het onderzoek op het terrein van de militaire dienst op gewezen dat het belangrijk is om rekening te houden met de historische context waarin gebeurtenissen zich voordoen. In de Amerikaanse studies (zie tabel 3.3) is dit gedaan door een onderscheid te maken tussen de verschillende oorlogen waar de dienstplichtigen mee te maken kregen. Daarbij wordt onder andere ingegaan op de financiële ondersteuning die de dienstplichtigen tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen in de vorm van de 'G.I. Bill'. De Nederlandse dienstplichtigen hadden echter weinig met oorlogen te maken en ook is er niet iets soortgelijks als een 'G.I. Bill' geweest. Er waren gedurende de tijd wel verschillen in de mate waarin er binnen het leger sprake was van een strenge discipline. Aan het eind van de jaren zestig werd deze discipline minder streng door de vermaatschappelijking van de krijgsmacht. Ook werd de dienstdienst steeds korter. Dit zou van invloed kunnen zijn op de heropvoedende taak van het leger en daarmee ook op later crimineel gedrag. Op basis van deze verwachting kan de volgende hypothese worden geformuleerd:

- (3) *Voor jongens die na de jaren zestig in dienst zijn geweest, is de afname in crimineel gedrag minder groot dan voor jongens die voor of tijdens de jaren zestig in dienst zijn geweest.***

Ook hier gaat het om een interactie-effect, maar dan met de periode waarin men in dienst is geweest.

Ervaringen die tijdens de dienstdienst werden opgedaan, zouden eveneens van belang zijn bij het vaststellen van het effect van de militaire dienst. Daarbij kan onder andere gedacht worden aan de plaats van inlijving, het specifieke onderdeel van de krijgsmacht waar men gediend heeft, of er gevochten is in een oorlog, de hoogst behaalde rang en de gevolgde trainingen. Door rekening te houden met dit soort kenmerken zou meer inzicht kunnen worden verkregen in de werking van het mechanisme tussen de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst' en crimineel gedrag (Allen Bouffard, 2003). Uit Nederlands onderzoek komt naar voren dat twee van deze aspecten inderdaad van invloed waren op de ervaringen die tijdens de dienstdienst werden opgedaan. Zo bleken verbaal en psychisch geweld vaker voor te komen bij de landmacht dan bij andere krijgsmachtonderdelen. Daarnaast werd men bij technische functiegroepen (de verbindingdienst en de technische dienst) verhoudingsgewijs minder met het probleem van agressief gedrag geconfronteerd. Bij de infanterie en cavalerie bleek dit juist meer dan gemiddeld het geval te zijn (Stoppelenburg, 1990). Hoewel het hier om agressief gedrag gaat en niet om crimineel gedrag, zou verondersteld kunnen worden dat de positieve werking van de dienst minder groot was voor dit krijgsmachtonderdeel en deze functiegroepen. In deze scriptie is het echter niet mogelijk om deze veronderstelling te toetsen, omdat bijna alle onderzoekspersonen bij de landmacht gediend hebben. Daarnaast maakten binnen de landmacht relatief weinig personen deel uit van de functiegroepen infanterie en cavalerie (zie frequentieverdelingen bijlage, pagina 95-96). Ook de mogelijke effecten van andere kenmerken van de dienstperiode zijn niet vast te stellen, omdat dit soort gegevens voor veel onderzoekspersonen niet bekend of niet van toepassing zijn.

3.3.2 Selectie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst

Binnen de levensloopbenadering wordt benadrukt dat het bij het onderzoeken van een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst belangrijk is om rekening te houden met zogenoemde selectie-effecten. De jongens die in dienst zijn geweest, zouden een selecte groep kunnen vormen met een lage of juist een hoge criminele geneigdheid. Ook op andere kenmerken zouden zij kunnen verschillen. Binnen de criminologie wijzen met name de statische theoretici op de mogelijke invloed van selectie-effecten.

In de literatuur op het gebied van de militaire dienst worden verschillende manieren aangegeven waarop selectie plaats zou kunnen vinden. Zo wordt allereerst gesproken over een aantal vormen van zelfselectie. De dienst zou bijvoorbeeld vooral aantrekkelijk kunnen zijn voor jongens die affiniteit hebben met het gebruik van wapens en geweld (Allen, 2000). Daarnaast zou de dienst een grotere aantrekkingskracht kunnen hebben op jongens afkomstig uit een achterstandsmilieu. In militaire dienst worden trainings- en onderwijsmogelijkheden aangeboden die zij anders niet gehad zouden hebben. Bovendien zorgt een laag opleidingsniveau voor latere problemen bij het vinden van een baan en de militaire dienst vormt daardoor een aantrekkelijke optie (Elder, 1986). Een andere visie is dat de dienst juist onaantrekkelijk zou zijn voor jongens met een hoge criminele geneigdheid. De gestructureerde en gedisciplineerde omgeving waar de dienstplichtigen mee te maken krijgen zou voor hen juist een afstotende werking hebben (Allen, 2000).

Ook wordt gewezen op de selectieprocessen die binnen het leger zelf plaatsvinden. Het leger kan mensen met bepaalde kenmerken die gerelateerd zijn aan crimineel gedrag selecteren of juist uitsluiten. Het gaat daarbij om kenmerken als agressiviteit, slechte schoolprestaties, voortijdig schoolverlaten, een laag opleidingsniveau, een lage intelligentie, armoede en het deel uitmaken van een minderheidsgroepering (Allen Bouffard, 2003). In een aantal onderzoeken uit tabel 3.3 wordt rekening gehouden met dit soort selectiefactoren. Verder wordt er op gewezen dat selectiecriteria kunnen veranderen gedurende de tijd. Aan het begin van een oorlog was het vaak zo dat studenten vrijstelling kregen en jongens met een strafblad werden uitgesloten. In een later stadium waren er meer mankrachten nodig en werden de regels vaak minder streng. Selectie kan dus zowel afhankelijk zijn van kenmerken van de persoon als van kenmerken die samenhangen met een bepaalde tijdsperiode of regio (Sampson & Laub, 1996).

In Nederland speelde zelfselectie een minder grote rol, omdat de militaire dienst in principe voor alle onderzoekspersonen verplicht was. Wel was het zo dat degenen die niet gemotiveerd waren, alsnog konden proberen om eronder uit te komen door bijvoorbeeld vrijstelling of uitstel aan te vragen. Daar staat tegenover dat gemotiveerde personen die in eerste instantie afgekeurd werden door middel van een herkeuring konden proberen om toch toegelaten te worden. Ook waren er personen die vrijwillig in dienst gingen en beroepsmilitair wilden worden. Zij zouden kunnen verschillen van de 'gewone dienstplichtigen'.

Uit paragraaf 3.1 is al naar voren gekomen dat er in Nederland op verschillende manieren selectie door het leger zelf plaatsvond. Voordat jongens in dienst gingen werden zij uitgebreid gekeurd. Tijdens deze keuring konden zij onder andere afgekeurd worden op eigenschappen die samenhangen met crimineel gedrag. Het gaat om kenmerken als een slechte cognitieve ontwikkeling en een slechte lichamelijke en geestelijke gezondheid. Daarnaast werden jongens uitgesloten van de dienst wanneer zij meer dan zes maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf op hun naam hadden staan. Op basis van deze gegevens kan de volgende hypothese worden geformuleerd:

- (4) *Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid gaan minder vaak in dienst*

3.3.3 Het effect van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière

Zoals uit het vorige hoofdstuk is gebleken zijn de statische theoretici van mening dat het verloop van de criminele carrière wordt bepaald door persoonskenmerken die al tijdens de vroege jeugd vastliggen. In plaats van persoonskenmerken wordt ook wel gesproken over iemands criminele geneigdheid. Een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst zou deze geneigdheid niet kunnen veranderen. Hoewel de aanhangers van dynamische en typologische theorieën het hier niet mee eens zijn, wijzen zij eveneens op het belang van persoonlijke kenmerken voor het verklaren van crimineel gedrag over het leven. Daarbij zou het gaan om kenmerken als een laag IQ, een moeilijk temperament, een antisociale persoonlijkheid, een vroege start van gedragsproblemen en manifestaties van een lage zelfcontrole (Sampson & Laub, 1993).

Ook binnen het onderzoek op het gebied van de militaire dienst wordt erkend dat het belangrijk is om rekening te houden met eerdere verschillen tussen personen. In een groot aantal studies naar de invloed van de militaire dienst op crimineel gedrag is daarom gecontroleerd voor de effecten van verschillende persoonskenmerken (zie tabel 3.3). Daarbij gaat het vooral om kenmerken waarmee iemands criminele geneigdheid op een meer indirecte manier is vastgesteld. Zo wordt in verschillende onderzoeken eerder crimineel gedrag als controlevariabele meegenomen. Er is bijvoorbeeld gekeken naar het aantal keer dat men voor de leeftijd van 18 jaar gearresteerd werd (Allen, 2000; Allen Bouffard 2003; Allen Bouffard, 2005; Laub & Sampson, 2003), het gemiddelde aantal arrestaties per jaar (Sampson & Laub, 1993; 1996), het aantal keer dat men voor de dienstdienst gearresteerd werd (Yager et al., 1987) en het feit of men ooit gearresteerd is tijdens de jeugd (Wright et al., 2005). Daarnaast wordt eveneens gebruik gemaakt van niet-officiële gegevens over antisociaal en delinquent gedrag tijdens de (vroege) jeugd (Resnick et al., 1989; Sampson & Laub, 1993; 1996). Uit veel van deze studies komt naar voren dat eerder delinquent gedrag inderdaad voorspellend is voor het verloop van de criminele carrière. Degenen die al vroeg als antisociaal werden geclassificeerd, gaan vaak tijdens de volwassenheid door met het vertonen van delinquent gedrag.

Geslacht, etniciteit, attitude ten opzichte van school, opleidingsniveau (van de ouders) en de sociaal-economische status (van de familie) zijn andere kenmerken die in verschillende onderzoeken als controlevariabele meegenomen zijn. In veel gevallen bleken deze kenmerken een significant effect te hebben op later crimineel gedrag. Uit onderzoek van Allen Bouffard (2005) komt bijvoorbeeld naar voren dat het hebben van ouders met een lage beroepsstatus de kans op het plegen van geweldsdelicten tijdens de volwassenheid vergrootte. Ook een laag opleidingsniveau bleek de kans op het begaan van een geweldsdelict te vergrooten. Hetzelfde gold voor mannen en zwarte Amerikanen; zij hadden een grotere kans om geweldsdelicten te plegen. Voor deze scriptie zijn de variabelen ‘geslacht’ en ‘etniciteit’ echter minder relevant, omdat alle onderzoekspersonen mannen zijn waarvan de meeste in Nederland zijn geboren.

Wright et al. (2005) hebben geprobeerd om iemands criminele geneigdheid op een meer directe manier vast te stellen door maten voor zelfcontrole en intelligentie te gebruiken. Hoewel deze variabelen niet van invloed waren op het aantal arrestaties tijdens de militaire dienstperiode, bleek een lage intelligentie wel samen te hangen met het totale aantal arrestaties gedurende het leven. Ook Laub en Sampson (2003) hebben gebruik gemaakt van een meer directe maat voor iemands criminele geneigdheid. Zij hebben gekeken naar intelligentie en een zogeheten ‘childhood risk measure’. Bij de samenstelling van de risico-score is rekening gehouden met cognitieve vaardigheden, persoonlijkheidskenmerken (o.a. extrovert, egocentrisch), temperament en gedrag tijdens de kindertijd. In een aantal analyses bleken intelligentie en ‘childhood risk’ inderdaad verschillen in crimineel gedrag tussen personen te kunnen verklaren.

Uit het hiervoor besproken onderzoek blijkt dat persoonskenmerken in veel gevallen een verklaring bieden voor verschillen in crimineel gedrag gedurende het leven. In overeenstemming met de drie verschillende criminologische theorieën (met name de statische) kan daarom de volgende hypothese worden geformuleerd:

- (5) *Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid zijn criminel en gaan langer door met het vertonen van crimineel gedrag.*

3.3.4 Interactie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst

Binnen de algemene levenslooptheorie wordt er tot slot op gewezen dat het belangrijk is om rekening te houden met zogenoemde conditionele transitie-effecten (zie pagina 9). De veronderstelling die hieraan ten grondslag ligt, is dat de invloed van levensloopgebeurtenissen af zou kunnen hangen van individuele kenmerken. Typologische theoretici zijn eveneens van mening dat de invloed van een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst zou kunnen verschillen voor individuen met uiteenlopende persoonskenmerken. Ook de aanhangers van dynamische theorieën sluiten deze mogelijkheid niet uit. Statische theoretici zijn daarentegen van mening dat interactie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst er niet toe doen.

Hoewel verschillende onderzoekers op het terrein van de militaire dienst erkennen dat het belangrijk is om rekening te houden met interactie-effecten (Allen Bouffard, 2003; Gade, 1991; Wright et al., 2005), is er weinig daadwerkelijk onderzoek gedaan naar deze relatie. De enige studie waarin gekeken is naar interactie-effecten is verricht door Allen Bouffard (2005). Allen Bouffard heeft onderzocht in hoeverre de invloed van de dienst op later gepleegde geweldsdelicten afhangt van bepaalde individuele kenmerken. Het gaat echter om kenmerken die slechts op een indirecte manier een indicator vormen voor iemands criminele geneigdheid.

Het doel van haar onderzoek was om de zogeheten 'bridging environment-hypothese' te toetsen. Deze hypothese komt erop neer dat het leger een positievere invloed heeft voor personen die in de 'gewone' samenleving minder kansen hebben gekregen. In dit onderzoek is gekeken of deze relatie opgaat voor personen afkomstig uit minderheidsgroeperingen, personen uit de lagere klassen van de samenleving en personen met een delinquente voorgeschiedenis. De veronderstelling is dat de militaire dienst onderwijsmogelijkheden en trainingen biedt die de kans op een (goede) baan vergroten en iemands sociaal-economische status positief beïnvloeden. Allen Bouffard is van mening dat deze verbeterde mogelijkheden om vooruit te komen ook zouden resulteren in een afname van crimineel gedrag.

De 'bridging environment-hypothese' bleek alleen te kunnen worden ondersteund voor de groep zwarte Amerikanen. Na hun indiensttreding plegen zij minder gewelddadige delicten dan voor die tijd. Voor de andere groepen bleek de dienst geen enkel effect te hebben of zelfs voor een toename in geweldsdelicten te zorgen. Dit laatste zou het geval zijn bij personen met een Latijns-Amerikaanse achtergrond, personen afkomstig uit de lagere klassen van de samenleving en personen met een delinquente voorgeschiedenis. Allen Bouffard wijst er echter op dat het hier waarschijnlijk om een continuering van eerder gedrag gaat en niet zozeer om een negatief effect van de dienst. Deze personen zouden voordat zij in dienst gingen al een grote neiging hebben tot het plegen van criminaliteit. De veronderstelde continuering in gedrag komt overeen met de door typologische theoretici geformuleerde verwachting dat het gedrag van bepaalde personen minder beïnvloed zou worden door een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst (Moffitt, 1997). Aansluitend bij de typologische visie op crimineel gedrag kan daarom de volgende hypothese worden geformuleerd:

- (6) *Voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid is de invloed van de militaire dienst op crimineel gedrag minder groot dan voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een lage criminele geneigdheid.*

4. Onderzoeksopzet

4.1 Beschrijving datasets

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zijn twee verschillende databestanden met elkaar gecombineerd. Allereerst is er gebruik gemaakt van gegevens uit de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS) van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving. Daarnaast zijn voor deze scriptie aanvullende gegevens verzameld bij een onderdeel van het ‘Defensie Archieven-, Registratie- en Informatiecentrum’ in Kerkrade. Beide datasets zullen in de volgende subparagrafen beschreven worden.

4.1.1 De Criminele Carrière en Levensloop Studie

Om zicht te krijgen op algemene lange-termijn recidive wordt binnen het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving de Criminele Carrière en Levensloop Studie uitgevoerd. Voor deze studie zijn justitiële gegevens verzameld voor 5.164 onderzoekspersonen. Het verloop van de criminele carrières van deze personen is tot en met het jaar 1983 al eerder onderzocht door Van der Werf (1986) en Block en Van der Werf (1991). Met de CCLS is de dataverzameling uitgebreid tot het jaar 2003.

De onderzoekspersonen zijn geselecteerd door een representatieve gestratificeerde steekproef van 4 procent te trekken uit alle misdrijfzaken die in 1977 in Nederland onherroepelijk werden afgedaan. Het gaat om alle zaken waarover een rechter uitspraak heeft gedaan en om zaken die het Openbaar Ministerie heeft afgedaan als ‘beleidssepot’ of als ‘sepot wegens onvoldoende bewijs’.¹¹ Voor het trekken van de steekproef is gebruik gemaakt van een bestand van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) waarop de criminele statistiek over het jaar 1977 is gebaseerd. Bij de steekproeftrekking is vertekening ontstaan doordat de kans groter was om in de steekproef terecht te komen voor degenen die in 1977 een aantal zaken tegen zich hadden lopen. Hoewel de strafzaken random geselecteerd zijn, geldt dit niet voor de onderzoekspersonen; zeer actieve misdadigers hadden een grotere kans om geselecteerd te worden. Voor deze vertekening is gecorrigeerd door elke persoon te wegen met de inverse van het aantal strafzaken dat in 1977 tegen de desbetreffende persoon liep (Block & Van der Werf, 1991).

Het aantal gevallen van rijden onder invloed in de populatie was dermate groot dat voor deze categorie is volstaan met een steekproef van 2 procent. Verder werd voor een aantal relatief weinig voorkomende misdrijven een groter percentage in de steekproef opgenomen, zodat toch betrouwbare uitspraken over deze delicten kunnen worden gedaan.¹² Het gaat daarbij vooral om zware misdrijven, zoals gewelds-, drugs en zedendelicten. Om generalisatie naar de algemene daderpopulatie mogelijk te maken, is bij de analyses steeds herwogen zodat de verhoudingen in de gebruikte steekproef weer overeenkomen met die van de populatie waaruit deze getrokken is (Blokland & Nieuwebeerta, 2004a).

---

¹¹ In tegenstelling tot een ‘sepot wegens onvoldoende bewijs’ (ook wel technisch sepot genoemd) is er bij een beleidssepot voldoende bewijs beschikbaar. Het OM besluit echter om krachtens het opportuniteitsbeginsel niet tot vervolging over te gaan. Dit betekent dat het OM zelf beslist of in een bepaald geval al dan niet vervolgd zal worden. Een reden kan zijn dat het gaat om een klein vergrijp waarbij de dader de schade al aan het slachtoffer heeft vergoed (http://www.politie.nl/Opsporing/Algemene_informatie/hetopenbaarministerie.asp).

¹² (Poging tot) diefstal met geweld, bedreiging met geweld, gekwalificeerde mishandeling, overtreding Opiumwet wegens softdrugs: 25 procent; (poging tot) doodslag/moord, schennis der eerbaarheid, aanranding, (poging tot) verkrachting, ontucht met kinderen of bewustelozen: 100 procent; onvoorwaardelijke tuchtschoolstraffen: 50 procent; overtreding Opiumwet wegens harddrugs: 10 procent.

Van de onderzoekspersonen zijn de volgende persoonlijke gegevens bekend: geslacht, nationaliteit, leeftijd in 1977, beroepsprestige in 1977 en een verslavingsindicatie voor alcohol en drugs in 1977. Deze informatie is grotendeels ontleend aan de Verificatie- en Informatiestaat die door de politie bij aanhouding van een verdachte werd aangemaakt. Daarnaast zijn op basis van het CBS-bestand gegevens bekend over de wijze van afdoening van de strafzaak in 1977, de aard van het misdrijf in 1977 en informatie over vroegere strafzaken (Block & Van der Werf, 1991).

Met behulp van uittreksels (strafbladen) uit het Algemeen Documentatieregister (ADR) van de Justitiële Documentatiedienst van het Ministerie van Justitie zijn vervolgens de complete criminele carrières van de onderzoekspersonen in kaart gebracht. Het ADR bevat informatie over alle strafzaken die bij een Nederlands parket zijn ingeschreven. Het betreft dus niet alleen zaken waarover een rechter heeft beslist, ook zaken die door het OM werden afgedaan staan op het uittreksel¹³ vermeld. Over de delicten die in het buitenland werden vervolgd, zijn geen gegevens bekend. De reguliere uittreksels werden aangevuld met informatie over strafzaken die als gevolg van verjaringstermijnen niet op de uittreksels vermeld worden (Blokland & Nieuwbeerta, 2004a). In sommige gevallen werden per strafzaak verschillende feiten ingeschreven bij het parket van de officier van justitie. Al deze strafbare feiten zijn apart gecodeerd en in het databestand opgenomen. Op deze manier zijn vanaf het 12de levensjaar tot aan het begin van het jaar 2003 alle justitiële contacten van de onderzoekspersonen achterhaald. De gemiddelde leeftijd in 1977 was ongeveer 27 jaar en daarmee zijn voor veel personen gegevens beschikbaar tot na hun 50ste levensjaar.

Op basis van de uittreksels zijn over de criminele carrières de volgende gegevens bekend: de leeftijd waarop de eerste veroordeling plaatsvond, het aantal eerdere veroordelingen, de aard van de gepleegde delicten, de wijze van afdoening en de eventueel opgelegde straf (Blokland & Nieuwbeerta 2004a). Hoewel in de uittreksels gegevens zijn opgenomen over alle justitiële contacten van de onderzoekspersonen, worden in deze scriptie alleen die feiten in beschouwing genomen waarop in eerste aanleg een veroordeling volgde of die door het Openbaar Ministerie om beleidsredenen werden geseponneerd. Deze worden in het vervolg kortweg ‘veroordelingen’ genoemd. Het gaat dus om delicten die de desbetreffende delinquent hoogst waarschijnlijk inderdaad heeft gepleegd. Verder wordt alleen naar misdrijven gekeken en niet naar overtredingen. Over het algemeen kan gezegd worden dat het bij misdrijven om de zwaardere delicten gaat en bij overtredingen om de lichtere delicten.

In de oorspronkelijke steekproef van Van der Werf (1986) zaten 6.402 personen. Van 380 daarvan werd destijds geen uittreksel in het ADR gevonden. Dit wordt zeer waarschijnlijk veroorzaakt doordat een groot deel van deze groep al was overleden. De uittreksels worden namelijk uit het ADR verwijderd als personen zijn overleden of 80 jaar zijn geworden. Ook jongeren en buitenlanders bleken minder vaak teruggevonden te kunnen worden (Block & Van der Werf, 1991). Daarnaast kwamen 57 personen meer dan een keer voor in de steekproef, doordat in 1977 verscheidene strafzaken tegen hen waren behandeld. In deze gevallen is alleen de eerste strafzaak meegenomen in de steekproef. Ook werden 294 personen die niet in Nederland waren geboren en in 1977 niet in Nederland woonden uit de steekproef verwijderd. De beschikbare gegevens over hun strafrechtelijke verleden en eventuele recidive na 1977 kunnen niet als valide worden beschouwd (Van der Werf, 1986). Verder behoorden 309 personen tot een extra steekproef die veroordeeld was tot een tuchtschoolstraf en waarover geen gegevens bewaard zijn gebleven. Na verwijdering van 198 personen, waarvan in 2003 geen uittreksels in het ADR gevonden konden worden, resteerde een netto steekproef van 5.164 personen (Blokland & Nieuwbeerta, 2004a).

---

¹³ Op het uittreksel staat de datum vermeld waarop de desbetreffende zaak bij het parket werd ingeschreven en niet de datum waarop het delict werd gepleegd. Een ingeschreven zaak kan in principe betrekking hebben op een misdrijf dat werd gepleegd voor de inschrijving van een eerder ingeschreven zaak. Er blijken gemiddeld 74 dagen te zitten tussen de datum van het delict en de datum van inschrijving (Block & Van der Werf, 1991).

De justitiële gegevens zijn aangevuld met gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Op deze manier konden ontwikkelingen in levensomstandigheden in kaart worden gebracht, zoals trouwen, scheiden, kinderen krijgen en het uit huis gaan van de kinderen. De gegevens over trouwen hebben betrekking op officiële huwelijken en niet op samenwonen met of zonder contract. Bij het krijgen van kinderen zijn eventuele adoptiekinderen buiten beschouwing gelaten. Het zijn met name buitenlanders die niet teruggevonden zijn in de GBA. Door de GBA-gegevens aan te vullen met gegevens afkomstig van het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) kon, indien van toepassing, het jaar van overlijden achterhaald worden. Het CBG leverde bovendien GBA-gegevens voor de overleden personen. In totaal werden 550 personen niet teruggevonden in de GBA of het CBG, zodat een uiteindelijke steekproef van 4614 personen resteerde (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b).

De CCLS-dataset is al in eerder onderzoek van Blokland et al. (2004), Blokland en Nieuwbeerta (2004a; 2004b), en Nieuwbeerta et al. (2004) gebruikt om criminele carrières te analyseren. Daarmee is de dataset meteen bruikbaar om de benodigde analyses voor deze scriptie uit te kunnen voeren. Een nadeel van de dataset is dat bij de steekproeftrekking geselecteerd wordt op crimineel gedrag: alle onderzoekspersonen hebben rond het jaar 1977 een misdrijf gepleegd. Deze selectie op criminelen zou de uitkomsten van de analyses kunnen beïnvloeden. Bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten zal hier dan ook rekening mee worden gehouden.

4.1.2 Aanvullende gegevens uit B-kaarten en militaire dienstdossiers

Naast de CCLS-dataset wordt gebruik gemaakt van gegevens die in november 2004 bij een onderdeel van het 'Defensie Archieven-, Registratie- en Informatiecentrum' (DARIC)¹⁴ in Kerkrade verzameld zijn. Voor 1000 onderzoekspersonen en 1000 bijbehorende controlepersonen zijn de zogenoemde B-kaarten en militaire dienstdossiers opgezocht. De kaarten en dossiers leverden verschillende nieuwe gegevens op. Deze zijn gecodeerd en in SPSS in een nieuwe datafile ingevoerd.

De B-kaarten bevatten informatie die destijds in het kader van de militaire dienstkeuring is vastgesteld. Naast personalia staan op de B-kaarten onder andere de volgende gegevens vermeld: opleiding, beroep, gewicht, lengte, fysieke testscores, cognitieve testcores en een beslissing of iemand is goedgekeurd voor de dienst. Deze gegevens zijn vastgesteld voordat de eventuele indiensttreding plaatsvond. Voor personen die afgekeurd werden voor de dienst zijn de B-kaarten slechts gedeeltelijk ingevuld (geen gegevens over opleiding en beroep). In de meeste gevallen bevatten de militaire dienstdossiers informatie over de loopbanen in dienst. Daarbij gaat het onder andere om de datum van inlijving, de bevorderingen naar diverse rangen en de datum van afzwaaien. Het komt echter ook voor dat in de dossiers alleen een aantal keuringsgegevens zijn opgenomen.

De 1000 onderzoekspersonen zijn geselecteerd door een random steekproef te trekken uit de CCLS-dataset. Voor het trekken van de steekproef is gebruik gemaakt van die versie van de dataset waarbij personen met missende GBA-gegevens nog niet verwijderd zijn. De steekproef is uit deze dataset getrokken omdat de verwachting is dat voor een gedeelte van de personen alsnog GBA-gegevens gevonden zullen worden. Aangezien vrouwen niet in militaire dienst hoefden, kwamen alleen de mannen in aanmerking om in de steekproef opgenomen te worden.

---

¹⁴ Dit centrum heeft als taak om de centrale documentaire informatievoorziening van het Ministerie van Defensie te verzorgen en archiverings-, en registratieactiviteiten uit te voeren. De militaire dienstgegevens zijn verzameld bij het 'Bureau Registratie en Informatie Ontslagen Personeel' (BRIOP). De taak van dit onderdeel is het beheren, bewaren en op termijn vernietigen van persoonsgegevens van alle ontslagen c.q. niet meer mobilisabele militairen en burgers (www.dico.nl/daric).

Bij alle criminele onderzoekspersonen afkomstig uit de oorspronkelijke dataset zijn vervolgens controlepersonen gezocht. Dit werd gedaan door bij elke geselecteerde onderzoekspersoon ook telkens de persoon met het daaropvolgende militaire registratienummer mee te nemen. De registratienummers zijn geordend op basis van geboortedatum. De onderzoekspersonen en controlepersonen worden op deze manier dus 'gematched' op leeftijd. Door zowel gegevens te verzamelen van criminele personen als van 'normale' personen kunnen hun criminele carrières uiteindelijk met elkaar vergeleken worden. Ook kan dan worden vastgesteld in hoeverre de onderzoeksresultaten beïnvloed worden door het selectieprobleem dat in de vorige subparagraaf is besproken. Aangezien de tijd die voor het afstudeerproject staat beperkt is, was het niet mogelijk om de controlepersonen mee te nemen in deze scriptie. Voor de controlepersonen moeten namelijk nog gegevens uit het ADR (en de GBA) verzameld worden.

In het archief zijn voor 263 onderzoekspersonen en 168 controlepersonen geen gegevens teruggevonden. Dit werd grotendeels veroorzaakt doordat jongens die geboren waren in 1959 niet in dienst hoefden en niet gekeurd werden. Ook werden voor buitenlanders en personen die voor 1940 geboren zijn relatief minder vaak gegevens teruggevonden. Daarnaast is het zo dat voor personen die in 1958 of later geboren zijn geen B-kaarten in het archief bewaard werden. Deze B-kaarten bevonden zich in het medisch archief van het Ministerie van Defensie in Rijswijk en zijn in een later stadium verzameld. Wegens tijdgebrek was het niet mogelijk om de extra data nog voor dit onderzoek te gebruiken.

Er is een nieuwe dataset gemaakt door het militaire dienstbestand te koppelen aan CCLS-dataset (de versie zonder missende GBA-gegevens). Dit was mogelijk doordat in beide bestanden persoonsidentificatienummers zijn opgenomen. Door het matchen van de twee files resteerde een uiteindelijk bestand met 899 onderzoekspersonen. Bij de 101 onderzoekspersonen die niet voorkwamen in de CCLS-dataset gaat het om personen waarvan wel een strafblad is gevonden, maar geen gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie.

In totaal zijn voor 201 van de 899 onderzoekspersonen geen gegevens teruggevonden in het archief in Kerkrade. Wanneer rekening wordt gehouden met het feit dat 47 van deze personen in het jaar 1959 geboren zijn, komt het aantal ontbrekende personen uit op 154 (17 procent). B-kaarten zijn gevonden voor 270 personen, militaire dienstdossiers voor 266 personen en voor 148 personen waren beide soorten gegevens aanwezig. Tot slot werd voor 14 personen alleen een zogeheten broederdienstkaart teruggevonden. Dit betekent dat de desbetreffende persoon vrijstelling van de dienst heeft gekregen, omdat twee oudere broers in dienst zitten of zijn geweest. In zo'n geval vond ook geen dienstkeuring plaats. Op de broederdienstkaarten staan alleen personalia en iemands kerkelijke gezindte vermeld. Voor 698 (899 – 201) personen zijn dus niet alleen gegevens bekend over de keuring en/of eventuele loopbaan in militaire dienst, maar ook over de criminele loopbaan en de eerder genoemde levensloopgebeurtenissen. Voor personen waarvan een B-kaart is teruggevonden, kunnen op basis van fysieke en cognitieve testcores eveneens een aantal persoonskenmerken worden vastgesteld.

De resterende 698 onderzoekspersonen zijn geboren tussen 1914 en 1964, waarvan ongeveer 25 procent voor 1947 en 50 procent na 1953. Voor 25 procent was het uitgangsdelict waarvoor zij in 1977 veroordeeld zijn een geweldsmisdrijf. 30 procent is op basis van een vermogensdelict in de steekproef terechtgekomen. Bij 14 procent ging het om een delict op het gebied van vernieling en openbare orde, bij nog eens 14 procent om een verkeersdelict en bij 9 procent om een drugsdelict. In 1977 was 37 procent van de onderzoekspersonen werkloos. Ruim een kwart van de daders werd in 1977 geïndiceerd als alcoholverslaafd en een naar huidige maatstaven gering aantal (3 procent) als drugsverslaafd.

Wanneer rekening wordt gehouden met eventuele herkeuringen zijn in totaal 339 onderzoekspersonen (49 procent) goedgekeurd en 279 (40 procent) afgekeurd voor de dienst. Voor de overige 80 personen (11 procent) is de keuringsuitslag onbekend. Van 251 personen (36 procent) is bekend dat zij daadwerkelijk in dienst zijn geweest. Naast afkeuring was uitsluiting vanwege een crimineel verleden een belangrijke reden waarom jongens niet in dienst zijn geweest.

Andere veel voorkomende reden waarom jongens niet in dienst zijn geweest, waren dat zij vrijstelling kregen wegens broederdienst of 'buitengewoon dienstplichtig' werden verklaard omdat zij nergens in uitblonken.

Van degenen die in dienst zijn geweest, heeft 8 procent eerst uitstel gekregen voordat de daadwerkelijke indiensttreding plaatsvond. In meer dan de helft van de gevallen gebeurde dit omdat eerst nog een studie moest worden afgerond. Een kleiner aantal personen kreeg tijdelijke vrijstelling voordat zij in dienst traden (2 procent). In al deze gevallen ging het om vrijstelling wegens kostwinnerschap.

De lengte van de dienstperiode (inclusief klein verlof) liep uiteen van een aantal dagen tot bijna 15 jaar, met een gemiddelde van 23 maanden. De gemiddelde leeftijd waarop de jongens in dienst gingen ligt tussen de 19 en 20 jaar. Het overgrote deel is ingelijfd bij de landmacht (ongeveer 85 procent) en daarbinnen vooral bij de functiegroepen infanterie en artillerie (respectievelijk 34 en 15 procent). De onderzoekspersonen zijn tussen 1934 en 1985 in dienst getreden, waarvan 54 procent in de jaren zeventig en tachtig. Van ongeveer 25 procent van de onderzoekspersonen is bekend dat zij verscheidene keren werden bevorderd tijdens hun dienstperiode. De hoogst behaalde bevordering was veelal 'soldaat der eerste klasse', een rang hoger dan aan een beginnende soldaat werd toegekend. Er zijn echter ook een aantal onderzoekspersonen die tijdens hun dienstperiode de rang van sergeant hebben weten te behalen. Van 12 procent is bekend dat zij tijdens hun dienstperiode een keer of vaker werden gearresteerd. De meest voorkomende redenen om gearresteerd te worden waren desertie tijdens oorlogstijd en ongeoorloofde afwezigheid, maar ook diefstal en mishandeling zorgden in een aantal gevallen voor arrestaties. De meeste personen zijn ontslagen uit de dienst omdat zij hun dienstperiode op een goede manier vervuld hadden. Een aantal van hen werd zelfs eervol uit de dienst ontslagen (4 procent). Andere jongens werden al eerder ontslagen, omdat zij toch niet geschikt bleken te zijn voor de dienst of omdat zij ziek of ernstig gewond waren (24 procent). Ook is er een groep die werd ontslagen vanwege de overtredingen die zij tijdens de dienst begingen (10 procent).

4.2 Operationalisering van centrale begrippen

Voordat de in paragraaf 1.3 geformuleerde onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden, is het allereerst noodzakelijk om een aantal centrale begrippen te operationaliseren.¹⁵ Voor zowel de beschrijvende als verklarende onderzoeksvragen is het van belang om de afhankelijke variabele binnen dit onderzoek nader te definiëren: criminele carrières.

Het verloop van de individuele criminele carrières is vastgesteld door voor elke persoon het aantal justitiële contacten in kaart te brengen. Zoals in paragraaf 4.1.1 al is aangegeven zullen in dit onderzoek niet alleen de feiten meegenomen worden waarop in eerste aanleg een veroordeling volgde, maar ook de feiten die door het Openbaar Ministerie om beleidsredenen zijn geseponneerd. In beide gevallen gaat het om veroordelingen die bij justitie bekend zijn geworden, de zogeheten geregistreerde en afgedane feiten. Dit betekent dat onbekend gebleven crimineel gedrag buiten beschouwing zal worden gelaten. In feite is daarom sprake van een onderzoek naar justitiële in plaats van criminele carrières. Een toename in frequentie is niet noodzakelijk om te kunnen spreken van een criminele carrière. Een carrière kan in dit onderzoek variëren van het plegen van één delict tot vele delicten. Bovendien veronderstelt een criminele carrière niet noodzakelijkerwijs een opgaande ontwikkeling in ernst of professionalisering. Het gaat slechts om de periode tussen het eerst bekende en het laatst bekende delict (Blokland & Nieuwbeerta 2004a).

---

¹⁵ De frequentieverdelingen van de gebruikte onafhankelijke en afhankelijke variabelen zijn, voorzover nog niet weergegeven in de tekst, opgenomen in de bijlage (zie pagina 91-99).

Naast gegevens over het totale aantal feiten waarvoor een persoon veroordeeld is, zijn ook specifiekere gegevens beschikbaar over het aantal veroordelingen wegens geweldsmisdrijven, vermogensmisdrijven, vernieling en openbare orde delicten, verkeersdelicten, drugsdelicten en overige delicten.

Voor het beantwoorden van de beschrijvende onderzoeksvragen is het van belang om meer duidelijkheid te krijgen over wat wordt verstaan onder het beginnen met en het beëindigen van de criminele carrière. In de literatuur op het gebied van criminele carrières wordt ook wel gesproken over startleeftijd en stopleeftijd. Startleeftijd is in deze scriptie gedefinieerd als de leeftijd waarop het eerste strafbare feit waarop een veroordeling volgde bij een Nederlands parket werd ingeschreven. De startleeftijd is dus mede bepaald door de minimumleeftijd waarop men in Nederland strafrechtelijk kan worden vervolgd: 12 jaar. Een persoon wordt geacht te zijn gestopt met zijn criminele carrière in het jaar na het laatst bekende feit waarop een veroordeling of beleidssepot volgde.

Hoewel bij recidive met zekerheid kan worden gezegd dat iemand op dat moment nog crimineel gedrag vertoont (de persoon is hiervoor veroordeeld), is niet met zekerheid te zeggen of iemand gestopt is. De kans bestaat dat een persoon op basis van het uitblijven van een nieuwe veroordeling als gestopt wordt aangemerkt, terwijl hij in werkelijkheid nog wel doorgaat met het vertonen van crimineel gedrag. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een persoon uit handen van justitie weet te blijven of minder risicovolle delicten pleegt waardoor hij niet als misdadiger wordt geregistreerd. Een bijkomend probleem is dat voor deze scriptie gebruik wordt gemaakt van rechtsgecensureerde data. Dit betekent dat alleen voor personen die voor het einde van de studie al overleden zijn (in dit geval het jaar 2003), achterhaald kan worden op welke leeftijd zij voor het laatst veroordeeld zijn. Bij de overige onderzoekspersonen is de kans aanwezig dat zij als gestopt worden aangemerkt, terwijl zij ook in 2003 of de jaren erna nog delicten plegen. In de analyses zal hier rekening mee worden gehouden door bij het bepalen van iemands stopleeftijd de voorwaarde te stellen dat de periode van het stopjaar tot het einde van de studie minimaal vijf jaar bedraagt. Dit komt er op neer dat alleen personen van wie het laatst veroordeelde feit in 1997 of in de jaren daarvoor werd ingeschreven volgens de hier gehanteerde definitie gestopt kunnen zijn met hun criminele carrière. Op deze manier is met meer zekerheid te zeggen of iemand daadwerkelijk gestopt is. Blokland en Nieuwbeerta (2004a) hebben stopleeftijd op dezelfde manier geoperationaliseerd. Uit hun onderzoek komt namelijk naar voren dat van de personen die recidiveren bijna 80 procent dit doet binnen een periode van vijf jaar. Bovendien blijkt het recidiverisico, de kans dat een persoon die tot op dat moment nog niet gerecidiveerd heeft alsnog wordt veroordeeld, het grootst te zijn in het eerste jaar na het uitgangsdeldict (in 1977) en daarna snel af te nemen.

Om de in paragraaf 3.3 geformuleerde hypothesen te kunnen toetsen en de verklarende onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zullen tot slot de volgende onafhankelijke variabelen geoperationaliseerd moeten worden: de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst' en het concept 'persoonskenmerken'.

De levensloopgebeurtenis die centraal staat in deze scriptie is de militaire dienst. Met behulp van de B-kaarten, broederdienstkaarten en militaire dienstdossiers is vastgesteld of de onderzoekspersonen in dienst zijn geweest. Degenen die niet in dienst zijn geweest kregen de waarde 0 en de personen die wel in dienst zijn geweest de waarde 1. Verder is ervoor gekozen om aan de personen die minder dan een maand in dienst zijn geweest de waarde 0 toe te kennen. Het gaat in de meeste gevallen om personen die slechts enkele dagen in dienst zijn geweest. In zo'n korte periode zijn er weinig effecten te verwachten van de dienst, mede omdat deze personen de basistraining van een maand niet afgerond hebben. De dossiers zijn vervolgens ook gebruikt om te bepalen in welke jaren de onderzoekspersonen in dienst zijn geweest. Aan elk jaar waarin een persoon een of meer maanden in dienst doorbracht werd de waarde 1 toegekend. De overige jaren kregen de waarde 0.

Bij het vaststellen van de lengte van de dienstperiode is de periode van Klein Verlof (zie paragraaf 3.1) meegerekend. Dit is allereerst gedaan omdat in veel dossiers alleen de datum vermeld stond wanneer iemand met Groot Verlof ging. Daarnaast is het ook op inhoudelijke gronden goed om de periode van Klein Verlof mee te rekenen. Het leven van de jongens werd in deze periode namelijk nog steeds beïnvloed door de dienst. Zo konden ze binnen 24 uur worden om op de kazerne te verschijnen voor het verrichten van oefeningen. Bij het analyseren van het effect van de dienst zal niet alleen worden gekeken naar de periode tijdens de dienst, maar ook naar verschillende perioden daarna. Voor degenen die in dienst zijn geweest hebben de desbetreffende jaren de waarde 1 gekregen en voor degenen die niet in dienst zijn geweest de waarde 0.

Verder is het om een van de geformuleerde hypothesen (paragraaf 3.3.1) te kunnen toetsen noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen jongens die vroeg en laat in dienst zijn gegaan. Daarbij zijn degenen die voor de leeftijd van 20 jaar in dienst zijn gegaan als vroege indiensttreders beschouwd (waarde 0) en degenen die op 20-jarige leeftijd of later in dienst zijn gegaan als late indiensttreders (waarde 1). Daarnaast moet bij een andere hypothese een onderscheid worden gemaakt tussen personen die voor of tijdens de jaren zestig in dienst zijn geweest en personen die na de jaren zestig in dienst zijn geweest. Aan hen zijn respectievelijk de waarden 0 en 1 toegekend.

Uit de dataset kan niets worden afgeleid over de sterkte van de bindingen die ontstaan door de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst'. Er zal daarom puur gekeken worden naar de effecten van het zich al dan niet voordoen van deze levensloopgebeurtenis. Hoewel Laub & Sampson (2003) erop wijzen dat het juist gaat om de sterkte van de bindingen met leeftijdsrelevante sociale instituties, beschikken zij in hun onderzoek ook niet altijd over de juiste gegevens om deze sterkte vast te stellen. De reden die zij geven om toch gebruik te maken van dit soort gegevens is dat iemand eerst getrouwd moet zijn om de verbondenheid te ervaren die gepaard kan gaan met een huwelijk. Ook kan iemand pas een stabiele werkrelatie hebben wanneer hij over een baan beschikt.

Voor de operationalisatie van het concept persoonskenmerken is gebruik gemaakt van de dienstkeuringsgegevens (B-kaarten). Uit deze gegevens zijn verschillende kenmerken af te leiden die indicatoren vormen voor iemands criminele geneigdheid. Allereerst wordt gebruik gemaakt van twee testcores die tijdens het medische onderzoek zijn vastgesteld. Het gaat om maten voor psychische stabiliteit en intelligentie, waarop de volgende scores konden worden behaald: 1 (zeer goed), 2 (goed), 3 (redelijk), 4 (slecht) en 5 (zeer slecht). Voor een aantal analyses zijn deze variabelen gedichotomiseerd. Daarbij hebben de categorieën 1, 2, 3 en 4 de waarde 0 (hoge intelligentie / hoge psychische stabiliteit) gekregen en categorie 5 de waarde 1 (lage intelligentie / lage psychische stabiliteit). Hier is voor gekozen omdat alleen personen met een score van 5 definitief werden afgekeurd voor de dienst. Bovendien is het zo dat geen enkele onderzoekspersoon de score 4 heeft behaald en het maakt dus in feite niet uit of aan deze score de waarde 0 of 1 wordt toegekend.

Daarnaast is een maat voor cognitieve vaardigheden als persoonskenmerk in de analyses meegenomen. Voor deze maat is het gemiddelde berekend van de scores die behaald zijn op een aantal testen die tijdens het tweede deel van de keuring zijn afgenomen. Het gaat om de scores op de volgende gestandaardiseerde testen: intelligentie, praktisch inzicht, wiskunde, taal en algemene ontwikkeling. Op deze afzonderlijke testen konden de volgende scores worden behaald: 1 (zeer goed), 2 (goed), 3 (redelijk goed), 4 (matig), 5 (slecht) en 6 (zeer slecht). Het gemiddelde van de behaalde scores varieert dus ook van 1 tot 6. In een aantal gevallen is deze maat als dummy in de analyses meegenomen. De categorieën 1, 2, 3 en 4 hebben daarbij de waarde 0 (goede cognitieve vaardigheden) gekregen en de categorieën 5 en 6 de waarde 1 (slechte cognitieve vaardigheden). Een andere variabele die als persoonskenmerk gebruikt had kunnen worden, is de hoogst behaalde opleiding op het moment van de keuring. Deze variabele is echter niet meegenomen in de analyses, omdat voor meer dan de helft van de onderzoekspersonen geen gegevens over behaalde opleidingen zijn ingevuld op de B-kaarten.

Bovendien zijn de personen voor wie de hoogst behaalde opleiding wel bekend is allemaal goedgekeurd voor de dienst. Voor deze personen is de kans groot dat zij ook daadwerkelijk in dienst zijn geweest. De variabele is dus niet goed bruikbaar om het effect van persoonskenmerken op het al dan niet in dienst gaan vast te stellen. Opleiding correleert vrij hoog met de maat voor cognitieve vaardigheden en dat maakt het minder erg dat deze variabele uit de analyses moet worden gehouden.

Tot slot wordt in navolging van Blokland & Nieuwbeerta (2004b) een indicator voor probleemgedrag tijdens de jeugd als persoonskenmerk in een aantal analyses meegenomen. Typologische theoretici veronderstellen namelijk dat een vroege start van probleemgedrag voorspellend is voor de persistentie van dit gedrag (Moffitt, 1997). Probleemgedrag tijdens de jeugd is hier geoperationaliseerd door het totale aantal delicten voor de leeftijd van 18 jaar in kaart te brengen. Er is gekozen voor de leeftijd van 18 jaar omdat op deze manier iemands criminele geneigdheid voor de dienstdienst het beste gemeten worden. De meeste jongens gingen namelijk op of na hun 18e levensjaar in dienst. Bij een aantal bivariate analyses is deze variabele als dummy gebruikt en heeft dan de waarde 0 als iemand voor de leeftijd van 18 jaar nog niet is veroordeeld (late starter) en de waarde 1 als iemand één keer of vaker is veroordeeld voor de leeftijd van 18 jaar (vroege starter).

4.3 Methode van dataverwerking en analyse

Om de ontwikkelingen in het aantal veroordelingen over de levensloop te kunnen analyseren, is allereerst een persoonperiode-bestand geconstrueerd. Elke dataregel in dit bestand bevat informatie over een bepaald jaar in het leven van een persoon, zoals het aantal veroordelingen voor verschillende soorten misdrijven en alle relevante kenmerken van levensomstandigheden in dat jaar. Voor de 899 onderzoekspersonen zijn in totaal gegevens over 36.307 jaren bekend. Het persoonperiode-bestand zal met name gebruikt worden om de latente-klassenanalyses uit te voeren. Daarnaast zal voor de meer eenvoudige analyses gebruik worden gemaakt van een 'gewoon' personen-bestand waarbij voor elke persoon slechts een regel in het bestand is opgenomen. Ontwikkelingen in de tijd zijn met behulp van dit laatste bestand dus niet vast te stellen.

De beschrijvende analyses zullen gebaseerd zijn op alle 899 onderzoekspersonen. Voor de beantwoording van de verklarende onderzoeksvragen zal daarentegen gebruik worden gemaakt van een kleiner aantal onderzoekspersonen. Bij deze analyses zullen namelijk niet alleen criminele carrière-gegevens gebruikt worden, maar ook gegevens over de militaire dienst en persoonskenmerken. Voor personen die voor 1940 of na 1958 geboren werden, zijn in veel gevallen geen keuringskaarten of militaire dienstdossiers teruggevonden. Vanwege het grote aantal missings is besloten om de verklarende analyses te beperken tot personen die in de periode 1940-1958 geboren zijn. Voor 54 van deze 514 personen (11 procent) zijn geen gegevens teruggevonden in het archief in Kerkrade. B-kaarten zijn gevonden voor 270 personen, militaire dienstdossiers voor 60 personen en voor 116 personen waren beide soorten gegevens beschikbaar. Tot slot is voor 14 personen alleen een broederdienstkaart teruggevonden. Er resteert dus een groep van 460 onderzoekspersonen (514 – 54), waarvoor over 18.160 jaren gegevens beschikbaar zijn. Afhankelijk van de onderzoeksvraag en het type analyse zullen voor deze personen gegevens over persoonskenmerken en / of de militaire dienst bekend moeten zijn. Dit betekent dat het aantal onderzoekspersonen per analyse zal verschillen en meestal kleiner zal zijn dan 460. Zo kunnen alleen de personen die gekeurd zijn en voor wie de B-kaarten volledig zijn ingevuld, meegenomen worden in de analyses waarbij gekeken wordt naar de invloed van persoonskenmerken.

In navolging van Blokland en Nieuwbeerta wordt bij de analyses gecontroleerd voor een aantal andere factoren die van invloed zouden kunnen zijn op het verloop van de criminele carrière. Allereerst wordt rekening gehouden met de mogelijke effecten van leeftijd. Een criminele carrière kan worden gezien als de ontwikkeling in het plegen van delicten over de levensloop en leeftijd vormt daarmee een essentieel onderdeel van het begrip. Dat dit inderdaad het geval is blijkt uit het feit dat in verschillende onderzoeken een afname van crimineel gedrag met het toenemen van de leeftijd wordt gevonden. Door niet te controleren voor leeftijd zou er onterecht een effect aan de dienst kunnen worden toegekend.

Bij het analyseren van de veranderingen in crimineel gedrag over het leven is het daarnaast van belang om te controleren voor de mogelijkheid dat een persoon geen delicten meer pleegt omdat hij hier door detentie of overlijden niet meer toe in staat is. Uit eerder onderzoek is bekend dat het niet controleren voor detentie het geschatte verloop van het criminele gedrag kan beïnvloeden. De daling van het criminele gedrag kan overschat worden wanneer frequent actieve daders (als gevolg van hun criminele verleden) op latere leeftijd langer gedetineerd worden. Daarom is een variabele aangemaakt die aangeeft in hoeverre een persoon dat betreffende jaar 'vrij' was om delicten te plegen. Deze variabele heeft voor elk jaar een waarde tussen de 0 en de 1 en geeft de proportie van een jaar aan dat iemand niet gedetineerd zit.¹⁶ Ook door het overlijden van actieve daders kan de daling groter lijken dan daadwerkelijk het geval is (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b). Daarom zijn alle jaren waarin personen al meer dan 180 dagen overleden waren uit het persoonperiode-bestand verwijderd.

Om de verschillende onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zullen zowel bivariate als multivariate analyses uitgevoerd worden. Bij de beantwoording van de verklarende onderzoeksvragen zal bovendien gebruik worden gemaakt van een specifieke vorm van latente trekmodellen, de zogeheten latente-klassenmodellen. Binnen latente-klassenmodellen is het mogelijk om rekening te houden met de geneste structuur van de data (jaren binnen individuen). Zowel individuele verschillen in de kans op crimineel gedrag, als effecten van veranderingen in levensomstandigheden op de ontwikkeling van crimineel gedrag kunnen met deze techniek in kaart worden gebracht. De analyses zullen worden uitgevoerd met behulp van het programma Latent GOLD van Vermunt en Magidson (2005).

Er wordt gebruik gemaakt van latente-klassenanalyse omdat met deze techniek correlaties tussen delicten op verschillende leeftijden in kaart kunnen worden gebracht. Zoals uit de vorige hoofdstukken naar voren is gekomen, kan zowel op theoretisch als empirisch gebied ondersteuning worden gevonden voor het bestaan van positieve correlaties tussen het aantal delicten waarvoor eenzelfde persoon op verschillende leeftijden veroordeeld wordt. Latente trekmodellen zijn statistische modellen waarbij een dergelijke samenhang wordt gemodelleerd door middel van een latente variabele. De variabele kan worden gezien als een niet direct meetbaar persoonskenmerk waarmee de samenhang tussen de manifeste variabelen wordt verklaard. In de analyses die voor deze scriptie uitgevoerd zullen worden, vormt het aantal feiten waar men gedurende een jaar voor veroordeeld wordt de manifeste variabele. Het verwachte aantal feiten waarvoor men veroordeeld wordt hangt af van de waarde van de latente variabele en van de leeftijd, maar gegeven de latente variabele zijn de aantallen feiten op verschillende leeftijden onafhankelijk van elkaar.

Het latente trekmodel wordt in deze scriptie op drie manieren gespecificeerd. Ten eerste zal gebruik worden gemaakt van een discrete latente variabele van een nominaal meetniveau. Modellen met een dergelijke latente variabele worden latente-klassenmodellen genoemd (Magidson & Vermunt, 2004). In plaats van waarden van de latente trek wordt bij dit soort modellen ook wel gesproken over latente klassen.

---

¹⁶ De waarde van de variabele is nooit lager dan 0,019444, wat overeenkomt met 1 week vrij. Dit is allereerst gedaan omdat gedetineerden in Nederland tijdens hun detentie op verlof kunnen gaan. Daarnaast is het zo dat de methode waarmee gecontroleerd voor detentie niet werkt wanneer de variabele een waarde zou hebben van 0.

Een belangrijk onderdeel van latente-klassenanalyse is de bepaling van het kleinste aantal klassen waarmee de geobserveerde associatie tussen de manifeste variabelen goed verklaard kan worden. Er wordt begonnen met het schatten van een model met één klasse, waarbij de nulhypothese luidt dat er wederzijdse onafhankelijkheid bestaat tussen de manifeste variabelen. Wanneer het model niet goed past, wordt vervolgens een model met twee klassen geschat. Het aantal klassen wordt net zolang verhoogd tot het meest eenvoudige model wordt gevonden dat voorziet in een adequate passing. Het model dat op deze manier ontstaat dient als basis voor eventuele verdere analyses.

Ten tweede zal gebruik worden gemaakt van een specifieke vorm van latente-klassenmodellen, namelijk modellen waarbij de afhankelijke variabele het aantal gebeurtenissen van een bepaalde soort aangeeft. Er wordt van uitgegaan dat dit aantal gedeeltelijk met behulp van onafhankelijke variabelen verklaard kan worden. Door het gebruik van onafhankelijke variabelen ontstaat een soort regressiemodel, waarbinnen in dit geval negatief binomiale regressie zal worden toegepast. Bij negatief binomiaal modellen wordt een lineair model geschat voor de logaritme van het verwachte aantal gebeurtenissen. Gegeven de waarden van de latente trek en de onafhankelijke variabelen heeft dit aantal een negatief binomiale verdeling.

Omdat hier met aantallen gewerkt wordt, zou 'gewone' lineaire regressieanalyse om verschillende redenen niet geschikt zijn. Allereerst kunnen daarmee negatieve waarden voorspeld worden, terwijl dit niet mogelijk is wanneer de afhankelijke variabele een optelsom is van het aantal feiten waarvoor men veroordeeld is. Daarnaast wordt bij deze data niet voldaan aan de assumptie dat voor willekeurig gekozen waarden op de predictorvariabelen de residuen normaal verdeeld zijn met een verwachte waarde gelijk aan nul en een variantie gelijk aan σ^2 (Siero, 1994). Er is sprake van heteroscedasticiteit en niet-normaliteit en dat zou leiden tot vertekeningen in de standaardfouten van de regressieschattingen. Hoewel Poisson-modellen in dit geval meer accuraat zouden zijn dan modellen met normale verdelingen (de voorspelde waarden zijn positief en heteroscedasticiteit is toegestaan), kunnen ook deze modellen beter niet gebruikt worden om de data te analyseren. Poisson-modellen impliceren dat de variantie en het gemiddelde van de afhankelijke variabele aan elkaar gelijk zijn. Bij deze data is echter sprake van overdispersie: de variantie is groter dan het gemiddelde. Overdispersie zou leiden tot een onderschatting van de standaardfouten in het Poisson-model (Allen, 2000; Blokland & Nieuwbeerta, 2004b). Het probleem van overdispersie wordt in negatief binomiaal modellen opgelost door middel van een extra parameter die expliciet aangeeft hoeveel de variantie afwijkt van het gemiddelde.

De derde specificatie heeft betrekking op de leeftijdsafhankelijkheid in het basismodel. Het bepalen van het meest adequate basismodel komt in dit geval neer op het schatten van het aantal veroordelingen als een functie van de leeftijd. Het verband tussen leeftijd en criminaliteit blijkt niet lineair te zijn (zie figuur 5.1). In dit onderzoek zal daarom worden aangenomen dat voor een gegeven latente variabele de logaritme van het verwachte aantal veroordelingen als een spline-functie afhangt van de leeftijd. Splines worden gedefinieerd als functies die polynomen zijn op intervallen. De grenzen tussen de intervallen, de zogenoemde knopen, worden zo vastgesteld dat zij een goede benadering van de data geven. Een bijzonder kenmerk van splines is dat de polynomen op zo'n manier worden berekend dat de overgang bij de knopen glad verloopt. In dit onderzoek worden zogeheten cubische splines gebruikt. Dat zijn functies die tussen de knopen derdegraads polynomen zijn. Om ervoor te zorgen dat de overgang bij de knopen glad verloopt, hebben zij in de knopen continue tweede-orde afgeleiden (Snijders & Bosker, 1999: 189). De functie die gebruikt zal worden om het basismodel te schatten is een cubische spline met knopen bij 20, 30 en 40 jaar. De knopen komen overeen met de leeftijden waarop de leeftijd/criminaliteitscurve (figuur 5.1) van richting verandert. De functie ziet er als volgt uit:

$$\text{Log}(\lambda_{itk}) = \beta_{0k} + \beta_{1k} * (\text{leeftijd})_{it} + \beta_{2k} * (\text{leeftijd}^2)_{it} + \beta_{3k} * (\text{leeftijd}^3)_{it} + \beta_{4k} * (|\text{leeftijd} - 20|^3)_{it} + \beta_{5k} * (|\text{leeftijd} - 30|^3)_{it} + \beta_{6k} * (|\text{leeftijd} - 40|^3)_{it}$$

Hierbij staat λ_{ik} voor het voorspelde aantal veroordelingen voor persoon i op tijdstip t gegeven lidmaatschap in groep (latente klasse) k . β_{0k} , β_{1k} , β_{2k} , β_{3k} , β_{4k} , β_{5k} en β_{6k} geven de geschatte relatie tussen leeftijd en criminaliteit weer. Het subscript k betekent dat deze relatie kan verschillen over de k groepen. Voor iedere groep worden andere ontwikkelingspaden geschat en daarbij wordt voor elke k aangenomen dat de opeenvolgende waarden van λ_{ik} onafhankelijk zijn. $Leeftijd_{it}$ is de leeftijd van persoon i op tijdstip t , $leeftijd_{it}^2$ de leeftijd op tijdstip t in het kwadraat en $leeftijd_{it}^3$ de derde macht van leeftijd op tijdstip t voor persoon i . $|leeftijd - 20|_{it}^3$, $|leeftijd - 30|_{it}^3$ en $|leeftijd - 40|_{it}^3$ zijn zogenaemde spline-termen, waarmee het latente-klassenmodel dat Blokland et al. (2004) gebruiken verder wordt uitgebreid. Door bij de splines gebruik te maken van absolute waarden, geeft het model een betere schatting van het verloop van de criminele carrières over het leven. Hierdoor verdwijnt het probleem dat het aantal veroordelingen op latere leeftijd plotseling onterecht gaat stijgen, zoals dat bij Blokland, Nagin en Nieuwbeerta het geval is.

Bij het schatten van de ontwikkelingspaden wordt verder rekening gehouden met periodes van detentie en met het overlijden van de onderzoekspersonen. Op deze manier wordt het ontwikkelingspad van een persoon geschat op basis van de jaren waarin deze ook daadwerkelijk het risico loopt om veroordeeld te worden. Verder is het in Latent GOLD eveneens mogelijk om bij het uitvoeren van de analyses rekening te houden met de wegingsfactoren, zoals beschreven in paragraaf 4.1.1.¹⁷ Na het schatten van het meest adequate model bestaat de volgende stap uit het verwijderen van de niet-significante spline-termen. De resultaten van de verschillende stappen die zijn uitgevoerd om het basismodel te schatten, zullen worden besproken in paragraaf 5.1.2. Naast leeftijdseffecten zullen bij de verklarende analyses ook persoonskenmerken en gegevens over de militaire dienst als predictoren aan het model worden toegevoegd.

Er is tot slot ook aan gedacht om de latente-klassenanalyses uit te voeren voor verschillende cohorten binnen de steekproef. Anders dan in een geboortecohort is de leeftijdsverdeling binnen de steekproef van 899 onderzoekspersonen namelijk breed en scheef. De leeftijd in 1977 varieert van 13 tot 63 jaar, met een gemiddelde van 28 jaar. Aangezien in Nederland vanaf de leeftijd van 12 jaar strafrechtelijke vervolging mogelijk is, beslaan de criminele carrières van de totale steekproef de periode vanaf 1914 tot en met het jaar 2002. In deze periode zijn belangrijke historische veranderingen waar te nemen in de wijze waarop tegen criminaliteit wordt aangekeken, hoe (vaak) misdaden worden opgespoord en de straffen die worden uitgedeeld. Zo is de geregistreerde criminaliteit in die tijd bijvoorbeeld vertienvoudigd (Van der Heide & Eggen, 2003). Blokland et al. (2004) geven aan dat deze veranderingen gevolgen zouden kunnen hebben voor het aantal en de vorm van de ontwikkelingspaden die gevonden worden. Er zouden bijvoorbeeld nieuwe dadertypen kunnen ontstaan die eerder niet voorkwamen of de verdeling van het aantal personen over de verschillende dadertypen zou kunnen veranderen. Om rekening te houden met deze periode-effecten hebben zij de totale steekproef in drie cohorten verdeeld en per steekproef aparte analyses uitgevoerd. De resultaten van de analyses op de verschillende cohorten bleken echter in hoge mate vergelijkbaar met die op het totale cohort. Daarom is besloten om voor deze scriptie geen aparte cohort-analyses uit te voeren.

---

¹⁷ In Latent GOLD is gekozen voor de optie 'inactive' voor sampling weights (steekproefgewichten). Daarbij wordt gebruik gemaakt van de tweetraps-schattingmethode die beschreven is in het artikel van Vermunt (2002b). Daarnaast is ervoor gekozen om de gewichten in Latent GOLD opnieuw te schalen. Dit houdt in dat de steekproefgewichten worden vermenigvuldigd met een constante, waardoor de som van de gewichten gelijk wordt aan de omvang van de ongewogen steekproef.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen per onderzoeksvraag de resultaten van de analyses besproken worden. De meeste aandacht zal daarbij besteed worden aan het beantwoorden van de verklarende onderzoeksvragen. In paragraaf 5.1 zal allereerst met behulp van beschrijvende analyses onderzocht worden hoe de criminele carrières over het leven verlopen. Om eventuele invloeden van persoonskenmerken en de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’ op crimineel gedrag vast te kunnen stellen, is het noodzakelijk dat er variatie zit in het verloop van deze criminele carrières. Er zal gekeken worden naar de leeftijd waarop begonnen wordt met het vertonen van crimineel gedrag en naar de leeftijd waarop de criminele carrières weer worden beëindigd. Daarnaast zal achterhaald worden hoeveel en wat voor soort delicten gedurende het criminele leven gepleegd worden. In het tweede deel van deze paragraaf zal ook onderzocht worden of er uiteenlopende typen daders te onderscheiden zijn die verschillen in de ontwikkeling van hun criminele gedrag over de levensloop. Het model dat uit deze analyses naar voren komt, zal als basis dienen voor het beantwoorden van de verklarende onderzoeksvragen. De resultaten van de verklarende analyses zullen besproken worden in de paragrafen 5.2 tot en met 5.5. Achtereenvolgens zal gekeken worden naar de invloed van persoonskenmerken, levensloopgebeurtenissen en naar mogelijke interactie-effecten tussen persoonskenmerken en levensloopgebeurtenissen. Er wordt hier dus een andere volgorde aangehouden dan bij de onderzoeksvragen (paragraaf 1.3) en hypothesen (paragraaf 3.3) het geval was. De reden dat eerst naar de invloed van persoonskenmerken zal worden gekeken, is dat op deze manier vastgesteld kan worden of het inderdaad noodzakelijk is om bij het analyseren van het effect van de dienst de verschillende persoonskenmerken als controlevariabele in de analyses mee te nemen. Zoals in paragraaf 1.3 al is aangegeven, zal bij de verklarende analyses geen onderscheid gemaakt worden naar type delict. Daarnaast zullen deze analyses gebaseerd zijn op een kleiner aantal onderzoekspersonen (zie paragraaf 4.3).

5.1 Het verloop van de criminele carrières over het leven

De beschrijvende onderzoeksvraag waarop in deze paragraaf een antwoord gezocht zal worden luidt als volgt: hoe verlopen de criminele carrières van de veroordeelden over het leven?

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn drie deelvragen geformuleerd:

- Op welke leeftijd beginnen ze hun criminele carrière en wanneer beëindigen zij die weer?
- Voor hoeveel strafbare feiten worden zij gedurende hun criminele carrière veroordeeld?
- Voor wat voor soort strafbare feiten worden zij veroordeeld?

In paragraaf 5.1.1 zullen voor elke deelvraag de resultaten van de analyses besproken worden. Na het beantwoorden van de verschillende deelvragen, zal in paragraaf 5.1.2 ingegaan worden op het basismodel dat in Latent GOLD gebruikt zal worden om een aantal van de verklarende onderzoeksvragen te beantwoorden.

5.1.1 Beschrijvende onderzoeksvragen

Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden is gekeken naar de leeftijd waarop gestart wordt met de criminele carrière en naar de leeftijd waarop de criminele carrière weer wordt beëindigd. Voor een aantal onderzoekspersonen kon geen startleeftijd worden bepaald. Dit zijn personen die in 1977 niet veroordeeld zijn, omdat hun zaak werd geseponneerd (zie paragraaf 4.1.1). Bovendien hebben zij ook voor of na die tijd geen misdrijven gepleegd die bestraft werden met een veroordeling.

Uit de onderstaande tabel komt naar voren dat het merendeel van de onderzoekspersonen voor de leeftijd van 25 jaar voor het eerst veroordeeld werd. Iets minder dan de helft kreeg zelfs voor de leeftijd van 20 jaar al een eerste veroordeling. Slechts een klein aantal personen werd na het bereiken van de leeftijd van 45 jaar nog voor het eerst veroordeeld.

Zoals bij de operationalisering van het begrip al is aangegeven (paragraaf 4.2), is bij het bepalen van de leeftijd waarop iemand stopt met het overtreden van de wet de voorwaarde gesteld dat de periode van het stopjaar tot het einde van de studie minimaal vijf jaar bedraagt. Alleen personen die voor het laatst in 1997 of in de jaren daarvoor veroordeeld werden, kunnen volgens deze definitie gestopt zijn met hun criminele carrière. Hierdoor is het aantal personen waarvoor een stopleeftijd bepaald kon worden kleiner dan het aantal personen waarvan de startleeftijd vastgesteld is. Tabel 5.1.1 laat zien dat voor de leeftijd van 20 jaar weinig personen al weer gestopt zijn met hun criminele carrière. De helft van de onderzoekspersonen stopt pas wanneer zij 35 jaar of ouder zijn geworden.

Tabel 5.1.1 Startleeftijd en stopleeftijd criminele carrières (n = 899)

Startleeftijd	Percentage	Stopleeftijd	Percentage
12 – 15 jaar	7,7	12 – 15 jaar	0,7
15 – 20 jaar	39,7	15 – 20 jaar	7,4
20 – 25 jaar	21,8	20 – 25 jaar	11,5
25 – 30 jaar	9,8	25 – 30 jaar	9,2
30 – 35 jaar	7,3	30 – 35 jaar	12,8
35 – 40 jaar	4,1	35 – 40 jaar	8,2
40 – 45 jaar	3,2	40 – 45 jaar	11,0
45 – 50 jaar	1,3	45 – 50 jaar	6,6
50 – 55 jaar	1,3	50 – 55 jaar	5,2
55 jaar of ouder	1,2	55 jaar of ouder	8,1
Onbekend	2,7	Onbekend	19,3
Totaal	100,0	Totaal	100,0
Gemiddelde leeftijd	23,0	Gemiddelde leeftijd	35,6
Standaarddeviatie	9,3	Standaarddeviatie	12,7

Wanneer startleeftijd en stopleeftijd in een kruistabel tegen elkaar worden afgezet, dan komt naar voren dat degenen die laat starten logischerwijs ook op latere leeftijd hun laatste veroordeling krijgen. Onder de personen die al voor de leeftijd van 20 jaar voor het eerst veroordeeld worden, blijkt zich echter ook een grote groep te bevinden die gedurende de late volwassenheid nog steeds actief is op crimineel gebied.

De tweede deelvraag is gericht op het achterhalen van het aantal feiten waar de onderzoekspersonen gedurende hun criminele carrière voor veroordeeld worden. Per jaar blijkt dit aantal uiteen te lopen van 0 tot 26 met een gemiddelde van 0,2 en standaarddeviatie van 0,7. Het aantal feiten waar men gedurende het hele leven voor veroordeeld wordt, blijkt te variëren van 0 tot 111 met een gemiddelde van 8,4 en een standaarddeviatie van 12,3. De standaarddeviaties zijn steeds groter dan de gemiddelden. Dit duidt op grote verschillen tussen personen in het gemiddelde aantal feiten waarvoor zij per jaar en gedurende hun leven veroordeeld worden. In tabel 5.1.2 is de frequentieverdeling weergegeven van het totale aantal feiten waarvoor men gedurende het leven veroordeeld wordt. Het aantal strafbare feiten is daarbij in zeven categorieën verdeeld. Per categorie wordt niet alleen het aantal personen weergegeven dat in de desbetreffende categorie valt, maar ook het totale aantal feiten waar zij als categorie voor veroordeeld zijn.

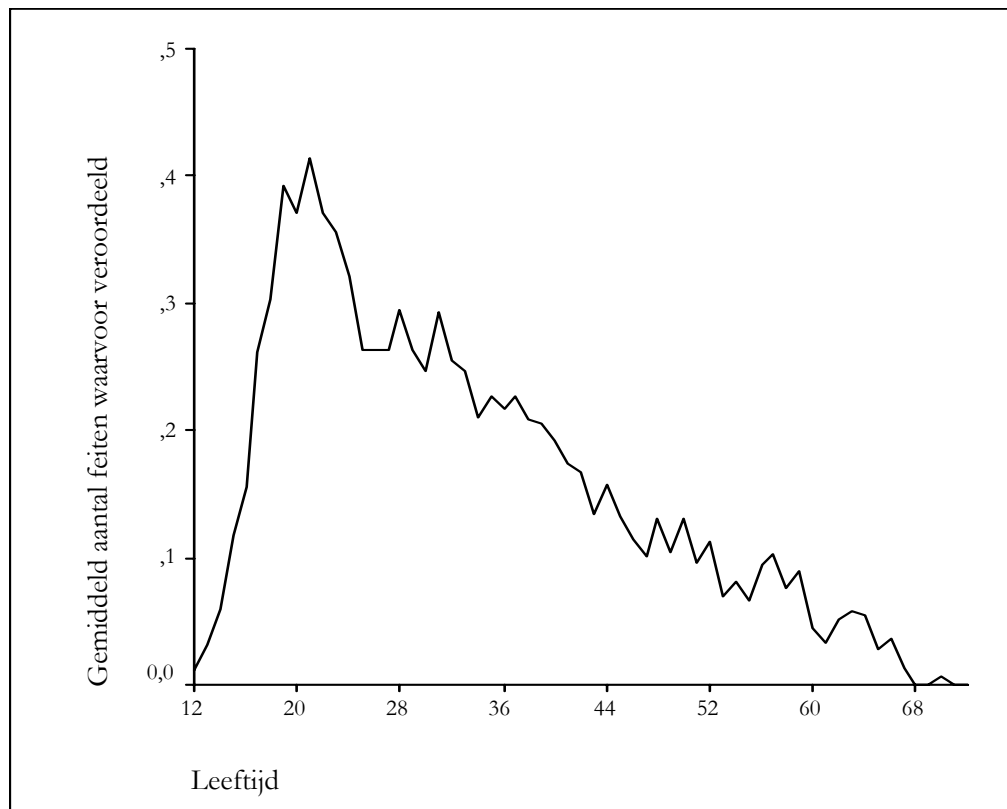

Tabel 5.1.2 Het totale aantal feiten waarvoor men veroordeeld is gedurende de criminele carrière (n = 899)

Totaal aantal feiten per persoon	Aantal personen	Percentage	Totaal aantal feiten	Percentage
0	24	2,7	0	0,0
1 – 2	308	34,3	434	5,8
3 – 4	142	15,8	487	6,5
5 – 10	220	24,5	1558	20,9
11 – 20	109	12,1	1570	21,1
21 – 40	70	7,8	1918	25,8
> 40	25	2,8	1482	19,9
Totaal	899	100,0	7449	100,0

Uit de bovenstaande tabel komt naar voren dat het grootste gedeelte van de onderzoekspersonen minder dan vijf keer veroordeeld is gedurende de hele criminele carrière. Er blijkt echter ook een kleine groep te bestaan (ongeveer 10 procent) die verantwoordelijk is voor bijna 50 procent van het totale aantal feiten waarop een veroordeling volgt.

Om een duidelijker beeld te krijgen van het verloop van de criminele carrières over het leven zal in figuur 5.1 de leeftijd/criminaliteitscurve voor de gewogen steekproef van 899 onderzoekspersonen worden weergegeven. Deze curve is verkregen door per jaar alle individuele veroordelingsgeschiedenissen bij elkaar op te tellen en vervolgens het gemiddelde te berekenen.

Figuur 5.1.1 Geaggregeerde leeftijd/criminaliteitscurve gebaseerd op het verloop van individuele criminele carrières (n = 899)

Uit de figuur blijkt dat criminaliteit sterk stijgt gedurende de adolescentie met een piek rond de leeftijd van 20 jaar. Op deze piekleeftijd worden personen voor gemiddeld 0,4 feiten veroordeeld. Na de stijging volgt een geleidelijk daling gedurende de volwassenheid. Uit tabel 5.1.2 is al naar voren gekomen dat er grote verschillen zijn tussen personen in het aantal delicten dat zij plegen gedurende hun leven. In paragraaf 5.1.2 zal dit grafisch worden weergegeven door de leeftijd/criminaliteitscurve op te splitsen in een aantal curves die een verschillend verloop kennen voor uiteenlopende dadertypen.

Voor het beantwoorden van de derde deelvraag is het noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen de soorten delicten die gepleegd worden door de veroordeelden. Uit de onderstaande tabel komt naar voren dat personen vooral veroordeeld worden voor vermogensfeiten; gemiddeld ongeveer drie gedurende het leven. Verder blijken veroordelingen wegens geweldsfeiten, vernieling en openbare orde feiten en verkeersfeiten eveneens vaak voor te komen. De standaarddeviaties laten zien dat er tussen personen grote verschillen bestaan in het aantal keren dat zij voor de verschillende soorten feiten veroordeeld worden.

Tabel 5.1.3 Het gemiddelde aantal feiten waarvoor men veroordeeld is uitgesplitst naar type delict (n = 899)

	Gemiddeld aantal feiten	Standaarddeviatie
Strafrechtelijke feiten		
Geweld	1,01	2,12
Vermogen	3,33	7,84
Vernieling en openbare orde	0,88	1,92
Overig strafrechtelijk	0,08	0,32
Niet-strafrechtelijke feiten		
Verkeer	1,69	2,60
Drugs	0,33	1,60
Wapen	0,27	0,87
Overig niet-strafrechtelijk	0,80	1,74

Vervolgens is ook voor deze onderzoeksvraag een onderverdeling gemaakt naar de verschillende leeftijdscategorieën. De overige strafrechtelijke feiten en overige niet-strafrechtelijke feiten zijn daarbij samengevoegd tot een categorie. Zoals uit de laatste kolom van tabel 5.1.4 naar voren komt, wordt met het toenemen van de leeftijd het aantal onderzoekspersonen waarop de gemiddelden zijn gebaseerd steeds kleiner. Dit komt allereerst doordat er gebruik wordt gemaakt van rechtsgecensureerde data; er zijn slechts gegevens bekend vanaf het twaalfde levensjaar tot en met de leeftijd die de onderzoekspersonen in het jaar 2002 hebben bereikt. Daarnaast wordt met het toenemen van de leeftijd de kans groter dat personen uitvallen doordat zij in de tussentijd zijn overleden.

Tabel 5.1.4 Het gemiddelde aantal feiten waarvoor men veroordeeld is per leeftijdscategorie uitgesplitst naar type delict

Leeftijd	Gemiddeld aantal feiten							
	Geweld	Vermogen	Vernieling en openbare orde	Verkeer	Drugs	Wapen	Overig	
12 – 15 jaar	0,00	0,09	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	n = 899
15 – 20 jaar	0,13	0,76	0,15	0,10	0,01	0,00	0,07	n = 899
20 – 25 jaar	0,23	0,81	0,23	0,33	0,04	0,04	0,15	n = 899
25 – 30 jaar	0,18	0,51	0,14	0,26	0,07	0,05	0,14	n = 896
30 – 35 jaar	0,16	0,43	0,11	0,27	0,08	0,06	0,14	n = 892
35 – 40 jaar	0,17	0,32	0,11	0,25	0,06	0,04	0,14	n = 884
40 – 45 jaar	0,07	0,23	0,05	0,24	0,05	0,03	0,11	n = 868
45 – 50 jaar	0,05	0,12	0,06	0,13	0,04	0,02	0,08	n = 714
50 – 55 jaar	0,04	0,12	0,04	0,14	0,01	0,03	0,07	n = 467
55 jaar of ouder	0,06	0,12	0,03	0,20	0,01	0,01	0,09	n = 348

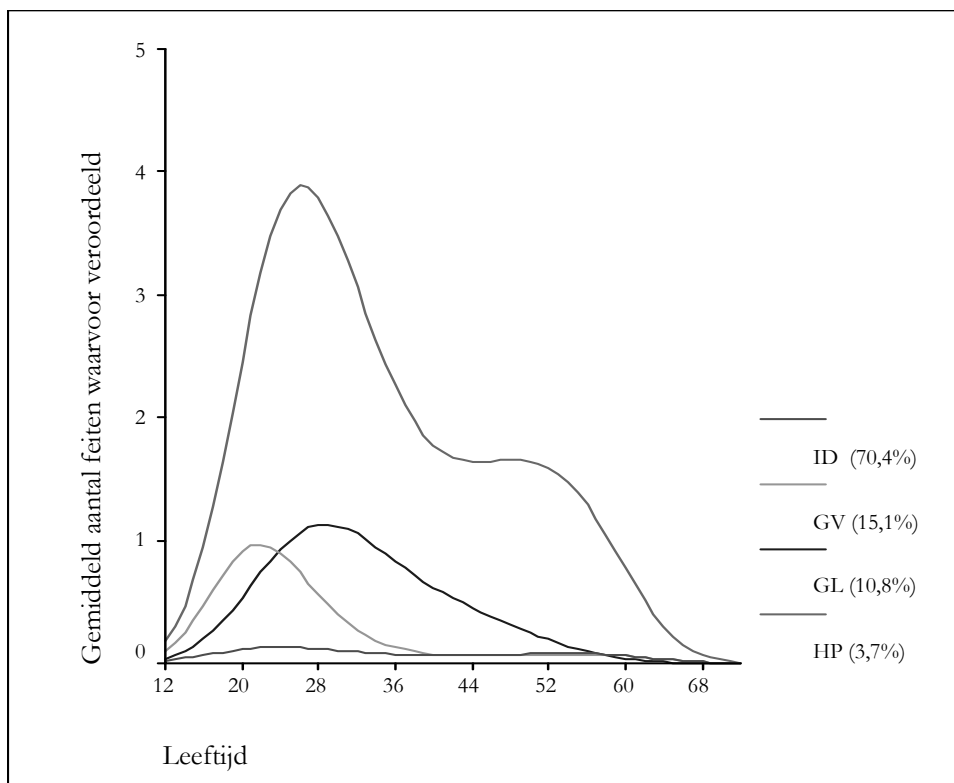
Tabel 5.1.4 laat zien dat in alle leeftijdscategorieën veroordelingen wegens vermogensfeiten gemiddeld het vaakst voorkomen. Bij personen die al voor de leeftijd van 15 jaar veroordeeld worden, blijkt het te gaan om vermogensdelicten en vernieling en openbare orde delicten. Vanaf de leeftijd van 20 jaar vormen ook verkeersdelicten een aanzienlijk deel van het gemiddelde aantal feiten waarvoor men veroordeeld wordt. Drugsdelicten komen vooral voor in de leeftijdscategorie van 25 tot 35 jaar. Veroordelingen wegens wapenfeiten blijken zich pas voor te doen na het bereiken van de leeftijd van 20 jaar. Naarmate personen ouder worden, plegen zij gemiddeld minder geweldsdelicten en minder delicten op het terrein van vernieling en openbare orde. Het aantal veroordelingen wegens vermogensfeiten en verkeersfeiten blijft daarentegen relatief hoog.

5.1.2 Basismodel Latent GOLD

Een aantal van de verklarende onderzoeksvragen zullen beantwoord worden met behulp van latente-klassenanalyses. Om de analyses uit te kunnen voeren is het allereerst noodzakelijk om een model te schatten waarmee de relatie tussen leeftijd en criminaliteit op een zo goed mogelijke manier wordt weergegeven. Aan dit model zullen vervolgens variabelen worden toegevoegd om de effecten van de dienst en persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière te kunnen bepalen.

Met behulp van Latent Gold zijn een-, twee-, drie-, vier-, vijf- en zesgroepsmodellen geschat. Om het model te kunnen kiezen waarmee de data op de beste manier gerepresenteerd worden, is in eerste instantie gekeken naar het Bayesiaanse Informatie Criterium (BIC). Bij het bepalen van de waarde van het BIC wordt niet alleen rekening gehouden met de fit, maar ook met de zuinigheid van het model (aantal parameters). Een dalende BIC-waarde duidt erop dat het model steeds beter wordt (Magidson & Vermunt, 2004). Blokland et al. (2004) geven echter aan dat het BIC in sommige gevallen geen bruikbaar criterium is om het optimale aantal groepen te schatten. Ook bij deze data blijkt dat het geval te zijn. Bij het schatten van de verschillende modellen daalde het BIC namelijk steeds verder wanneer meer groepen werden toegevoegd. Om toch een keuze voor een van de modellen te kunnen maken, is ook meer inhoudelijk naar het verloop van de curves in de verschillende modellen gekeken.

Het verloop van de criminele carrières binnen het eengroepsmodel kwam bij benadering overeen met de leeftijd/criminaliteitcurve zoals weergegeven in figuur 5.1. Binnen het tweegroepsmodel werd hier een tweede groep aan toegevoegd die gedurende het leven niet¹⁸ of slechts een enkele keer veroordeeld wordt. Het driegroepsmodel voegde hier vervolgens een groep aan toe die een sterke toename van het aantal veroordelingen gedurende de adolescentie laat zien en waarvan het aantal veroordelingen ook gedurende het grootste deel van de verdere levensloop hoog blijft. Het viergroepsmodel splitste de eerste groep uit in een groep met een piekleeftijd rond de 20 jaar en een piekleeftijd rond de 30 jaar. Deze laatste groep gaat relatief lang door met het vertonen van crimineel gedrag en wordt bovendien op de piekleeftijd voor meer feiten veroordeeld. De verschillen tussen het viergroepsmodel aan de ene kant en de vijf- en zesgroepsmodellen aan de andere kant bleken gering te zijn. Zo deelde het vijfgroepsmodel de grote groep personen die nauwelijks veroordeeld zijn op in twee groepen die qua ontwikkeling weinig van elkaar verschillen. Met het zesgroepsmodel werd de kleine groep persistente daders in twee groepen verdeeld. Hoewel de ontwikkelingspaden van deze groepen enigszins uiteen blijken te lopen, is dit onderscheid bij deze data minder zinvol vanwege het kleine aantal onderzoekspersonen waarop de twee ontwikkelingspaden zijn gebaseerd. Dat het onderscheiden van vijf of zes groepen minder relevant is, blijkt ook uit het feit dat de BIC-waarde relatief weinig afneemt bij het vergroten van het aantal klassen (zie bijlage, pagina 101). Voor de verdere analyses zal daarom gebruik worden gemaakt van een viergroepsmodel. Na het kiezen van het beste model (het viergroepsmodel) zijn vervolgens de niet-significante spline-termen verwijderd (de knopen bij 20 en 30 jaar). Dit leverde de onderstaande figuur op.

Figuur 5.1.2 Geschatte ontwikkelingspaden op basis van een viergroepsmodel ($n = 899$)

¹⁸ Iets minder dan 3 procent van de onderzoekspersonen is nooit veroordeeld (zie tabel 5.1.1). Het gaat om personen van wie de strafzaak in 1977 werd geseponneerd. Ook hebben zij voor of na die tijd geen misdrijven gepleegd die bestraft werden met een veroordeling.

De eerste groep wordt gevormd door personen die hier incidentele daders (ID) zullen worden genoemd. Zij zijn na hun veroordeling in 1977 geen of slechts een enkele maal veroordeeld. Deze groep omvat 70,4 procent van het totale aantal onderzoekspersonen. De ontwikkelingspaden van de tweede en derde groep vertonen veel gelijkenis met de geaggregeerde leeftijd/criminaliteitscurve (figuur 5.1). De twee groepen verschillen met name in hun piekleeftijd en zullen achtereenvolgens gemiddeld-frequente daders met een vroege piekleeftijd (GV) en gemiddeld-frequente daders met een late piekleeftijd (GL) genoemd worden. Deze groepen omvatten respectievelijk 15,1 procent en 10,8 procent van het totale aantal onderzoekspersonen. De vierde groep vertoont vergeleken met de andere groepen een hoog gemiddeld aantal veroordelingen, met name tijdens de volwassenheid. De personen in deze groep worden hoog-frequente persistente daders (HP) genoemd. Zij vormen 3,7 procent van het totale aantal onderzoekspersonen. Hoewel de HP-daders lange tijd actief zijn op crimineel gebied, geldt ook voor deze groep dat het criminele gedrag uiteindelijk afneemt met de leeftijd.¹⁹ In Latent GOLD is het eveneens mogelijk om de individuele kans op groepslidmaatschap van elk van de vier onderscheiden klassen te schatten. Met behulp van de beschikbare gegevens wordt voor elke persoon voor alle vier de klassen de kans berekend dat hij daadwerkelijk tot de desbetreffende klasse zou behoren (de zogenoemde ‘posterior membership probabilities’). Op basis van deze individuele kansen wordt een persoon toegewezen aan de klasse waar hij de hoogste kans op lidmaatschap heeft. In de onderstaande tabel zijn de gemiddelde kansen op groepslidmaatschap weergegeven voor de steekproef van 899 onderzoekspersonen, waarbij de personen al zijn ingedeeld in de groep waar ze het beste bij passen.

Tabel 5.1.5 Gemiddelde groepslidmaatschapkansen voor het vier-groepsmodel (n = 899)

Toegewezen groep	Kans op groepslidmaatschap			
	ID	GV	GL	HP
Incidentele daders (ID)	0,96	0,03	0,01	0,00
Gemiddeld-frequent vroege piek (GV)	0,09	0,85	0,06	0,00
Gemiddeld-frequent late piek (GL)	0,02	0,04	0,91	0,03
Hoog-frequent persistent (HP)	0,00	0,01	0,06	0,93

Tabel 5.1.5 laat zien dat de gemiddelde kans op lidmaatschap van de groep waar een persoon aan toegewezen wordt hoog is, variërend van .85 tot .96. Dit biedt verdere ondersteuning voor de keuze voor het viergroepsmodel.

5.2 Selectie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst

Voordat het effect van de militaire dienst vastgesteld kan worden, zal in aansluiting bij de statische visie op crimineel gedrag eerst onderzocht worden of de groep personen die in dienst is geweest wellicht een selecte groep vormt. De tweede onderzoeksvraag die in deze scriptie centraal staat luidt namelijk: in hoeverre zijn persoonskenmerken, zoals gemeten tijdens de dienstkeuring, van invloed op het zich voordoen van de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’? Om deze vraag te beantwoorden zal de in paragraaf 3.3.2 geformuleerde hypothese getoetst worden dat jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid minder vaak in dienst gaan (hypothese 4).

¹⁹ Het plateau in de HP-groep bij 50 jaar is waarschijnlijk een artefact van de plaatsing van de knoop bij de leeftijd van 40 jaar.

Naast de persoonskenmerken die vastgesteld zijn tijdens de dienstkeuring zal ook een indicator voor probleemgedrag tijdens de jeugd als persoonskenmerk in de analyses worden meegenomen. Het gaat om het aantal feiten waarvoor men voor de leeftijd van 18 jaar veroordeeld is. Op basis van dit aantal kunnen personen worden aangeduid als een vroege of late starter (zie paragraaf 4.2). Allereerst wordt in de onderstaande tabel de samenhang tussen persoonskenmerken en de militaire dienst onderzocht door middel van bivariate analyses.

Tabel 5.2.1 *Samenhang tussen persoonskenmerken en het zich voordoen van de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst'*

	Wel in dienst geweest	Niet in dienst geweest
Hoge intelligentie	35,3%	64,7%
Lage intelligentie	0,0%	100,0%
	$\chi^2 = 35,2^{***}$ n = 341	
Hoge psychische stabiliteit	31,6%	68,4%
Lage psychische stabiliteit	0,0%	100,0%
	$\chi^2 = 17,5^{***}$ n = 341	
Goede cognitieve vaardigheden	48,5%	51,5%
Slechte cognitieve vaardigheden	12,1%	87,9%
	$\chi^2 = 34,5^{***}$ n = 268	
Late starter	32,7%	67,3%
Vroege starter	23,9%	76,1%
	$\chi^2 = 3,2^{\sim}$ n = 456	

$\sim p < .10$ *** $p < .001$

Uit tabel 5.2.1 blijkt dat persoonskenmerken inderdaad samenhangen met het feit of jongens al dan niet in dienst gaan. Personen met een lage intelligentie, een lage psychische stabiliteit en slechte cognitieve vaardigheden gaan minder vaak in dienst.²⁰ Hoewel personen met veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar (vroege starters) minder vaak in dienst gaan dan de late starters, blijkt het hier niet om een significant verband te gaan ($p = 0.07$). Over het geheel genomen bieden deze resultaten echter ondersteuning voor de hypothese dat jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid minder vaak in dienst gaan. Vervolgens zijn multivariate analyses uitgevoerd om vast te kunnen stellen in hoeverre persoonskenmerken van invloed zijn op het al dan niet in dienst gaan. Met behulp van multivariate analyses kan de invloed van een bepaald persoonskenmerk achterhaald worden, terwijl gecontroleerd wordt voor de invloed van de overige kenmerken in het model. In dit geval is gebruik gemaakt van logistische regressie, omdat de afhankelijke variabele uit twee categorieën bestaat (wel of niet in dienst geweest). De vraag die bij logistische regressie centraal staat is of met behulp van de onafhankelijke variabelen voorspeld kan worden in welke categorie van de afhankelijke variabele een bepaalde onderzoekspersoon terecht komt (Menard, 2001).

²⁰ Het feit dat alle jongens met een lage intelligentie of een lage psychische stabiliteit niet in dienst zijn geweest, wordt veroorzaakt door de manier waarop deze dichotome variabelen geoperationaliseerd zijn (zie paragraaf 5.2). Een lage intelligentie of een lage psychische stabiliteit betekent in dit geval dat tijdens de keuring een score van 5 (slecht) is behaald op de bijbehorende test. Met zo'n score werden jongens definitief afgekeurd voor de militaire dienst.

Er zijn verschillende analyses uitgevoerd, waarbij het model telkens met een persoonskenmerk werd uitgebreid. De resultaten zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 5.2.2 De invloed van persoonskenmerken op het zich voordoen van de levensloopgebeurtenis 'militaire dienst'

	B	Standaardfout	Odds ratio ²¹	t-waarde
Model 1 (n = 456)				
Intercept	-0,73	0,11	0,79	6,52***
Aantal veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar	-0,23	0,12	0,49	1,96*
Model 2 (n = 260)				
Intercept	4,35	0,82	77,73	5,30***
Intelligentie [†]	-1,69	0,54	0,18	3,11**
Psychische stabiliteit [†]	-1,27	0,34	0,28	3,71***
Cognitieve vaardigheden [†]	-0,29	0,17	0,75	1,74*
Aantal veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar	-0,01	0,15	0,99	0,04

† Een hogere score op dit persoonskenmerk staat respectievelijk voor een lagere intelligentie / een lagere psychische stabiliteit / slechtere cognitieve vaardigheden.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001 (eenzijdig)

Uit tabel 5.2.2 komt allereerst naar voren dat met het toenemen van het aantal veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar, de kans kleiner wordt dat jongens in dienst zijn geweest (model 1). Het aantal veroordelingen blijkt echter alleen een effect te hebben wanneer de andere persoonskenmerken niet in de analyses worden meegenomen. Het verdwijnen van dit significante effect ($p = 0.50$) in model 2 betekent dat de overige persoonskenmerken van invloed zijn op het aantal veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar. Het tweede model laat verder zien dat jongens minder vaak in dienst gaan, naarmate hun cognitieve vaardigheden slechter worden. Ook een lage intelligentie en een lage psychische stabiliteit blijken de kans op indiensttreding te doen verkleinen. De resultaten van deze multivariate analyse bieden eveneens ondersteuning voor de in paragraaf 3.3.2 geformuleerde hypothese dat jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid minder vaak in dienst gaan.

²¹ De odds om in dienst te gaan geeft de verhouding weer tussen de kans dat iemand wel in dienst gaat gedeeld door de kans dat iemand niet in dienst gaat. De odds heeft geen maximumwaarde, maar heeft net als een kans de minimumwaarde van 0. Wanneer de odds kleiner is dan 1 betekent dat in dit geval dat de kans om in dienst te gaan kleiner is dan de kans om niet in dienst te gaan voor de betreffende waarden van de onafhankelijke variabelen. De odds ratio ($\exp(B)$) geeft het getal aan waarmee de odds vermenigvuldigd moet worden wanneer de onafhankelijke variabele met één eenheid zou toenemen. Een odds ratio kleiner dan 1 betekent dat de odds om in dienst te gaan daalt bij toenemende waarden van de onafhankelijke variabele. Een toename van één eenheid in de onafhankelijke variabele 'cognitieve vaardigheden' zorgt er in model 2 bijvoorbeeld voor dat de odds om in dienst te gaan met 25% afneemt. De odds ratio is dus een andere manier om dezelfde informatie weer te geven als met de regressiecoëfficiënten gebeurt (Menard, 2001).

5.3 Het effect van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière

Persoonskenmerken zouden niet alleen van invloed kunnen zijn op het feit of jongens al dan niet in dienst gaan, maar ook op het aantal strafbare feiten waarvoor zij gedurende hun leven veroordeeld worden. Niet alleen de statische theoretici, maar ook de aanhangers van dynamische en typologische theorieën gaan ervan uit dat deze relatie bestaat. De derde verklarende onderzoeksvraag waarop in deze scriptie een antwoord gezocht wordt luidt dan ook: in hoeverre beïnvloeden persoonskenmerken, zoals gemeten bij de dienstkeuring, het verloop van de criminele carrière?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal de in paragraaf 3.3.3 geformuleerde hypothese getoetst worden dat jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid criminelijker zijn en langer doorgaan met het vertonen van crimineel gedrag (hypothese 5). Allereerst wordt in de onderstaande tabel de samenhang tussen persoonskenmerken en het verloop van de criminele carrière onderzocht door middel van bivariate analyses.

Tabel 5.3.1 Samenhang tussen persoonskenmerken en het totale aantal veroordelingen gedurende het leven

	Totaal aantal veroordelingen	
	Minder dan gemiddeld ²²	Meer dan gemiddeld
Hoge intelligentie	83,0%	17,0%
Lage intelligentie	56,9%	43,1%
	$\chi^2 = 22,2^{***}$ n = 343	
Hoge psychische stabiliteit	80,7%	19,3%
Lage psychische stabiliteit	52,5%	47,5%
	$\chi^2 = 16,0^{***}$ n = 345	
Goede cognitieve vaardigheden	84,9%	15,1%
Slechte cognitieve vaardigheden	67,3%	32,7%
	$\chi^2 = 11,6^{***}$ n = 273	
Late starter	89,5%	10,5%
Vroege starter	49,2%	50,8%
	$\chi^2 = 86,4^{***}$ n = 460	

*** p < .001

De hypothese dat jongens met bepaalde persoonskenmerken criminelijker zijn, blijkt te worden ondersteund door de uitkomsten van de bivariate analyses. Een lage intelligentie, een lage psychische stabiliteit, slechte cognitieve vaardigheden en een vroege start van probleemgedrag hangen samen met het meer dan een gemiddeld aantal keren veroordeeld worden gedurende het leven.

²² Het gemiddeld aantal veroordelingen over de levensloop is 8,39 (n = 899). De categorie 'minder dan gemiddeld' bestaat uit personen die minder dan 8 keer veroordeeld zijn gedurende hun leven. De categorie 'meer dan gemiddeld' bestaat uit personen die 8 keer of vaker zijn veroordeeld gedurende hun leven.

Om vast te kunnen stellen of jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid ook langer doorgaan met het vertonen van crimineel gedrag is een tweede bivariate analyse uitgevoerd. Daarbij is gekeken of individuen met uitlopende persoonskenmerken verschillen in de leeftijd waarop zij voor het laatst veroordeeld worden. De resultaten van deze analyse zijn te zien in tabel 5.3.2. De getallen tussen haakjes geven de standaardfouten van de gemiddelden weer.

Tabel 5.3.2 De gemiddelde stopleeftijd voor individuen met uiteenlopende persoonskenmerken

	Gemiddelde stopleeftijd	
Hoge intelligentie	31,88	(0,60)
Lage intelligentie	34,57	(1,11)
	$t = -1.97^*$	$n = 260$
Hoge psychische stabiliteit	31,95	(0,55)
Lage psychische stabiliteit	35,22	(1,71)
	$t = -1.91^*$	$n = 264$
Goede cognitieve vaardigheden	31,61	(0,79)
Slechte cognitieve vaardigheden	34,38	(0,84)
	$t = -2.41^*$	$n = 215$
Late starter	32,07	(0,53)
Vroege starter	36,34	(1,04)
	$t = -3,67^{***}$	$n = 360$

* $p < .05$ *** $p < .001$ (eenzijdig)

Tabel 5.3.2 laat zien dat jongens met een lage intelligentie, slechte cognitieve vaardigheden en een vroege start van probleemgedrag langer doorgaan met het vertonen van crimineel gedrag. Zij blijken op een latere leeftijd te stoppen met hun criminele carrière dan jongens met persoonskenmerken die duiden op een lage criminele geneigdheid.

Het effect van persoonskenmerken kan ook worden bepaald door de klassen, zoals die zijn vastgesteld met behulp van Latent GOLD, als afhankelijke variabele te gebruiken. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in de tabel op de volgende pagina.

Tabel 5.3.3 De samenhang tussen persoonskenmerken en groepslidmaatschap

	Groepslidmaatschap				
	ID	GV	GL	HP	
Hoge intelligentie	70,5%	13,7%	12,9%	3,0%	100%
Lage intelligentie	38,9%	27,8%	26,4%	6,9%	100%
$\chi^2 = 24,67^{***}$ n = 343					
Hoge psychische stabiliteit	69,4%	12,5%	15,5%	2,6%	100%
Lage psychische stabiliteit	25,0%	47,5%	15,0%	12,5%	100%
$\chi^2 = 46,1^{***}$ n = 344					
Goede cognitieve vaardigheden	77,2%	11,7%	8,8%	2,3%	100%
Slechte cognitieve vaardigheden	47,5%	18,8%	29,7%	4,0%	100%
$\chi^2 = 28,1^{***}$ n = 272					
Late starter	81,9%	7,3%	9,4%	1,5%	100%
Vroege starter	26,3%	39,0%	26,3%	8,5%	100%
$\chi^2 = 128,7^{***}$ n = 460					

ID = incidentele daders; GV = gemiddeld-frequente daders met een vroege piekleeftijd; GL = gemiddeld-frequente daders met een late piekleeftijd; HP = hoog-frequente persistente daders

*** p < .001

Uit tabel 5.3.3 komt naar voren dat jongens met een hoge intelligentie, een hoge psychische stabiliteit, goede cognitieve vaardigheden en een late start van probleemgedrag de grootste kans hebben om tot de groep incidentele daders (ID) te behoren. De kans om deel uit te maken van de groep hoog-frequente persistente daders (HP) is met name groot voor jongens met een lage intelligentie, een lage psychische stabiliteit, slechte cognitieve vaardigheden en voor jongens die als vroege starter kunnen worden aangeduid. De verschillen tussen de groep gemiddeld-frequente daders met een vroege piekleeftijd (GV) en de groep gemiddeld-frequente daders met een late piekleeftijd (GL) zijn relatief klein. Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid blijken iets vaker in de tweede klasse terecht te komen. Voor beide klassen geldt dat jongens met een hoge intelligentie, hoge psychische stabiliteit, goede cognitieve vaardigheden en een late start van probleemgedrag ook relatief vaak deel uitmaken van deze groepen. Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid blijken dus vooral deel uit te maken van de groep daders die nog op latere leeftijd actief zijn op crimineel gebied (zie figuur 5.1.2). Deze jongens zijn niet alleen criminel, maar gaan ook langer door met het vertonen van crimineel gedrag. De hypothese blijkt wederom te worden bevestigd door de uitkomsten van de analyses.

5.4 Het effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière

Nu in de paragrafen 5.2 en 5.3 de invloed van persoonskenmerken is vastgesteld, kan in aansluiting bij de dynamische visie op crimineel gedrag een antwoord gezocht worden op de hoofdvraag die centraal staat binnen dit onderzoek. Deze eerste verklarende onderzoeksvraag luidt: in hoeverre is de levensloopgebeurtenis ‘militaire dienst’ van invloed op het verloop van de criminele carrière? Om de vraag te kunnen beantwoorden, zullen de volgende hypothesen getoetst worden:

- De militaire dienst zorgt voor een afname in crimineel gedrag en dat geldt zowel voor de periode tijdens als na de dienst (hypothese 1).
- Voor jongens die op latere leeftijd in dienst zijn gegaan, is de afname in crimineel gedrag minder groot dan voor jongens die op vroegere leeftijd in dienst zijn gegaan (hypothese 2).
- Voor jongens die na de jaren zestig in dienst zijn geweest, is de afname in crimineel gedrag minder groot dan voor jongens die voor of tijdens de jaren zestig in dienst zijn geweest (hypothese 3).

Om de eerste hypothese te toetsen zijn allereerst bivariate analyses uitgevoerd, waarmee vastgesteld kan worden of jongens die wel en niet in dienst zijn geweest verschillen in het aantal feiten waarvoor zij gedurende de volwassenheid veroordeeld worden en de gemiddelde leeftijd waarop zij voor het laatst veroordeeld worden. De resultaten zijn te zien in de onderstaande tabel.

Tabel 5.4.1 Gemiddeld aantal feiten waarvoor veroordeeld tijdens de volwassenheid (n = 456) en gemiddelde stopleeftijd (n = 358) uitgesplitst naar het al dan niet in dienst zijn geweest

	Wel in dienst geweest	Niet in dienst geweest
Gemiddeld aantal feiten waarvoor veroordeeld tijdens de volwassenheid	6,23 (0,75)	9,41 (0,69)
	t = 3,11*	
Gemiddelde stopleeftijd	32,79 (0,57)	34,02 (0,88)
	t = -1,18	

* p < .05 (eenzijdig)

Uit tabel 5.4.1 komt naar voren dat degenen die in dienst zijn geweest tijdens de volwassenheid gemiddeld minder vaak veroordeeld worden voor strafbare feiten dan degenen die niet in dienst geweest zijn. Hoewel degenen die in dienst zijn geweest eerder stoppen met hun criminele carrière, blijkt het niet om een significant verschil te gaan ($p = 0.12$). Een zwak punt van deze bivariate analyses is dat geen rekening is gehouden met de mogelijke invloed van persoonskenmerken. Uit de vorige twee paragrafen is echter gebleken dat persoonskenmerken niet alleen van invloed zijn op het feit of jongens al dan niet in dienst gaan, maar ook het verloop van de criminele carrière bepalen. Bij het vaststellen van het effect van de dienst is het daarom noodzakelijk om te controleren voor de effecten van persoonskenmerken. Bij de latente-klassenanalyses die in de volgende twee subparagrafen besproken zullen worden, is dat wel gedaan. Er kan dan ook meer gewicht worden toegekend aan de uitkomsten van deze analyses.

Bovendien speelt bij de latente-klassenanalyses het probleem van de rechtsgecensureerde data (zie paragraaf 5.2) een minder grote rol, omdat leeftijd als onafhankelijke variabele in deze modellen is opgenomen.

Er zijn twee typen latente-klassenanalyses uitgevoerd, waarbij op verschillende manieren rekening wordt gehouden met de invloed van persoonskenmerken. Bij het verrichten van beide soorten analyses is gebruik gemaakt van het basismodel dat beschreven is in paragraaf 5.1.2. Bij de eerste soort analyses (paragraaf 5.4.1 en paragraaf 5.5) wordt gecontroleerd voor de invloed van persoonskenmerken door de desbetreffende variabelen als zogenoemde predictoren aan het basismodel toe te voegen. Bij de tweede soort analyses (paragraaf 5.4.2) wordt rekening gehouden met de invloed van persoonskenmerken door de onderzoekspersonen op basis van zogeheten 'propensity scores' in groepen in te delen. Vervolgens worden voor elke groep aparte latente-klassenanalyses uitgevoerd. Het voordeel van deze laatste methode is dat beter gecontroleerd kan worden voor andere variabelen die de relatie tussen de militaire dienst en delinquentie zouden kunnen verstoren. De methode is alleen gebruikt om de eerste hypothese te toetsen. In de onderstaande subparagrafen zal nader worden ingegaan op de manier waarop de verschillende analyses zijn uitgevoerd en zullen de bijbehorende resultaten worden besproken.

5.4.1 Latente-klassenanalyses met persoonskenmerken als predictoren

Om het effect van de militaire dienst vast te kunnen stellen zijn allereerst een aantal variabelen aan het basismodel toegevoegd waarmee gecontroleerd wordt voor de mogelijke invloed van persoonskenmerken. Het gaat om de volgende variabelen: intelligentie, psychische stabiliteit en cognitieve vaardigheden. De indicator voor probleemgedrag tijdens de jeugd (vroeg versus late starter / aantal delicten voor de leeftijd van 18 jaar) is buiten de analyses gehouden. Door gebruik te maken van latente klassen wordt immers al rekening gehouden met het bestaan van correlaties tussen delicten op verschillende leeftijden. Uit de multivariate analyses (paragraaf 5.2) kwam bovendien naar voren dat het significante effect van deze variabele verdwijnt wanneer andere variabelen in het model worden opgenomen. Naast persoonskenmerken zijn per analyse verschillende variabelen toegevoegd om het effect van de dienst vast te kunnen stellen. Er is namelijk niet alleen gekeken naar de periode tijdens de dienst, maar ook naar de gehele periode na de dienst en naar een aantal jaren daarna.

Voor het toetsen van de hypothesen zijn de persoonskenmerken en dienstvariabelen in eerste instantie als predictoren gebruikt. Dit betekent dat de variabelen voor elke klasse het verloop van de curve beïnvloeden. Vervolgens is ook gekeken of het model beter past wanneer de persoonskenmerken als actieve covariaten worden meegenomen. In de terminologie van de latente-klassenanalyse zijn covariaten variabelen die het klasselidmaatschap voorspellen. Deze variabelen zijn niet van invloed op het verloop van de curve. Actief betekent dat ze ervoor zorgen dat classificatiefouten worden gereduceerd (Magidson & Vermunt, 2004). De modellen met covariaten bleken echter geen betere passing op te leveren en deze resultaten zullen dan ook niet worden vermeld. In tegenstelling tot de leeftijdseffecten zijn de effecten van persoonskenmerken en de dienst klasse-onafhankelijk geschat. De desbetreffende parameters krijgen dus voor elke klasse dezelfde waarde. Alleen bij een significant effect van de dienst, is vervolgens vastgesteld of er ook verschillen bestaan tussen de klassen. De resultaten van deze klasse-afhankelijke schattingen zullen worden besproken in paragraaf 5.5.

Om de eerste hypothese te toetsen is allereerst gekeken naar de periode tijdens de dienst. De resultaten zijn weergegeven in tabel 5.4.2. De Wald-waarden in de laatste kolom geven aan of de parameterwaarden significant afwijken van 0 (Wald: chi-kwadraat verdeling, $df = 1$). Uit de tabel komt naar voren dat de militaire dienst inderdaad van invloed is op het verloop van de criminele carrière, maar dan in de tegenovergestelde richting: het in dienst zijn blijkt voor een toename in crimineel gedrag te zorgen. Voor de periode tijdens de dienst moet de eerste hypothese dan ook worden verworpen.

Tabel 5.4.2 *Het klasse-onafhankelijke effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière bekeken over de periode tijdens de dienst ($n = 260$ personen / $n = 10.444$ jaren)*

	Dadertypen				Wald
	ID	GV	GL	HP	
Intercept	12,64 (10,50)	4,67 (7,62)	4,26 (13,66)	-0,27 (8,94)	2,11
Leeftijd	-0,67 (0,74)	-0,25 (0,53)	-0,16 (0,97)	-0,01 (0,59)	1,18
Leeftijd ²	0,28*10 ⁻² (0,02)	0,06*10 ⁻² (0,01)	0,01*10 ⁻² (0,02)	-0,03*10 ⁻³ (0,01)	0,03
Leeftijd ³	0,01*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	0,07*10 ⁻³ (0,01*10 ⁻²)	0,03*10 ⁻³ (0,02*10 ⁻²)	0,02*10 ⁻⁴ (0,01*10 ⁻²)	0,42
Leeftijd – 40 ³	-0,05*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	-0,03*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	-0,03*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	-0,02*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	19,19***
Militaire dienst	0,46 (0,16)	0,46 (0,16)	0,46 (0,16)	0,46 (0,16)	8,01**
Intelligentie†	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	3,47*
Psychische stabiliteit†	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	63,31***
Cognitieve vaardigheden†	0,31 (0,04)	0,31 (0,04)	0,31 (0,04)	0,31 (0,04)	55,07***

† Een hogere score op dit persoonskenmerk staat respectievelijk voor een lagere intelligentie / een lagere psychische stabiliteit / slechtere cognitieve vaardigheden.

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$ (eenzijdig)
 $df = 229$

Vervolgens is onderzocht of er na de dienst effecten zijn te vinden van deze levensloopgebeurtenis. Daarbij is niet alleen gekeken naar de gehele periode na de dienst, maar ook naar kortere perioden daarna: 1, 2, 3, 4, 5 en 10 jaar. De positieve invloed van de dienst (tabel 5.4.1) blijkt wederom te verdwijnen, wanneer persoonskenmerken in de analyses worden meegenomen. Voor de verschillende perioden na de dienstdtijd wordt namelijk gevonden dat de militaire dienst geen invloed heeft op crimineel gedrag. Voor de periode na de dienst kan op basis van deze analyses geen ondersteuning worden gevonden voor de eerste hypothese. Omdat er geen significante effecten uit de analyses naar voren gekomen zijn, worden in tabel 5.4.3 alleen de desbetreffende parameters voor de dienst weergegeven.

Tabel 5.4.3 *Klasse-onafhankelijke effecten van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière bekeken over verschillende perioden na de dienst (n = 260 personen / n = 10.444 jaren)*

	B	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
De gehele periode na de dienst	0,18	0,10	3,73	0,07 [~]
1 – 10 jaar na de dienst	0,10	0,10	1,00	0,16
1 – 5 jaar na de dienst	0,26	0,12	5,00	0,05 [~]
1 – 4 jaar na de dienst	0,24	0,13	3,68	0,06 [~]
1 – 3 jaar na de dienst	0,21	0,14	2,14	0,08 [~]
1 – 2 jaar na de dienst	0,25	0,17	2,33	0,07 [~]
1 jaar na de dienst	0,30	0,23	1,72	0,10

[~] p < .10 df = 229

Hoewel er geen significante effecten gevonden zijn, wijzen de resultaten voor verschillende perioden na de dienst wel in de richting van een mogelijke ongunstige invloed van de militaire dienst (een toename in crimineel gedrag). Dit komt allereerst naar voren uit het feit dat de overschrijdingskansen in de meeste gevallen kleiner zijn dan .10. Ook op basis van de effectgroottes kan eenzelfde conclusie getrokken worden. Een effectgrootte kan in dit geval berekend worden door het verwachte aantal veroordelingen te vermenigvuldigen met e^{β} . Zo geldt voor de periode van 5 jaar na de dienst dat het verwachte aantal veroordelingen vermenigvuldigd moet worden met 1,30 ($e^{0,26}$). Net als bij andere perioden na de dienst gaat het hier om een vrij sterk effect. Om meer duidelijkheid te krijgen over een mogelijke relatie tussen de militaire dienst en crimineel gedrag zijn ook een aantal analyses uitgevoerd waarbij op een andere manier wordt gecontroleerd voor de invloed van persoonskenmerken. De resultaten van deze analyses zullen worden besproken in paragraaf 5.4.2.

Aangezien zowel tijdens als na de dienst geen afname in crimineel gedrag is gevonden, kan geen ondersteuning worden gevonden voor de tweede en derde hypothese. Om vast te kunnen stellen of de leeftijd en de periode van indiensttreding er toch toe doen, is een aantal aanvullende analyses uitgevoerd. Daarvoor zijn interacties berekend tussen de desbetreffende militaire dienstvariabele en de leeftijd waarop men in dienst is getreden (vroeg of laat) en tussen de dienstvariabele en de periode waarin men in dienst heeft gezeten (voor/tijdens de jaren zestig of daarna). Deze interactietermen zijn samen met de persoonskenmerken en de desbetreffende militaire dienstvariabele als klasse-onafhankelijke predictoren aan het basismodel toegevoegd. Er zijn niet alleen analyses uitgevoerd voor de periode tijdens de dienst, maar ook voor een aantal jaren daarna. Zowel voor de leeftijd als voor de periode van indiensttreding worden echter geen significante interactie-effecten gevonden. Dit betekent dat de invloed van de dienst niet anders is voor jongens die op latere leeftijd (vanaf 20 jaar) of na de jaren '60 in dienst zijn getreden. De resultaten van een aantal van deze analyses zijn weergegeven in de volgende twee tabellen. Omdat er geen significante effecten zijn gevonden, worden alleen de parameters voor de interactietermen vermeld.

Tabel 5.4.4 *Interactie-effecten tussen de militaire dienst en leeftijd indiensttreding (n = 88 personen / n = 3456 jaren)*

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
Tijdens de dienst * Leeftijd	0,21	0,36	0,35	0,28
5 jaar na de dienst * Leeftijd	-0,02	0,20	0,01	0,47
De gehele periode na de dienst * Leeftijd	-0,46	0,15	0,04	0,43

df = 56

Tabel 5.4.5 *Interactie-effecten tussen de militaire dienst en periode indiensttreding (n = 89 personen / n = 3492 jaren)*

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
Tijdens de dienst * Periode	0,98	0,68	2,07	0,08~
5 jaar na de dienst * Periode	0,25	0,19	1,80	0,10
De gehele periode na de dienst * Periode	-0,11	0,19	0,38	0,27

~ p < .10 df = 57

5.4.2 Latente-klassenanalyses met behulp van 'propensity scores'

Uit paragraaf 5.4.1 is onder andere naar voren gekomen dat er voor de periode na de dienst geen significante effecten worden gevonden. De resultaten wijzen echter wel in de richting van een ongunstige invloed van de dienst (een toename in crimineel gedrag). Om meer duidelijkheid te krijgen over deze mogelijke relatie zal gebruik worden gemaakt van een andere methode om het effect van een levensloopgebeurtenis als de militaire dienst vast te stellen. De techniek wordt besproken door Haviland en Nagin (2005) in een nog niet gepubliceerd artikel. Er wordt rekening gehouden met de mogelijke invloed van persoonskenmerken door zogeheten 'propensity scores' te berekenen. Op deze manier zouden causale effecten beter getoetst kunnen worden dan in paragraaf 5.4.1 is gebeurd (Rosenbaum & Rubin, 1983).

Het achterliggende idee bij deze benadering is dat het causale effect van in dienst gaan het verschil is tussen de delinquentie van een persoon als deze wel in dienst was gegaan en de delinquentie van dezelfde persoon als hij niet in dienst was gegaan. Er wordt wel gesproken over de *counterfactual* benadering van causaliteit, omdat van deze twee uitkomsten er nooit meer dan één kan worden geobserveerd. Om de invloed van *confounders* tegen te gaan, dat wil zeggen andere variabelen die de relatie tussen dienst en delinquentie zouden kunnen verstoren, wordt gecontroleerd voor de *kans op in dienst gaan*. Dit gebeurt door deelgroepen van onderzoekspersonen te vormen, waarbinnen het al dan niet in dienst zijn geweest als zuiver toevallig mag worden beschouwd (zoals bij aselechte toewijzing). Wel verschillen de groepen in de kans om in dienst te zijn geweest.

De eerste stap bestaat uit het schatten van een model dat in dienst gaan verklaart. Dit is gedaan door een logistische regressie uit te voeren met de significante termen uit tabel 5.2.2 (pagina 63), aangevuld met twee dummy-variabelen voor intelligentie en psychische stabiliteit. De categorieën 1, 2, 3 en 4 hebben daarbij de waarde 0 (hoge intelligentie) gekregen en categorie 5 de waarde 1 (lage intelligentie). De resultaten zijn weergegeven in tabel 5.4.6.

Tabel 5.4.6 Het model dat in dienst gaan verklaart (n = 260)

	B	Standaardfout	Odds ratio	t-waarde
Intercept	4,29	0,84	73,21	5,11***
Intelligentie [†]	-1,68	0,56	0,19	3,01**
Psychische stabiliteit [†]	-1,24	0,36	0,29	3,45**
Cognitieve vaardigheden [†]	-0,29	0,17	0,75	1,73*
Lage intelligentie	-13,40	6396,09	0,00	0,00
Lage psychische stabiliteit	-15,90	9745,98	0,00	0,00

[†] Een hogere score op dit persoonskenmerk staat respectievelijk voor een lagere intelligentie / een lagere psychische stabiliteit / slechtere cognitieve vaardigheden.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001 (eenzijdig)

Uit de tabel komt naar voren dat volgens de t-test alleen de dummy-variabelen niet significant zijn (p = 0.50). Deze variabelen zullen toch worden meegenomen in de verdere analyses omdat het hier juist om zeer sterke effecten gaat. Bij logistische regressie geldt namelijk dat voor grote parameterwaarden de t-waarden van de Wald-test niet meer betrouwbaar zijn (Hauck & Donner, 1977). Op basis van deze analyse is een nieuwe variabele aangemaakt die aangeeft wat de uit dit model volgende kans is om in dienst te gaan. De uiteindelijke analyses kunnen dus alleen worden uitgevoerd op de onderzoekspersonen voor wie gegevens over intelligentie, psychische stabiliteit en cognitieve vaardigheden bekend zijn. De kans is op de volgende manier berekend:

$$\text{logit} = 4,29 - 1,68 * \text{intelligentie} - 1,24 * \text{psychische stabiliteit} - 0,29 * \text{cognitieve vaardigheden} - 13,40 * \text{lage intelligentie} - 15,90 * \text{lage psychische stabiliteit}$$

$$\text{kans} = \exp(\text{logit}) / (1 + \exp(\text{logit})).$$

Deze kans, ook wel de *propensity score* genoemd, is het hoofdbestanddeel van de methode en geeft voor elke persoon aan wat de voorspelde kans is om in dienst te gaan. Deze kans blijkt uiteen te lopen van bijna 0 tot 0,75.

De tweede stap bestaat uit het verwijderen van de personen voor wie de kans heel dicht bij 0 of 1 ligt. Voor deze personen heeft de vergelijking tussen wel en niet in dienst geen zin, want een van de beide 'counterfactual' mogelijkheden is vrijwel uitgesloten. In dit geval is ervoor gekozen om personen met een kans kleiner dan 0,01 niet mee te nemen in de analyses. De overgebleven personen worden tot slot in vijf groepen ingedeeld volgens de kwintielen van de kans. Groep 1 heeft dus kans 0,01 tot 0,20; groep 2 kans 0,20 tot 0,40, groep 3 kans 0,40 tot 0,60, groep 4 kans 0,60 tot 0,80 en groep 5 kans 0,80 tot 0,99. In de tabel op de volgende pagina wordt de verdeling van het aantal personen over de verschillende groepen weergegeven. Ook is per groep vermeld hoeveel personen in dienst zijn geweest.

Tabel 5.4.7 Verdeling van het aantal personen over de groepen, ingedeeld volgens de kwintielen van de kans ($n = 192$)

	Aantal personen	Percentage	In dienst geweest	Percentage
Groep 1 (0,01 – 0,20)	48	10,4	12	25,0
Groep 2 (0,20 – 0,40)	34	7,4	13	38,2
Groep 3 (0,40 – 0,60)	61	13,3	32	52,5
Groep 4 (0,60 – 0,80)	49	10,7	30	61,2
Groep 5 (0,80 – 0,99)	0	0,0	0	–
Totaal	192	41,7		
Kans kleiner dan 0,01	71	15,4		
Overige missings	197	42,8		
Totaal	460	100,0		

Vervolgens zijn voor elke groep aparte latente klassenanalyses uitgevoerd. Het is dus mogelijk dat er per deelgroep een verschillend antwoord wordt verkregen op de vraag of de dienst een effect heeft op het verloop van de criminele carrière. Omdat de voorspelde kans om in dienst te gaan voor geen enkele persoon groter is dan 0,75 zijn de analyses op vier in plaats van vijf groepen uitgevoerd. Per analyse zijn verschillende variabelen aan het basismodel toegevoegd om de effecten van de dienst vast te kunnen stellen. Er is namelijk niet alleen gekeken naar de periode tijdens de dienst, maar ook naar verschillende perioden daarna. In tegenstelling tot de leeftijdseffecten zijn de effecten van de dienst klasse-onafhankelijk geschat. De persoonskenmerken zijn in dit geval buiten de modellen gelaten, omdat met behulp van de groepsindeling op basis van ‘propensity scores’ al gecontroleerd wordt voor de mogelijke invloed van persoonskenmerken. In tabel 5.4.8 zijn de resultaten te zien voor de periode tijdens de dienst.

Tabel 5.4.8 Klasse-onafhankelijke effecten van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière bekeken over de periode tijdens de dienst voor groepen met verschillende ‘propensity scores’

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans	
Groep 1 (0,01 – 0,20)	0,55	0,35	2,44	0,06~	n = 48 / 1933
Groep 2 (0,20 – 0,40)	-0,79	0,59	1,79	0,09~	n = 34 / 1410
Groep 3 (0,40 – 0,60)	0,81	0,27	8,79	0,00**	n = 61 / 2300
Groep 4 (0,60 – 0,80)	0,05	0,37	0,02	0,45	n = 49 / 1949

~ $p < .10$ ** $p < .01$

Uit de tabel blijkt dat er alleen een significant effect wordt gevonden voor de derde groep met ‘propensity scores’ tussen de 0,40 en 0,60. Dit zijn personen met een tamelijk hoge kans op in dienst gaan. De richting van het verband blijkt overeen te komen met de resultaten van de eerder beschreven analyse, waarbij persoonskenmerken als predictoren werden gebruikt. Tijdens de dienst vindt er namelijk een toename in crimineel gedrag plaats bij deze groep. Dit biedt verdere ondersteuning voor de van tevoren opgestelde hypothese. Ook de resultaten voor de eerste groep met een lage kans op in dienst gaan wijzen in de richting van een ongunstige invloed van de militaire dienst.

Voor alle vier de groepen zijn vervolgens analyses uitgevoerd voor verschillende perioden na de dienst. De resultaten zijn weergegeven in de volgende vier tabellen.

Tabel 5.4.9 Het klasse-onafhankelijke effect van de militaire dienst bekeken over verschillende perioden na de dienst voor de eerste groep met 'propensity scores' tussen de 0,01 en 0,20 ($n = 48$ personen / $n = 1933$ jaren)

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
De gehele periode na de dienst	0,24	0,23	1,13	0,15
1 – 10 jaar na de dienst	0,10	0,20	0,27	0,30
1 – 5 jaar na de dienst	0,34	0,24	2,07	0,07~
1 – 4 jaar na de dienst	0,53	0,26	4,04	0,02*
1 – 3 jaar na de dienst	0,59	0,29	4,13	0,02*
1 – 2 jaar na de dienst	0,84	0,33	6,48	0,01**
1 jaar na de dienst	1,40	0,41	11,89	0,00***

~ $p < .10$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$
df = 20

Uit tabel 5.4.9 komt naar voren dat nu ook na de militaire dienst significante effecten gevonden worden voor deze levensloopgebeurtenis. Bij personen met een lage kans op in dienst gaan (0,01 – 0,20), vindt er een toename in crimineel gedrag plaats in de perioden kort na de dienst. Na verloop van tijd blijkt dit effect weer te verdwijnen. Voor personen met een tamelijk lage kans op in dienst gaan (0,20 – 0,40) worden daarentegen geen significante effecten gevonden. De resultaten van deze analyse zijn te zien in de onderstaande tabel.

Tabel 5.4.10 Het klasse-onafhankelijke effect van de militaire dienst bekeken over verschillende perioden na de dienst voor de tweede groep met 'propensity scores' tussen de 0,20 en 0,40 ($n = 34$ personen / $n = 1410$ jaren)

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
De gehele periode na de dienst	0,05	0,19	0,06	0,41
1 – 10 jaar na de dienst	0,25	0,27	0,85	0,18
1 – 5 jaar na de dienst	0,29	0,33	0,79	0,19
1 – 4 jaar na de dienst	-0,34	0,32	1,14	0,15
1 – 3 jaar na de dienst	-0,60	0,48	1,58	0,11
1 – 2 jaar na de dienst	-0,64	0,48	1,73	0,10~
1 jaar na de dienst	-0,75	0,71	1,10	0,15

~ $p < .10$ df = 6

In tabel 5.4.11 zijn de resultaten weergegeven voor de groep personen met een tamelijk hoge kans op in dienst gaan (0,40 – 0,60). Net als bij de eerste groep worden ook hier significante effecten gevonden voor korte perioden na de dienst. In dit geval gaat het om de perioden van drie en vijf jaar na de dienst. De militaire dienst blijkt ook bij deze groep voor een toename in crimineel gedrag te zorgen. Wanneer een significantieniveau van .10 zou worden gehanteerd, dan wijzen de effecten voor de periode van vier jaar na de dienst en de gehele periode na de dienst eveneens in deze richting.

Tabel 5.4.11 Het klasse-onafhankelijke effect van de militaire dienst bekeken over verschillende perioden na de dienst voor de derde groep met 'propensity scores' tussen de 0,40 en 0,60 (n = 61 personen / n = 2300 jaren)

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
De gehele periode na de dienst	0,24	0,18	1,85	0,09 [~]
1 – 10 jaar na de dienst	0,05	0,20	0,05	0,41
1 – 5 jaar na de dienst	0,41	0,22	3,57	0,03*
1 – 4 jaar na de dienst	0,35	0,23	2,40	0,06 [~]
1 – 3 jaar na de dienst	0,43	0,23	3,54	0,03*
1 – 2 jaar na de dienst	0,25	0,26	0,88	0,18
1 jaar na de dienst	-0,27	0,39	0,48	0,25

* p < .05 ~ p < .10
df = 32

Uit tabel 5.4.12 komt tot slot naar voren dat voor personen met een hoge kans op in dienst gaan (0,60 – 0,80) geen significante effecten worden gevonden. Bij een significantieniveau van .10 zouden de resultaten voor de periode van drie jaar na de dienst en de gehele periode na de dienst op een afname in crimineel gedrag wijzen.

Tabel 5.4.12 Het klasse-onafhankelijke effect van de militaire dienst bekeken over verschillende perioden na de dienst voor de vierde groep met 'propensity scores' tussen de 0,60 en 0,80 (n = 49 personen / n = 1949 jaren)

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
De gehele periode na de dienst	-0,57	0,24	5,96	0,05 [~]
1 – 10 jaar na de dienst	-0,55	0,54	1,05	0,15
1 – 5 jaar na de dienst	-0,37	0,30	1,51	0,11
1 – 4 jaar na de dienst	-0,15	0,31	0,23	0,32
1 – 3 jaar na de dienst	-0,53	0,37	2,04	0,07 [~]
1 – 2 jaar na de dienst	-0,31	0,41	0,56	0,23
1 jaar na de dienst	-0,10	0,49	0,04	0,42

[~] p < .10 df = 21

Met behulp van de hierboven beschreven analyses is op een betere manier gecontroleerd voor de invloed van persoonskenmerken dan in paragraaf 5.4.1. Voor korte perioden na de dienst worden nu wel significante effecten gevonden. De militaire dienst blijkt dan voor een toename in crimineel gedrag te zorgen. Dit effect verdwijnt naarmate het langer geleden is dat de onderzoekspersonen in dienst zijn geweest. Op basis van deze resultaten moet de eerste hypothese ook voor verschillende perioden na de dienst worden verworpen.

5.5 Interactie-effecten tussen persoonskenmerken en de militaire dienst

De laatste verklarende onderzoeksvraag waarop een antwoord gezocht wordt luidt: in hoeverre verschilt de invloed van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière voor (groepen) individuen met uiteenlopende persoonskenmerken?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is in overeenstemming met de typologische visie op crimineel gedrag de volgende hypothese geformuleerd: voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid is de invloed van de militaire dienst op crimineel gedrag minder groot dan voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een lage criminele geneigdheid (hypothese 6). Zoals uit de vorige paragraaf is gebleken, zorgt de dienst niet voor een afname in crimineel gedrag. De invloed van de militaire dienst zou echter nog steeds kunnen verschillen voor individuen met uiteenlopende persoonskenmerken.

Een eerste manier om vast te stellen of de invloed van de dienst verschilt voor individuen met uiteenlopende persoonskenmerken is door interactie-effecten te berekenen tussen de verschillende persoonskenmerken en de militaire dienst. Deze interactie-effecten worden vervolgens samen met de hoofd-effecten als klasse-onafhankelijke predictoren toegevoegd aan het basismodel. De resultaten voor de periode tijdens de dienst zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 5.5.1 *Interactie-effecten tussen de militaire dienst en persoonskenmerken bekeken over de periode tijdens de dienst (n = 260 personen / n = 10.444 jaren)*

	Dadertypen				Wald
	ID	GV	GL	HP	
Intercept	12,34 (10,66)	4,75 (7,59)	4,28 (13,63)	-0,35 (8,93)	2,02
Leeftijd	-0,65 (0,76)	-0,26 (0,52)	-0,16 (0,97)	-0,05*10 ⁻¹ (0,59)	1,12
Leeftijd ²	0,03*10 ⁻¹ (0,02)	0,06*10 ⁻² (0,01)	0,02*10 ⁻² (0,02)	-0,01*10 ⁻² (0,01)	0,03
Leeftijd ³	0,01*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	0,02*10 ⁻³ (0,01*10 ⁻²)	0,01*10 ⁻⁴ (0,02*10 ⁻²)	-0,01*10 ⁻⁴ (0,02*10 ⁻²)	0,39
Leeftijd – 40 ³	-0,05*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	-0,03*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	-0,03*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	-0,02*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	18,74***
Militaire dienst	1,09 (0,99)	1,09 (0,99)	1,09 (0,99)	1,09 (0,99)	1,19
Intelligentie†	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	-0,05 (0,03)	2,37~
Psychische stabiliteit†	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	0,26 (0,03)	64,40***
Cognitieve vaardigheden†	0,29 (0,04)	0,29 (0,04)	0,29 (0,04)	0,29 (0,04)	47,85***
Militaire dienst * Intelligentie	-0,69 (0,53)	-0,69 (0,53)	-0,69 (0,53)	-0,69 (0,53)	1,67~
Militaire dienst * Psychische stabiliteit	2,07 (0,67)	2,07 (0,67)	2,07 (0,67)	2,07 (0,67)	9,49**
Militaire dienst * Cognitieve vaardigheden	0,62 (0,23)	0,62 (0,23)	0,62 (0,23)	0,62 (0,23)	7,14**

† Een hogere score op dit persoonskenmerk staat respectievelijk voor een lagere intelligentie / een lagere psychische stabiliteit / slechtere cognitieve vaardigheden.

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001 ~ p < .10 (eenzijdig)

df = 226

Uit tabel 5.5.1 komt naar voren dat er inderdaad een aantal significante interactie-effecten bestaan tussen de militaire dienst en persoonskenmerken. De criminaliserende werking van de dienst is groter naarmate jongens een lagere psychische stabiliteit hebben en over slechtere cognitieve vaardigheden beschikken. In tegenstelling tot de van tevoren geformuleerde hypothese blijkt de invloed van de militaire dienst juist het grootst te zijn voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid.

Vervolgens zijn ook een aantal analyses uitgevoerd voor verschillende perioden na de dienst. Er werden echter geen significante interactie-effecten gevonden en in de onderstaande tabel zijn dan ook alleen de desbetreffende parameters voor de interactietermen weergegeven.

Tabel 5.5.2 Interactie-effecten tussen de militaire dienst en persoonskenmerken bekeken over verschillende perioden na de dienst (n = 260 personen / n = 10.444 jaren)

	β	Standaard- fout	Wald	Eenzijdige overschrijdingskans
5 jaar na de dienst				
Militaire dienst * Intelligentie	0,01	0,31	0,00	0,50
Militaire dienst * Psychische stabiliteit	-0,31	0,22	2,08	0,07 [~]
Militaire dienst * Cognitieve vaardigheden	0,15	0,11	2,01	0,08 [~]
De gehele periode na de dienst				
Militaire dienst * Intelligentie	-0,01	0,22	0,00	0,48
Militaire dienst * Psychische stabiliteit	-0,19	0,18	1,10	0,15
Militaire dienst * Cognitieve vaardigheden	0,14	0,10	2,00	0,08 [~]

[~] p < .10 df = 226

Een andere manier waarop de hypothese getoetst kan worden is door klasse-onafhankelijke effecten van de dienst vervolgens klasse-afhankelijk te schatten. Zoals uit paragraaf 5.3 naar voren is gekomen, blijken er tussen de dadertypen verschillen in persoonskenmerken te bestaan. De klassen vormen dus een indirecte manier om verschillen in persoonskenmerken vast te stellen. Aangezien hierboven alleen een significant effect is gevonden tijdens de dienst, is de klasse-afhankelijke analyse alleen voor deze periode uitgevoerd. Vanwege de consistentie zijn bij deze analyse ook de effecten van persoonskenmerken klasse-afhankelijk geschat. De resultaten zijn weergegeven in de tabel op de volgende pagina. De Wald-waarden in de laatste kolom geven aan of er significante verschillen bestaan tussen de latente klassen (Wald (=): chi-kwadraat verdeling, df = 3).

Tabel 5.5.3 Het klasse-afhankelijke effect van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière bekeken over de periode tijdens de dienst ($n = 260$ personen / $n = 10.444$ jaren)

	Dadertypen				Wald	Wald (=)
	ID	GV	GL	HP		
Intercept	12,00 (11,06)	5,15 (7,34)	4,10 (18,64)	2,89 (8,56)	2,07	0,44
Leeftijd	-0,65 (0,78)	-0,28 (0,50)	-0,11 (1,34)	-0,03 (0,56)	1,17	0,45
Leeftijd ²	0,03*10 ⁻¹ (0,02)	0,09*10 ⁻² (0,01)	-0,02*10 ⁻² (0,03)	0,02*10 ⁻² (0,01)	0,03	0,01
Leeftijd ³	0,01*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	0,03*10 ⁻³ (0,01*10 ⁻²)	-0,05*10 ⁻⁴ (0,02*10 ⁻²)	0,02*10 ⁻⁴ (0,01*10 ⁻²)	0,41	0,21
Leeftijd – 40 ³	-0,05*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	-0,04*10 ⁻² (0,01*10 ⁻²)	-0,03*10 ⁻² (0,03*10 ⁻²)	-0,02*10 ⁻² (0,02*10 ⁻²)	19,70***	1,27
Militaire dienst	0,46 (0,16)	0,15 (0,16)	0,41 (0,16)	2,12 (0,16)	12,01**	5,31*
Intelligentie†	0,01 (0,03)	-0,08 (0,03)	0,02 (0,03)	-0,06 (0,03)	4,65	3,34
Psychische stabiliteit†	0,29 (0,03)	0,36 (0,03)	0,11 (0,03)	0,08 (0,03)	122,62***	22,68***
Cognitieve vaardigheden†	0,38 (0,04)	0,32 (0,04)	0,10 (0,04)	-0,17 (0,04)	59,71***	18,00***

† Een hogere score op dit persoonskenmerk staat respectievelijk voor een lagere intelligentie / een lagere psychische stabiliteit / slechtere cognitieve vaardigheden.

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$ (eenzijdig)

df = 217

Uit tabel 5.5.3 komt naar voren dat de invloed van de dienst inderdaad verschilt tussen de dadertypen. De parameters voor het effect van de dienst wijken niet alleen significant af van 0, maar verschillen onderling ook significant. Voor hoog-frequente persistente daders blijkt de criminaliserende werking van de dienst groter te zijn dan voor de andere dadertypen. Hoewel er verschillen worden gevonden tussen de dadertypen moet de van tevoren opgestelde hypothese verworpen worden. De invloed van de dienst blijkt namelijk het grootst te zijn voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid. Bovendien gaat het hier om een tegenovergesteld effect: er vindt een toename van crimineel gedrag plaats.

6. Conclusie en discussie

Binnen de ontwikkelingscriminologie bestaat het idee dat levensloopgebeurtenissen van invloed zijn op het verloop van de criminele carrière. In navolging van internationaal onderzoek is in deze scriptie het effect van een zo'n levensloopgebeurtenis onderzocht: de militaire dienst. Er zijn verschillende onderzoeksvragen geformuleerd om de invloed van de militaire dienst op het verloop van de criminele carrière te kunnen bepalen (zie paragraaf 1.3). In de eerste paragraaf zullen deze vragen beantwoord worden met behulp van de resultaten die uit de analyses naar voren gekomen zijn. Daarbij zal allereerst ingegaan worden op de beschrijvende onderzoeksvraag en vervolgens zullen de vier verklarende onderzoeksvragen aan bod komen.

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van twee verschillende databestanden (zie paragraaf 4.1). Allereerst zijn gegevens over crimineel gedrag ontleend aan de Criminele Carrière en Levensloop Studie (CCLS) van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving. De onderzoekspersonen in deze studie zijn geselecteerd door een representatieve gestratificeerde steekproef van 4 procent te trekken uit alle misdrijfzaken die in 1977 in Nederland onherroepelijk werden afgedaan. Voor al deze personen is het verloop van de criminele carrière vastgesteld door vanaf het 12e levensjaar tot het jaar 2003 de misdrijven in kaart te brengen die bestraft werden met een veroordeling of die om beleidsredenen werden geseponeerd. Daarnaast is gebruik gemaakt van militaire dienstgegevens die voor een random steekproef uit het CCLS-bestand verzameld zijn bij een onderdeel van het 'Defensie Archieven-, Registratie- en Informatiecentrum' in Kerkrade. Na het samenvoegen van de twee datasets resteerde een groep van 899 onderzoekspersonen, waarmee de beschrijvende analyses uitgevoerd zijn. De verklarende analyses zijn gebaseerd op een kleiner aantal onderzoekspersonen (460), omdat voor veel personen de benodigde militaire dienstgegevens ontbraken. In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk zal ingegaan worden op een aantal beperkingen die aan deze onderzoeksopzet verbonden zijn. Eveneens zullen daar aanbevelingen voor verder onderzoek worden gedaan. In de derde paragraaf zullen tot slot de belangrijkste bevindingen nog eens kort worden samengevat en ook zal aandacht worden besteed aan de sterke kanten van dit onderzoek.

6.1 Beantwoording onderzoeksvragen

De eerste onderzoeksvraag is beschrijvend van aard en heeft als doel om te achterhalen of er variatie zit in het verloop van de criminele carrières over het leven. Deze variatie is noodzakelijk om een eventueel effect van de militaire dienst vast te kunnen stellen. Er is niet alleen onderzocht op welke leeftijden de veroordeelden hun criminele carrière beginnen en beëindigen, maar ook voor hoeveel en wat voor soort strafbare feiten zij in de tussengelegen periode veroordeeld werden. Uit de beschrijvende analyses komt naar voren dat de criminele carrières inderdaad een verschillend verloop over het leven kennen.

Wanneer gekeken wordt naar de startleeftijden, dan blijkt dat het merendeel van de onderzoekspersonen voor de leeftijd van 25 jaar begint met de criminele carrière. Er zijn echter ook personen die na het bereiken van de leeftijd van 45 jaar nog voor het eerst veroordeeld worden. Het gaat in totaal om 7 procent van de onderzochte populatie. De helft van de onderzoekspersonen stopt pas wanneer zij 35 jaar of ouder zijn geworden. Daarnaast blijkt er een kleine groep te bestaan (8 procent) die voor de leeftijd van 20 jaar al weer gestopt is met de criminele carrière. Degenen die laat starten krijgen logischerwijs ook op latere leeftijd hun laatste veroordeling. Onder de personen die al voor de leeftijd van 20 jaar voor het eerst veroordeeld worden, blijkt zich echter ook een grote groep te bevinden die gedurende de late volwassenheid nog steeds actief is op crimineel gebied.

Deze resultaten laten duidelijk zien dat het bij het bestuderen van criminele carrières belangrijk is om een longitudinaal perspectief te hanteren. Hoewel in het algemeen wordt aangenomen dat na het bereiken van de volwassenheid weinig crimineel gedrag meer wordt vertoond, blijkt uit dit onderzoek dat een deel van de onderzoekspersonen ook op latere leeftijd nog frequent actief is op crimineel gebied. Bovendien zijn er personen die pas tijdens de late volwassenheid in contact komen met justitie. Justitiële contacten op latere leeftijd hoeven dus niet altijd vooraf te zijn gegaan aan (geregistreerd) crimineel gedrag tijdens de jeugd.

Verder komt uit de beschrijvende analyses naar voren dat er niet alleen variatie zit in het aantal feiten waarvoor de onderzoekspersonen per jaar veroordeeld worden, maar ook in het totale aantal feiten waarvoor zij gedurende hun leven veroordeeld worden. Hoewel het grootste gedeelte van de onderzoekspersonen minder dan vijf keer bestraft wordt voor een misdrijf, bestaat er ook een kleine groep (ongeveer 10 procent) die verantwoordelijk is voor bijna 50 procent van het totale aantal feiten waarop een veroordeling volgt. Wanneer leeftijd en criminaliteit op geaggregeerd niveau in een figuur tegen elkaar worden afgezet, dan komt naar voren dat crimineel gedrag sterk stijgt gedurende de adolescentie met een piek rond de leeftijd van 20 jaar. Na deze stijging volgt een meer geleidelijke daling gedurende de volwassenheid. Dit verband tussen leeftijd en criminaliteit komt overeen met de resultaten van eerdere cross-sectionele en longitudinale studies.

Hoewel hier bij de verklarende onderzoeksvragen verder niet op in zal worden gegaan, is als aanvulling op de andere twee deelvragen ook gekeken naar het soort delicten dat gepleegd wordt gedurende de criminele carrière. In vervolgonderzoek zou hier wel aandacht aan besteed kunnen worden. Er blijken namelijk grote verschillen tussen personen te bestaan in het aantal keren dat zij gedurende hun criminele carrière voor verschillende soorten feiten veroordeeld worden. De meeste onderzoekspersonen worden vooral veroordeeld voor vermogensfeiten en dat geldt voor alle leeftijdscategorieën. Er zit echter ook verschil in het type delicten dat op uiteenlopende leeftijden wordt gepleegd. Bij personen die al voor de leeftijd van 15 jaar veroordeeld worden, blijkt het te gaan om vermogensdelicten en vernieling en openbare orde delicten. Vanaf de leeftijd van 20 jaar maken ook verkeersdelicten een aanzienlijk deel uit van het aantal veroordelingen. Naarmate personen ouder worden, plegen zij minder geweldsdelicten en minder delicten op het terrein van vernieling en openbare orde. Het aantal veroordelingen wegens vermogensfeiten en verkeersfeiten blijft daarentegen relatief hoog.

Dat de daderpopulatie niet homogeen is, komt ook naar voren uit het latente-klassenmodel dat geschat is om de belangrijkste verklarende onderzoeksvraag te beantwoorden (vraag 1). Een basismodel dat een onderscheid maakt tussen vier groepen daders blijkt het beste te passen bij de data. Elke groep wordt gekenmerkt door een eigen curve die het verwachte aantal veroordelingen aangeeft als een functie van de leeftijd. De eerste en grootste groep blijkt te bestaan uit personen die in dit onderzoek incidentele daders zijn genoemd. Zij hebben over het hele leven een zeer kleine kans op een veroordeling; niet meer dan gemiddeld 0,2 veroordelingen per jaar. Verder worden er twee groep gevonden waarvan het verloop van de criminele carrière qua vorm ruwweg overeenkomt met de geaggregeerde leeftijd/criminaliteitscurve. De twee groepen zijn ongeveer even groot en verschillen met name in hun piekleeftijd. Zij zijn gemiddeld-frequente daders met een vroege piekleeftijd en gemiddeld-frequente daders met een late piekleeftijd genoemd. De ontwikkeling van het criminele gedrag van de daders met een vroege piekleeftijd vertoont de meeste overeenkomsten met het door Moffitt (1993) voorgestelde adolescentiegelimiteerde patroon. Vergeleken met de andere groepen wordt de vierde groep voor een gemiddeld groot aantal feiten veroordeeld, met name tijdens de volwassenheid. Het ontwikkelingspad van deze groep komt overeen met dat van de persistente daders, zoals beschreven door Moffitt. De personen in deze groep zijn dan ook hoog-frequente persistente daders genoemd. Zij vormen slechts een klein gedeelte van de totale steekproef.

In overeenstemming met andere longitudinale studies blijkt dat ook voor deze groep het criminele gedrag uiteindelijk afneemt met de leeftijd. Het aantal groepen komt overeen met het aantal dadertypen dat in het onderzoek van Blokland et al. (2004) gevonden is. Het belangrijkste verschil is dat hier twee gemiddeld-frequente dadertypen gevonden worden, terwijl zij één gemiddelde groep vinden en een groep laag-frequente afnemend actieve daders. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat het latente-klassenmodel in deze scriptie is uitgebreid met zogeheten spline-termen. Daarnaast zijn de analyses gebaseerd op een subset van de oorspronkelijke dataset.

Om vast te kunnen stellen of de militaire dienst van invloed is op het verloop van de criminele carrière zijn vier verklarende onderzoeksvragen geformuleerd. In aansluiting bij de statische visie op crimineel gedrag is allereerst een antwoord gezocht op de vraag of persoonskenmerken van invloed zijn op het al dan niet in dienst gaan. Zowel uit de bivariate als multivariate analyses komt naar voren dat er inderdaad sprake is van een selectie-effect. In overeenstemming met de van tevoren opgestelde hypothese, blijken jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid minder vaak in dienst te gaan. Het gaat om de volgende kenmerken: een lage intelligentie, een lage psychische stabiliteit en slechte cognitieve vaardigheden. De samenhang hiervan met het in dienst gaan is een direct gevolg van de operationalisering van deze variabelen en de bij de dienstkeuring gevolgde procedures. Alleen wanneer in de multivariate analyses geen andere persoonskenmerken worden toegevoegd, blijken veroordelingen voor de leeftijd van 18 jaar de kans op het in dienst gaan te beïnvloeden. Dit duidt erop dat er eveneens een indirecte relatie bestaat tussen de overige persoonskenmerken en de militaire dienst, namelijk een die verloopt via het aantal veroordelingen tijdens de jeugd. Omdat de dienst destijds verplicht was, gaat het bij de zojuist genoemde persoonskenmerken vooral om selectie door het leger en niet om zelfselectie.

Vervolgens is door middel van bivariate analyses een antwoord gezocht op de vraag of persoonskenmerken van invloed zijn op het verloop van de criminele carrière. Zowel de statische theoretici, als de aanhangers van dynamische en typologische theorieën gaan ervan uit dat deze relatie bestaat. In overeenstemming met de verschillende theoretische invalshoeken is daarom de hypothese getoetst dat jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid niet alleen criminelere zijn, maar ook langer doorgaan met het vertonen van crimineel gedrag. Uit de analyses komt naar voren dat een lage intelligentie, een lage psychische stabiliteit, slechte cognitieve vaardigheden en een vroege start van probleemgedrag inderdaad samenhangen met het meer dan een gemiddeld aantal keren veroordeeld worden gedurende het leven. Verder blijken jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid ook langer door te gaan met het vertonen van crimineel gedrag. Zij beëindigen hun criminele carrière gemiddeld op een latere leeftijd. Het effect van persoonskenmerken is eveneens vastgesteld door de hiervoor beschreven vier dadertypen als afhankelijke variabele te gebruiken. Uit deze analyse komt naar voren dat jongens met een hoge intelligentie, een hoge psychische stabiliteit, goede cognitieve vaardigheden en een late start van probleemgedrag binnen deze populatie de grootste kans hebben om tot de groep incidentele daders te behoren. Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid blijken daarentegen vooral deel uit te maken van de groep hoog-frequente persistente daders. Deze groep is niet alleen criminelere, maar gaat ook langer door met het vertonen van crimineel gedrag. Ook de uitkomsten van deze tweede analyse bieden ondersteuning voor de van tevoren opgestelde hypothese.

In overeenstemming met de statische theorieën en eerdere onderzoeksresultaten blijken persoonskenmerken dus niet alleen het in dienst gaan te beïnvloeden, maar ook het criminele gedrag gedurende het leven. Bij het beantwoorden van de vraag of de militaire dienst van invloed is op het verloop van de criminele carrière, is daarom gecontroleerd voor de mogelijke effecten van persoonskenmerken. Op deze manier wordt de kans kleiner dat een eventueel gevonden verband tussen de militaire dienst en crimineel gedrag schijn is.

Op basis van de uitkomsten van eerder onderzoek op het terrein van de militaire dienst is de volgende hypothese geformuleerd: de militaire dienst zorgt voor een afname in crimineel gedrag en dat geldt zowel voor de periode tijdens als na de dienst. Om deze hypothese te toetsen, is gebruik gemaakt van latente-klassenanalyses. Er zijn twee typen analyses uitgevoerd, waarbij op verschillende manieren rekening wordt gehouden met de invloed van persoonskenmerken. Bij de eerste soort analyses zijn persoonskenmerken samen met de desbetreffende militaire dienstvariabelen als predictoren aan het basismodel toegevoegd. Bij de tweede soort analyses wordt rekening gehouden met de invloed van persoonskenmerken door aparte analyses uit te voeren voor groepen die onderscheiden kunnen worden op basis van hun 'propensity scores'. Deze scores geven aan hoe groot de kans is om in dienst te zijn geweest. In beide gevallen wordt voor de periode tijdens de dienst ondersteuning gevonden voor de dynamische visie op crimineel gedrag. De verandering die zich voordoet, komt echter niet overeen met het verband dat van tevoren verwacht werd. Gedurende de dienstperiode blijken de onderzoekspersonen juist meer crimineel gedrag te vertonen. Blijkbaar zijn er tijdens de militaire dienst toch factoren die ervoor zorgen dat crimineel gedrag gestimuleerd wordt. Daarbij kan gedacht worden aan de negatieve effecten die gepaard gaan met het omgaan met wapens, de confrontatie met geweld en het bij elkaar plaatsen van jongens uit verschillende lagen van de samenleving (zie paragraaf 3.3.1). Ook de verveling die binnen het Nederlandse leger bestond, zou crimineel gedrag in de hand gewerkt kunnen hebben. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat door het toezicht en de strenge discipline crimineel gedrag tijdens de dienst eerder opgemerkt en bestraft werd. Voor de perioden na de militaire dienst worden alleen bij de tweede soort analyses significante effecten gevonden. Gedurende kortere perioden na de dienst (tot en met vijf jaar) blijkt er een toename in crimineel gedrag plaats te vinden. Dit effect verdwijnt naarmate het langer geleden is dat de onderzoekspersonen in dienst zijn geweest. Deze resultaten wijzen erop dat de ervaringen die tijdens de dienst werden opgedaan eveneens voor problemen zorgden wanneer jongens hun plaats in de 'gewone' samenleving weer innamen. Aangezien de laatste methode een betere manier vormt om rekening te houden met de versturende invloed van persoonskenmerken, moet de van tevoren opgestelde hypothese ook voor verschillende perioden na de dienst verworpen worden. Hoewel deze resultaten niet overeenkomen met datgene dat verwacht zou worden op basis van eerdere studies, gaat het hier met name om Amerikaans onderzoek. Zoals in hoofdstuk 3 al is aangegeven, is de situatie in Amerika eigenlijk niet goed te vergelijken met hoe de militaire dienst er in Nederland heeft uitgezien.

Bij het vaststellen van de invloed van levensloopgebeurtenissen zou het ook van belang zijn om rekening te houden met het moment waarop deze gebeurtenissen zich voordoen. Daarom is eveneens onderzocht of de leeftijd waarop de jongens in dienst zijn getreden en de periode waarin zij in dienst zijn geweest de relatie tussen de militaire dienst en crimineel gedrag beïnvloeden. De verwachting was dat de militaire dienst een minder positief effect zou hebben voor jongens die op latere leeftijd in dienst treden. Hetzelfde verband werd verwacht voor jongens die na de jaren zestig in dienst zijn geweest. Uit de latente-klassenanalyses komt echter naar voren dat het niet uitmaakt of jongens op vroege of late leeftijd in dienst zijn gegaan en ook worden er geen verschillen gevonden voor jongens die voor of na de jaren zestig in dienst zijn geweest. De twee hypothesen worden dus niet ondersteund door de uitkomsten van de analyses. Tot slot is de vraag gesteld in hoeverre de invloed van de militaire dienst verschilt voor (groepen) individuen met uiteenlopende persoonskenmerken. In aansluiting bij de typologische visie op crimineel gedrag is uitgegaan van de veronderstelling dat een effect van de militaire dienst minder groot is voor jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid. Om deze hypothese te kunnen toetsen zijn twee soorten analyses uitgevoerd. Allereerst is gekeken naar interactie-effecten tussen de militaire dienst en persoonskenmerken. Deze analyses zijn niet alleen uitgevoerd voor de periode tijdens de dienst, maar ook voor de periode daarna. Er werden echter alleen significante interactie-effecten gevonden voor de periode tijdens de dienst.

Naarmate jongens over een lagere psychische stabiliteit en slechtere cognitieve vaardigheden beschikken, blijkt er een grotere toename in crimineel gedrag plaats te vinden. Vervolgens is voor de periode tijdens de dienst vastgesteld of het effect van de militaire dienst verschilt tussen de dadertypen. Dit blijkt inderdaad het geval te zijn: de criminaliserende werking van de dienst is het grootst voor de groep hoog-frequente persistente daders. Op basis van beide soorten analyses moet de van tevoren opgestelde hypothese verworpen worden. Bij degenen met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid vinden namelijk de grootste veranderingen in crimineel gedrag plaats. Bovendien blijkt het om een ongunstige invloed van de militaire dienst te gaan; personen met een hoge criminele geneigdheid zorgen tijdens de dienstperiode voor de meeste problemen. De resultaten laten duidelijk het belang van een streng selectiebeleid zien. Hoewel uit eerdere analyses naar voren is gekomen dat er al streng geselecteerd werd (zie paragraaf 5.2), komt er blijkbaar alsnog een groep in militaire dienst terecht die zich erg slecht weet aan te passen tijdens de dienstperiode.

6.2 Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek

Zoals in het vierde hoofdstuk (paragraaf 4.1.1) al is besproken, moet bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten rekening worden gehouden met het feit dat er een selecte groep personen onderzocht is. De belangrijkste beperking van dit onderzoek is namelijk dat bij de steekproeftrekking geselecteerd is op crimineel gedrag: alle onderzoekspersonen hebben rond het jaar 1977 een misdrijf gepleegd. Deze selectie op criminelen heeft allereerst tot gevolg dat niet kan worden nagegaan of de dienst van invloed is op de kans om in het leven tenminste één delict te begaan. Van alle onderzoekspersonen is immers al bekend dat zij zich gedurende hun leven tenminste een maal op het criminele pad hebben begeven. Ook de uitkomsten van de analyses zouden op verschillende manieren beïnvloed kunnen zijn door de wijze waarop de steekproef getrokken is. Zo is het waarschijnlijk moeilijker geweest om een gunstig effect van de dienst te vinden. In 1977 zijn de onderzoekspersonen gemiddeld 27 jaar oud en hebben zij in de meeste gevallen al de leeftijd bereikt om wel of niet in dienst te zijn geweest. Een deel van de onderzoekspersonen pleegt dus na de militaire dienst in ieder geval nog één delict. Hoewel de militaire dienst in dit geval nog steeds voor een afname in crimineel gedrag zou kunnen zorgen, is het mogelijk dat een positief effect van de dienst minder duidelijk naar voren komt. Een eventueel effect van de dienst wordt namelijk afgezwakt. Ook zou het zo kunnen zijn dat de groep onderzoekspersonen relatief minder vaak in dienst is geweest, doordat zij voor het jaar 1977 ook al crimineel gedrag vertoonden. Deze invloed is waarschijnlijk minder groot, omdat jongens pas werden uitgesloten voor de militaire dienst wanneer zij meer dan zes maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf op hun naam hadden staan. Verder is het aannemelijk dat er een sterk effect van persoonskenmerken op het verloop van de criminele carrière wordt gevonden onder een groep criminelen. Personen met een criminele carrière hebben vaak ook de persoonskenmerken die duiden op een hogere criminele geneigdheid.

Om vast te kunnen stellen in hoeverre de zojuist genoemde selectie-problemen de uitkomsten van het onderzoek beïnvloeden, zijn aanvullende analyses met een controlegroep noodzakelijk. Zoals in paragraaf 4.1 is aangegeven zijn voor zo'n controlegroep de militaire dienstdossiers en keuringskaarten al verzameld. Als voor deze personen eveneens gegevens over de criminele carrière in kaart worden gebracht, dan kunnen dezelfde analyses ook op deze groep worden uitgevoerd.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat de verklarende analyses gebaseerd zijn op een kleiner aantal onderzoekspersonen dan de beschrijvende analyses. Voor een gedeelte van de personen zijn geen keuringskaarten teruggevonden in het archief in Kerkrade en voor deze personen kunnen dan ook geen persoonskenmerken vastgesteld worden.

Ook gegevens over de militaire dienst ontbreken voor een aantal personen. Het grote aantal missende gegevens is vooral bij de latente-klasseanalyses een nadeel, omdat daar een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende dadertypen: de groep hoog-frequente persistente daders wordt erg klein. Hetzelfde probleem geldt voor de analyses waarbij de onderzoekspersonen op basis van hun 'propensity score' in groepen worden onderverdeeld. Ook de omvang van deze groepen is gering. In een later stadium zijn voor een groot aantal onderzoekspersonen dat na 1958 geboren is keuringskaarten teruggevonden in een ander archief (zie paragraaf 4.1.2). Vanwege de beperkte tijd die voor dit afstudeerproject staat, was het niet mogelijk om deze extra data nog te gebruiken. In eventuele vervolgstudies met dezelfde dataset zouden de personen voor wie deze gegevens gevonden zijn alsnog meegenomen moeten worden. De conclusies kunnen dan met meer zekerheid worden getrokken.

Verder zou bij het vaststellen van de effecten van persoonskenmerken en de militaire dienst niet alleen gekeken kunnen worden naar het totale aantal gepleegde feiten, maar er zou ook een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen verschillende soorten delicten. Bij eerdere studies op het gebied van de militaire dienst is dit gedaan voor drugsdelicten en geweldsdelicten en de uitkomsten van de analyses bleken hier deels door te veranderen (Allen, 2000; Allen Bouffard, 2005). Zo werden in sommige gevallen geen effecten gevonden wanneer gekeken werd naar het totale aantal delicten, maar negatieve effecten wanneer de specifieke delicten onderzocht werden. Tot slot moet bedacht worden dat het hier in feite gaat om een onderzoek naar justitiële in plaats van criminele carrières. Voor alle onderzoekspersonen zijn de veroordelingen in kaart gebracht die bij justitie bekend zijn geworden. Doordat onbekend gebleven crimineel gedrag buiten beschouwing is gelaten, kennen de criminele carrières in de werkelijkheid een ander verloop. Het belangrijkste verschil is dat het totale aantal strafbare feiten dat gedurende het leven gepleegd wordt zeer waarschijnlijk hoger ligt dan uit dit onderzoek naar voren gekomen is. Daarnaast zou het zo kunnen zijn dat het de criminelen met een hoge intelligentie, een hoge psychische stabiliteit of goede cognitieve vaardigheden beter lukt om uit handen van justitie te blijven. Hoewel de onderzoeksresultaten laten zien dat personen met dit soort eigenschappen minder crimineel gedrag vertonen, zou het gevonden verband in de praktijk daardoor minder sterk kunnen zijn.

6.3 Ter afsluiting

Binnen de criminologie worden door de statische, dynamische en typologische theoretici verschillende verklaringen gegeven voor het verloop van individuele criminele carrières over het leven. In deze scriptie zijn de verschillende theorieën getoetst voor één specifieke levensloopgebeurtenis: de militaire dienst. Het doel was om te achterhalen in hoeverre er ondersteuning kan worden gevonden voor elk van de drie theoretische invalshoeken.

Om het onderzoek uit te kunnen voeren, is gebruik gemaakt van een longitudinale dataset waarbij over een lange periode voor een groot aantal personen gegevens bekend zijn over het verloop van de criminele carrière. Het gaat bovendien om een groep die representatief mag worden geacht voor de populatie van ooit veroordeelde personen. Ook is in tegenstelling tot veel andere studies op het gebied van de militaire dienst op verschillende manieren rekening gehouden met de mogelijke versturende invloed van persoonskenmerken. Hierdoor zijn conclusies over de effecten van de militaire dienst met meer zekerheid te trekken. Door nieuwe data te verzamelen konden deze persoonskenmerken op een directere manier worden vastgesteld dan in eerdere onderzoeken is gebeurd (zie paragraaf 3.3.3). Verder is bij de latente-klasseanalyses gebruik gemaakt van zogenoemde splines om het verband tussen leeftijd en criminaliteit zo goed mogelijk te kunnen schatten. Het verloop van crimineel gedrag over het leven kon hierdoor op een betere manier gerepresenteerd worden dan in eerdere studies is gebeurd (Blokland & Nieuwbeerta, 2004b; Laub & Sampson, 2003).

De onderzoeksresultaten bieden allereerst ondersteuning voor de statische visie op crimineel gedrag. Jongens met persoonskenmerken die duiden op een hoge criminele geneigdheid blijken minder vaak in militaire dienst te gaan. Ook zijn zij criminelere en gaan zij langer door met hun deviante levensstijl. Statische theorieën blijken echter geen volledige verklaring te bieden voor het verloop van crimineel gedrag over het leven. In overeenstemming met de dynamische visie op crimineel gedrag worden zowel voor de periode tijdens de dienst, als voor korte perioden na de dienst (tot en met vijf jaar) significante effecten gevonden voor deze levensloopgebeurtenis. In beide gevallen blijkt de militaire dienst voor een toename in crimineel gedrag te zorgen. Bij deze analyses is gecontroleerd voor de mogelijke invloed van persoonskenmerken. Voor de typologische visie op crimineel gedrag is eveneens ondersteuning gevonden in dit onderzoek. Zo zijn er allereerst groepen delinquenten gevonden die verschillen in de ontwikkeling van hun criminele gedrag over het leven. Daarnaast blijkt het effect van de militaire dienst te verschillen tussen deze dadertypen voor de periode tijdens de dienst. De toename in crimineel gedrag is dan het grootst voor de groep hoog-frequente persistente daders met persoonskenmerken die duiden op een hogere criminele geneigdheid. De analyses met behulp van de 'propensity scores' bieden eveneens ondersteuning voor de veronderstelling dat het effect van de militaire dienst zou verschillen tussen groepen daders.

Literatuur

Allen, L. C. (2000). *A Life Course Analysis of the Relationship between Military Service and Criminal Behavior*. Dissertatie. University of Maryland, College Park.

Allen Bouffard, L. (2003). Examining the Relationship between Military Service and Criminal Behavior during the Vietnam Era: A Research Note. *Criminology*, 41, 491-510.

Allen Bouffard, L. (2005). The Military a Bridging Environment in Criminal Careers: Differential Outcomes of the Military Experience. *Armed Forces and Society*, 31, 273-295.

Allen Bouffard, L., & Laub, J. H. (2004). Jail or the army: Does military service facilitate desistance from crime?. In S. Maruna, & R. Immarigeon (Eds.), *After Crime and Punishment: Pathways to Offender Reintegration* (pp. 129-151). London: Willan Publishing.

Block, C. R., & Werff, C. van der (1991). *Initiation and continuation of a criminal career: Who are the most active and dangerous offenders in the Netherlands?*. Arnhem: Gouda Quint.

Blokland, A., Nagin, D., & Nieuwbeerta, P. (2004). Criminaliteitspatronen over de levensloop. Ontwikkelingen in het criminele gedrag van een cohort Nederlands veroordeelden. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46, 361-381.

Blokland, A. A. J., & Nieuwbeerta, P. (2004a). Recidive en het beëindigen van de criminele carrière over een periode van 25 jaar. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46, 18-36.

Blokland, A. A. J., & Nieuwbeerta, P. (2004b). Crimineel gedrag over het leven. De effecten van leeftijd, levensomstandigheden en persoonskenmerken. *Mens en Maatschappij*, 79, 233-263.

Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J., & Visher, C. (1986). *Criminal Careers and Career Criminals Volume 1*. Washington D.C.: National Academy Press.

Bullinga, M. (1984). *Het leger maakt een man van je: homoseksualiteit, disciplineren en seksueel geweld*. Amsterdam: SUA.

Bullinga, M. (1988). *Tegen-geweld. De VVDM over het bestrijden en voorkomen van intimidatie en geweld in de krijgsmacht*. Utrecht: VVDM.

Call, V. R. A., & Teachman, J. D. (1991). Military Service and Stability in the Family Life Course. *Military Psychology*, 3, 233-250.

Castle, T., & Hensley, C. (2002). Serial Killers With Military Experience: Applying Learning Theory to Serial Murder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46, 453-465.

Cohen, L. E., & Vila, B. J. (1996). Self-Control and Social-Control: An Exposition of the Gottfredson-Hirschi / Sampson-Laub Debate. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 5, 125-150.

Elder, G. H., Jr. (1986). Military Times and Turning Points in Men's Lives. *Developmental Psychology*, 22, 233-245.

- Elder, G. H., Jr. (1987). War Mobilization and the Life Course: A Cohort of World War II Veterans. *Sociological Forum*, 2, 449-472.
- Elder, G. H., Jr. (1991). Life course. In E. F. Borgatta & M. L. Borgatta (Eds.), *The Encyclopedia of Sociology* (pp. 1120-1130). New York: Macmillan.
- Elder, G. H., Jr., Gimbel, C., & Ivie, R. (1991). Turning Points in Life: The Case of Military Service and War. *Military Psychology*, 3, 215-231.
- Elder, G. H., Jr., Shanahan, M. J., & Colerick Clipp, E. (1994). When War Comes to Men's Lives: Life-Course Patterns in Family, Work and Health. *Psychology and Aging*, 9, 5-16.
- Farrington, D. P. (2000). 'Explaining and preventing crime: the globalization of knowledge – the American Society of Criminology 1999 Presidential Address. *Criminology*, 38, 1-24.
- Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: key theoretical and empirical issues – the 2002 Sutherland Award Address. *Criminology*, 41, 221-255.
- Gade, P. A. (1991). Military Service and the Life-Course Perspective: A Turning Point for Military Personnel Research. *Military Psychology*, 3, 187-199.
- Gade, P. A., Lakhani, H., & Kimmel, M. (1991). Military Service: A Good Place to Start?. *Military Psychology*, 3, 251-267.
- Glueck, S., & Glueck, E. (1950). *Unraveling Juvenile Delinquency*. New York: Commonwealth Fund.
- Goffman, E. (1961). *Totale instituties*. Rotterdam: Universitaire Pers.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Grapendaal, M., & Tilburg, W. van (2002). Veelplegers in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44, 214-230.
- Hauck, W. W., & Donner, A. (1977). Wald's test as applied to hypotheses in logit analysis. *Journal of the American Statistical Association*, 72, 851-853.
- Hakeem, M. (1946). Service in the armed forces and criminality. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 37, 120-137.
- Haviland, A., & Nagin, D. (2005). Causal inference with group-based trajectory models. *Psychometrika* (in druk).
- Heide, W. van der, & Eggen, A. T. J. (2003). *Criminaliteit en Rechtsbandhaving 2001: Ontwikkelingen en Samenhangen*. Den Haag: WODC.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. R. (1995). Control Theory and the Life-Course Perspective. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 4, 131-142.

- Horney, J., Osgood, D. W., & Marshall, I. H., (1995). Criminal careers in the short-term: intra-individual variability in crime and its relation to local life circumstances. *American Sociological Review*, 60, 655-673.
- Jongbloed, A. (1996). *Voor Koning(in) en Vaderland. Dienstplicht door de jaren heen*. Zutphen: Alpha.
- Kalmijn, M. (2002). Sociologische analyses van levensloopeffecten: een overzicht van economische, sociale en culturele gevolgen. *Bevolking en Gezin*, 31, 3-46.
- Kleemans, E. (2001). Rationele keuzebenaderingen. In E. Lissenberg, S. van Ruller, & R. van Swaaningen (Eds.), *Tegen de regels IV: Een inleiding in de criminologie* (pp. 153-170). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Koppen, P. J. van, Doorn, I. C. van, Donker, A. G., & Pakes, F. (2001). Psychologische benaderingen. In E. Lissenberg, S. van Ruller, & R. van Swaaningen (Eds.), *Tegen de regels IV: Een inleiding in de criminologie* (pp. 93-117). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Kors, A. (1996). *t' Is plicht dat ied're jongen. Geschiedenis van de dienstplicht in Nederland*. Utrecht: Kwadraat.
- Laub, J. H., Nagin, D. S., & Sampson, R. J. (1998). Trajectories of change in criminal offending: good marriages and the desistance process. *American Sociological Review*, 66, 225-238.
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent boys to age 70*. Cambridge: Harvard University Press.
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2004). Coming of Age in Wartime: How World War II and the Korean War Changed Lives. In K. W. Schaie, & G. H. Elder, Jr. (Eds.), *Historical Influences on Lives and Aging* (pp. 1-31). New York: Springer Publishing Company.
- LeBlanc, M., & Loeber, R. (1998). Developmental criminology updated. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice, volume 23* (pp. 115-198). Chicago: University of Chicago Press.
- Lindenberg, S. (1996). Continuities in the theory of social production functions. In H. Ganzeboom, & S. Lindenberg (Eds.), *Verklarende Sociologie: Opstellen voor Reinhard Wippler* (pp. 169-184). Amsterdam: Thela Thesis.
- Lippert, E., Schneider, P., & Zoll, R. (1978). The influence of military service on political and social attitudes. *Armed Forces and Society*, 4, 265-287.
- Luijpers, E. (2000). *Intentie tot exploratie, sociale binding en delinquent gedrag van Nederlandse jongeren*. Dissertatie. Delft: Eburon.
- Lunden, W. A. (1951). Military service and criminality. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 42, 766-773.
- Magidson, J., & Vermunt, J. K. (2004). Latent Class Models. In D. Kaplan (Ed.), *The Sage Handbook of Quantitative Methodology for the Social Sciences* (pp. 175-198). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mattick, M. (1960). Parolees in the Army during World War II. *Federal Probation*, 24, 49-55.

- Menard, S. (2001). *Applied Logistic Regression Analysis. Sage University Papers Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-106*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Meulen, J., van der (1984). *De taal van de dienstplichtcultuur – omstandigheden, principes, normen en ambities*. Assen: Van Gorcum.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*, 674-701.
- Moffitt, T. E. (1997). Adolescence-limited and life-course-persistent offending: A complementary pair of developmental theories. In T. E. Thornberry (Ed.), *Developmental Theories of Crime and Delinquency, volume 7* (pp. 11-54). New Brunswick: Transaction.
- Nieuwebeerta, P. (2005). Levenslooptransities en criminele carrières van volwassenen. Een pleidooi voor theorie toetsend onderzoek op dat terrein. Ongepubliceerde paper.
- Nieuwebeerta, P., Blokland, A. A. J., & Wittebrood, K. (2004). Eens crimineel, altijd crimineel? Verklaringen voor de ontwikkeling van criminele carrières. *Tijdschrift voor Criminologie, 46*, 210-232.
- Pavalko, E. K., & Elder, G. H, Jr. (1990). World War II and Divorce: A Life-Course Perspective. *American Journal of Sociology, 95*, 1213-1234.
- Piquero, A., Farrington, D. P., & Blumstein, A. (2003). The criminal career paradigm. *Crime and Justice: a Review of Research, 30*, 359-506.
- Piquero, A. R., & Mazerolle, P. (Eds.) (2001). *Life-course criminology: contemporary and classical readings*. Belmont, CA: Wodsworth / Thomson Learning.
- Rand, A. (1987). Transitional Life Events and Desistance from Delinquency and Crime. In M. E. Wolfgang, T. P. Thornberry, & R. M. Figlio (Eds.), *From Boy to Man, from Delinquency to Crime* (pp. 134-162). Chicago: The University of Chicago Press.
- Raskin White, H., Bates, M. E., & Buyske, S. (2001). Adolescence-limited versus persistent delinquency: extending Moffitt's hypothesis into adulthood. *Journal of Abnormal Psychology, 110*, 600-609.
- Resnick, H. S., Foy, D., Donahoe, C. P., & Miller, E. N. (1989). Anti-social Behavior and Post-traumatic Stress Disorder in Vietnam Veterans. *Journal of Clinical Psychology, 45*, 860-866.
- Rosenbaum, P. R., & Rubin, D. (1983). The central role of the propensity score in observational studies for causal effects. *Biometrika, 70*, 41-55.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the Making: Divergent Pathways and Turning Points through Life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1996). Socioeconomic Achievement in the Life Course of Disadvantaged Men: Military Service as a Turning Point, circa 1940-1965. *American Sociological Review, 61*, 347-367.
- Shaw, D. M., Churchill, C. M., Noyes, R., & Loeffelholz, P. L. (1987). Criminal Behavior and Post-Traumatic Stress Disorder in Vietnam Veterans. *Comprehensive Psychiatry, 28*, 403-411.

- Siero, F. W. (1994). Multipele regressie. In A. van Knippenberg, & F. W. Siero (Eds.), *Multivariate analyse: Beknopte inleiding en toepassingen* (pp. 13-52). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Snijders, T., & Bosker, R. (1999). *Multi-level Models: An Introduction to Basic and Advanced Multi-Level Modelling*. London: Sage.
- Stoppelenburg, P. (1990). *Geweld in de krijgsmacht*. Tilburg: IVA, Instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek.
- Swaaningen, R. van (2001). Sociale reactiebenaderingen. In E. Lissenberg, S. van Ruller, & R. van Swaaningen (Eds.), *Tegen de regels IV: Een inleiding in de criminologie* (pp. 229-250). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Teachman, J. D., & Call, V. R. A. (1996). The Effect of Military Service on Educational, Occupational, and Income Attainment. *Social Science Research*, 25, 1-31.
- Tracy, P. E., Wolfgang, M. E., & Figlio, R. M. (1990). *Delinquency Careers in Two Birth Cohorts*. New York: Plenum Press.
- Tromp, Th. H. J. (1986). Geweld en seksualiteit in de krijgsmacht, een probleem?. In R. W. van Dijk, & A. R. Edwards (Eds.), *Sexe, seksualiteit en krijgsmacht*. Den Haag: Stichting Maatschappij en Krijgsmacht.
- Verlinden, M. N. A. T. (1990). *Een geweldig leger? Een onderzoek bij dienstplichtigen en toekomstig dienende dienstplichtigen naar de invloed van het verblijf in militaire dienst op de attitude ten opzichte van geweld*. Afstudeerscriptie. Breda: Koninklijke Militaire Academie.
- Vermunt, J. K. (2002b). Comments on Latent Class Analysis of Complex Sample Survey Data. *Journal of the American Statistical Association*, 97, 736 -737.
- Vermunt, J. K., & Magidson, J. (2005). *Latent GOLD 4.0 User's Guide*. Belmont: Massachusetts: Statistical Innovations Inc. (www.latentclass.com).
- Vitaro, F., Tremblay, R. E., Gagnon, C., & Pelletier, D. (1994). Predictive accuracy of behavioral and sociometric assessments of high-risk kindergarten children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 23, 272-282.
- Warr, M. (1998). Life-course transitions and desistance from crime. *Criminology*, 36, 183-217.
- Warr, M. (2002). *Companions in Crime. The Social Aspects of Criminal Conduct*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weerman, F. M. (2001). Controlebenaderingen. In E. Lissenberg, S. van Ruller, & R. van Swaaningen (Eds.), *Tegen de regels IV: Een inleiding in de criminologie* (pp. 135-152). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Werff, C. van der (1986). *Recidive 1977: Recidivecijfers van in 1977 wegens misdrijf veroordeelden en niet-vervolgden*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Wilson, J. P., & Zigelbaum, S. D. (1984). The Vietnam veteran on trial: The relation of post-traumatic stress disorder to criminal behavior. *Behavioral Sciences & the Law*, 1, 69-83.

Wilson, J. Q., & Herrnstein, R. J. (1985). *Crime and Human Nature*. New York: Simon and Schuster.

Wright, J. P., Carter, D. E., & Cullen, F. T. (2005). A Life-Course Analysis of Military Service in Vietnam. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42, 55-83.

Yager, T., Laufer, R., & Gallops. M. (1984). Some Problems Associated With War Experience in Men of the Vietnam Generation. *Archives of General Psychiatry*, 41, 327-333.

- Bijlagen -

1. **Frequentieverdelingen**
2. **Basismodel Latent GOLD**

1. Frequentieverdelingen

Hieronder zullen de ongewogen frequentieverdelingen weergegeven worden van de onafhankelijke en afhankelijke variabelen die in de analyses gebruikt zijn. Het gaat om de verdelingen voor de personen die geboren zijn tussen 1940 en 1958 en voor wie militaire dienstgegevens gevonden zijn in het archief in Kerkrade. De belangrijkste analyses zijn namelijk uitgevoerd met dit cohort. Daarnaast zullen correlaties weergegeven worden tussen de verschillende persoonskenmerken die als indicatoren voor het concept criminele geneigdheid gediend hebben. Deze correlaties zijn berekend om vast te kunnen stellen of er sprake is van multicollineariteit. In dat geval meten de variabelen ongeveer hetzelfde en is het niet mogelijk om het effect van iedere variabele afzonderlijk te bepalen. Er blijken echter geen correlaties hoger dan 0,74 voor te komen (zie tabel 1.9) en alle persoonskenmerken zijn daarom meegenomen in de analyses.

Onafhankelijke variabelen: persoonskenmerken

Tabel 1.1 *Intelligentie zoals vastgesteld tijdens de dienstkeuring (n = 354)*

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Zeer goed	201	43,7	56,8
Goed	65	14,1	18,4
Redelijk	0	0,0	0,0
Slecht	0	0,0	0,0
Zeer slecht	88	19,1	24,9
Totaal	354	77,0	100,0
Missing	106	23,0	
Totaal	460	100,0	
Gemiddelde	2,18		
Standaarddeviatie	1,67		

Tabel 1.2 *Hoge vs. lage intelligentie: gedichotomiseerde variabele (n = 354)*

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Hoge intelligentie	266	57,8	75,1
Lage intelligentie	88	19,1	24,9
Totaal	354	77,0	100,0
Missing	106	23,0	
Totaal	460	100,0	

Tabel 1.3 Psychische stabiliteit zoals vastgesteld tijdens de dienstkeuring (n = 357)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Zeer goed	166	36,1	46,5
Goed	120	26,1	33,6
Redelijk	1	0,2	0,3
Slecht	0	0,0	0,0
Zeer slecht	70	15,2	19,6
Totaal	357	77,6	100,0
Missing	103	22,4	
Totaal	460	100,0	
Gemiddelde	2,13		
Standaarddeviatie	1,49		

Tabel 1.4 Hoge vs. lage psychische stabiliteit: gedichotomiseerde variabele (n = 357)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Hoge psychische stabiliteit	287	62,4	80,4
Lage psychische stabiliteit	70	15,2	19,6
Totaal	357	77,6	100,0
Missing	103	22,4	
Totaal	460	100,0	

Tabel 1.5 Cognitieve vaardigheden zoals vastgesteld tijdens de dienstkeuring (n = 266)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Zeer goed	5	1,1	1,9
Goed	18	3,9	6,8
Redelijk goed	59	12,8	22,2
Matig	64	13,9	24,1
Slecht	70	15,2	26,3
Zeer slecht	50	10,9	18,8
Totaal	266	57,8	100,0
Missing	194	42,2	
Totaal	460	100,0	
Gemiddelde	4,23		
Standaarddeviatie	1,28		

Tabel 1.6 Goede vs. slechte cognitieve vaardigheden: gedichotomiseerde variabele (n = 266)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Goede cognitieve vaardigheden	146	31,7	54,9
Slechte cognitieve vaardigheden	120	26,1	45,1
Totaal	266	57,8	100,0
Missing	194	42,2	
Totaal	460	100,0	

Tabel 1.7 Totaal aantal feiten waarvoor veroordeeld voor de leeftijd van 18 jaar (n = 460)

	Frequentie	Percentage
0	316	68,7
1	66	14,3
2	35	7,6
3	20	4,3
4	5	1,1
5	6	1,3
6	3	0,7
7	2	0,4
8	3	0,7
9	0	0,0
10	1	0,2
11	2	0,4
12	0	0,0
13	1	0,2
Totaal	460	100,0
Gemiddelde	0,75	
Standaarddeviatie	1,66	

Tabel 1.8 Vroege vs. late starter (veroordeeld voor feiten voor de leeftijd van 18 jaar): gedichotomiseerde variabele (n = 460)

	Frequentie	Percentage
Late starter	316	68,7
Vroege starter	144	31,3
Totaal	460	100,0

Tabel 1.9 Correlaties tussen de verschillende persoonskenmerken (Spearman's rangcorrelaties)

	Intelligentie	Psychische stabiliteit	Cognitieve vaardigheden	Totaal aantal delicten < 18 jaar
Intelligentie	1	0,30*	0,74*	0,19*
Psychische stabiliteit		1	0,17*	0,20*
Cognitieve vaardigheden			1	0,20*
Totaal aantal delicten < 18 jaar				1

** p < .01

Onafhankelijke variabelen: militaire dienst

Uit het geboortecohort 1940-1958 zijn in totaal 137 personen (27 procent) in dienst geweest. Daarvan zijn er 12 korter dan een maand in dienst geweest. Zoals bij de operationalisering (paragraaf 4.2) al is aangegeven, zijn deze beschouwd als personen die niet in dienst zijn geweest.

Tabel 1.10 In militaire dienst geweest: personen-bestand (n = 457)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Nee	332	72,2	72,6
Ja	125	27,2	27,4
Totaal	457	99,3	100,0
Missing	3	0,7	
Totaal	460	100,0	

De variabele in de onderstaande tabel is op verschillende manieren gebruikt in de analyses. Zo is bij het vaststellen van het effect van de dienst niet alleen gekeken naar de jaren tijdens de dienst (de jaren dat iemand in dienst zit hebben de waarde 1), maar ook naar de periode na de militaire dienst (alle jaren na de dienst hebben de waarde 1). Daarnaast zijn analyses uitgevoerd voor kortere perioden na de dienst, waarbij de desbetreffende jaren de waarde 1 hebben.

Tabel 1.11 In militaire dienst geweest dit jaar: persoonperiode-bestand (n = 18054)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Nee	17781	97,9	98,5
Ja	273	1,5	1,5
Totaal	18054	99,4	100,0
Missing	106	0,6	
Totaal	18160	100,0	

De volgende vier variabelen hebben veel missings, omdat deze alleen van toepassing zijn op de groep van 125 personen die in dienst is geweest (langer dan een maand).

Tabel 1.12 Leeftijd indiensttreding (n = 118)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
16	2	0,4	1,7
18	12	2,6	10,2
19	42	9,1	35,6
20	49	10,7	41,5
21	5	1,1	4,2
22	5	1,1	4,2
23	2	0,4	1,7
27	1	0,2	0,8
Totaal	118	25,7	100,0
Missing	342	74,3	
Totaal	460	100,0	
Gemiddelde	19,61		
Standaarddeviatie	1,30		

Tabel 1.13 Periode indiensttreding (n = 122)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Jaren 50	1	0,2	0,8
Jaren 60	48	10,4	39,3
Jaren 70	72	15,7	59,0
Jaren 80	1	0,2	0,8
Totaal	122	26,5	100,0
Missing	338	73,5	
Totaal	460	100,0	

De volgende twee variabelen zijn niet meegenomen in de analyses vanwege de onevenwichtige spreiding van de onderzoekspersonen over de verschillende categorieën.

Tabel 1.14 Krijgsmachtonderdeel (n = 123)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Landmacht	107	23,3	87,0
Luchtmacht	7	1,5	5,7
Zeemacht	9	2,0	7,3
Totaal	123	26,7	100,0
Missing	337	73,3	
Totaal	460	100,0	

Tabel 1.15 Functiegroep ($n = 106$)

	Frequentie	Percentage	Valide percentage
Infanterie	43	9,3	1,7
Artillerie	14	3,0	10,2
Cavalerie	6	1,3	35,6
Genie	9	2,0	41,5
Intendance	11	2,4	4,2
Verbindingstroepen	6	1,3	4,2
Geneeskundige dienst	7	1,5	1,7
Technische dienst	3	0,7	0,8
Marechaussee	4	0,9	
Aan- en afvoertroepen	3	0,7	
Totaal	106	23,0	100,0
Missing	354	77,0	
Totaal	460	100,0	

Afhankelijke variabele: criminele carrières

Tabel 1.16 Totaal aantal feiten waarvoor veroordeeld gedurende het leven: personen-bestand (n = 460)

	Frequentie	Percentage	Cumulatief percentage
0	9	2,0	2,0
1	53	11,5	13,5
2	39	8,5	22,0
3	33	7,2	29,1
4	27	5,9	35,0
5	27	5,9	40,9
6	18	3,9	44,8
7	7	1,5	46,3
8	19	4,1	50,4
9	13	2,8	53,3
10	10	2,2	55,4
11	13	2,8	58,3
12	17	3,7	62,0
13	11	2,4	64,3
14	13	2,8	67,2
15	5	1,1	68,3
16	12	2,6	70,9
17	4	0,9	71,7
18	8	1,7	73,5
19	6	1,3	74,8
20	6	1,3	76,1
21	5	1,1	77,2
22	7	1,5	78,7
23	7	1,5	80,2
24	8	1,7	82,0
25	5	1,1	83,0
26	6	1,3	84,3
27	5	1,1	85,4
28	4	0,9	86,3
29	2	0,4	86,7
30	3	0,7	87,4
31	1	0,2	87,6
32	3	0,7	88,3
33	2	0,4	88,7
35	3	0,7	89,3
36	2	0,4	89,8
37	2	0,4	90,2
38	1	0,2	90,4
39	3	0,7	91,1
40	1	0,2	91,3
41	2	0,4	91,7
42	2	0,4	92,2
43	4	0,9	93,0

Vervolg tabel 1.16

	Frequentie	Percentage	Cumulatief percentage
44	1	0,2	93,3
45	1	0,2	93,5
46	1	0,2	93,7
47	1	0,2	93,9
48	1	0,2	94,1
49	3	0,7	94,8
50	1	0,2	95,0
51	1	0,2	95,2
52	2	0,4	95,7
54	1	0,2	95,9
55	1	0,2	96,1
59	1	0,2	96,3
61	1	0,2	96,5
62	1	0,2	96,7
64	1	0,2	97,0
65	1	0,2	97,2
67	1	0,2	97,4
70	1	0,2	97,6
72	1	0,2	97,8
75	1	0,2	98,0
76	1	0,2	98,3
81	1	0,2	98,5
83	1	0,2	98,7
85	1	0,2	98,9
93	1	0,2	99,1
101	1	0,2	99,3
106	1	0,2	99,6
110	1	0,2	99,8
111	1	0,2	100,0
Totaal	460	100,0	
Gemiddelde (ongewogen)	14,74		
Standaarddeviatie (ongewogen)	18,14		
Gemiddelde (gewogen)	8,44		
Standaarddeviatie (gewogen)	11,42		

Tabel 1.17 Totaal aantal feiten waarvoor veroordeeld dit jaar: persoonperiode-bestand
($n = 18160$)

	Frequentie	Percentage	Cumulatief percentage
0	14693	80,9	80,9
1	1907	10,5	91,4
2	780	4,3	95,7
3	360	2,0	97,7
4	184	1,0	98,7
5	111	0,6	99,3
6	50	0,3	99,6
7	33	0,2	99,8
8	19	0,1	99,9
9	10	0,1	99,9
10	5	0,0	100,0
12	3	0,0	100,0
13	2	0,0	100,0
16	2	0,0	100,0
26	1	0,0	100,0
Totaal	18160	100,0	
Gemiddelde (ongewogen)	0,37		
Standaarddeviatie (ongewogen)	1,03		
Gemiddelde (gewogen)	0,21		
Standaarddeviatie (gewogen)	0,68		

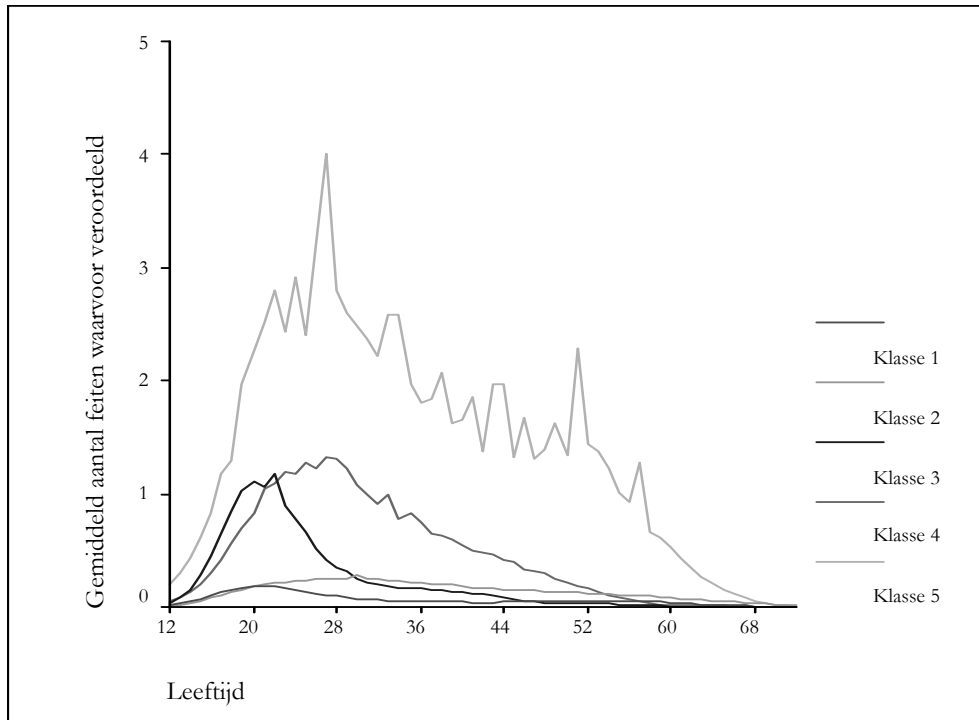
2. Basismodel Latent GOLD

Met behulp van Latent Gold zijn een-, twee-, drie-, vier-, vijf- en zesgroepsmodellen geschat. Om het model te kunnen kiezen waarmee de data op de beste manier gerepresenteerd worden, is in eerste instantie gekeken naar het Bayesiaanse Informatie Criterium (BIC). Zoals uit de onderstaande tabel naar voren komt, blijft het BIC steeds verder dalen wanneer meer groepen worden toegevoegd.

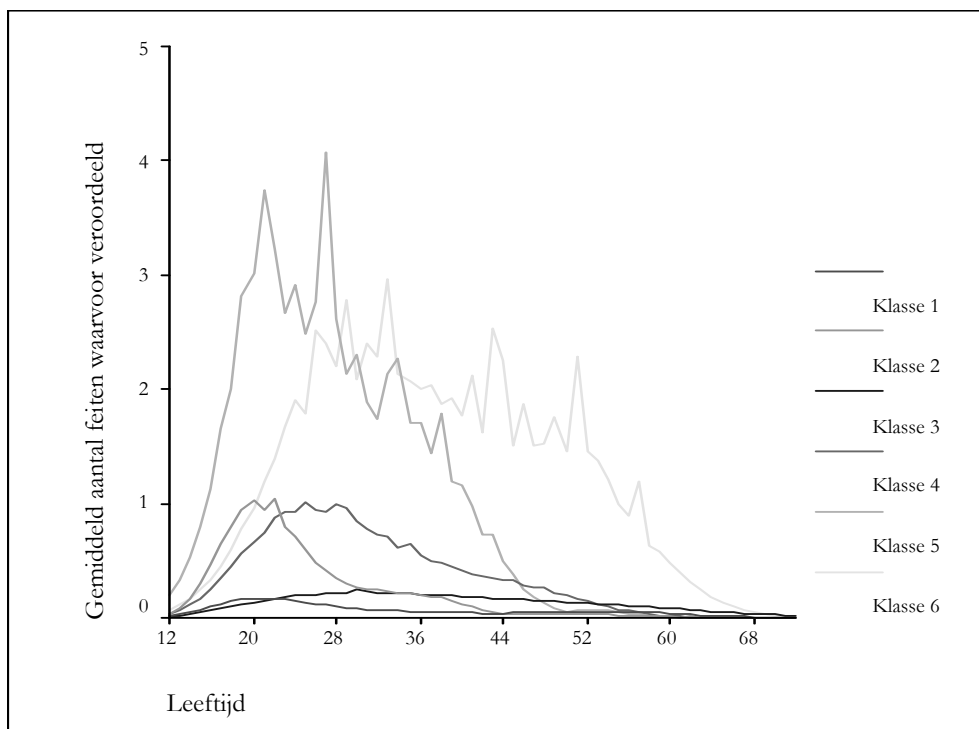
Tabel 2.1 BIC-waarden voor de verschillende latente-klassenmodellen

	BIC-waarde
Model met één klasse	29928,85
Model met twee klassen	26352,07
Model met drie klassen	25606,03
Model met vier klassen	25417,18
Model met vijf klassen	25281,05
Model met zes klassen	25184,12

Om toch een keuze voor een van de modellen te kunnen maken, is ook meer inhoudelijk naar het verloop van de curves in de verschillende modellen gekeken. Het blijkt dat modellen met meer dan vier groepen geen relevante extra patronen in de data laten zien (zie de figuren 2.1 en 2.2 op de volgende pagina). Zo deelt het vijfgroepsmodel de grote groep personen die nauwelijks veroordeeld zijn op in twee groepen die qua ontwikkeling weinig van elkaar verschillen. Met het zesgroepsmodel wordt de kleine groep persistente daders in twee groepen verdeeld. Hoewel de ontwikkelingspaden van de groepen enigszins uiteen blijken te lopen, is dit onderscheid bij deze data minder zinvol vanwege het kleine aantal onderzoekspersonen waarop de twee ontwikkelingspaden zijn gebaseerd. Dat het onderscheiden van vijf of zes groepen minder relevant is, blijkt ook uit het feit dat de BIC-waarde relatief weinig afneemt bij het vergroten van het aantal klassen.

Figuur 2.1 Geschatte ontwikkelingspaden op basis van een vijfgroepsmodel ($n = 899$)

Figuur 2.2 Geschatte ontwikkelingspaden op basis van een zesgroepsmodel ($n = 899$)